STRIPSCHRIFT

OVER DE MEESTER VAN DE GRAFISCHE ROMAN

NUMMER 371 * €5,99

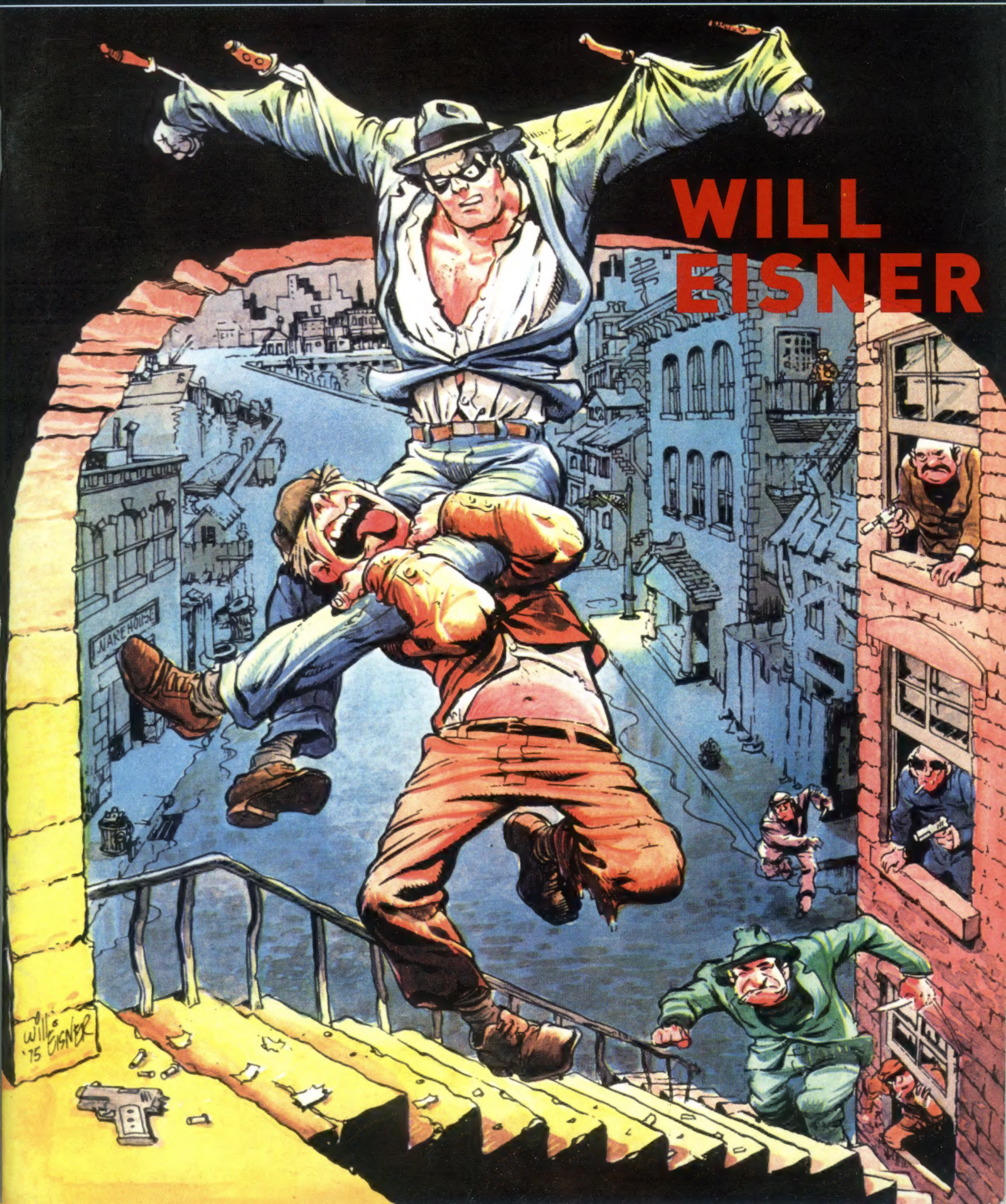

REDACTIO

Wordt 2005 een sleuteljaar in de stripwereld? Het is een jaar waarin we afscheid nemen van twee aartsvaders van het beeldverhaal: Will Eisner voor de Verenigde Staten en Marten Toonder voor Nederland. En wellicht blijkt het een jaar waarin het medium strip een nieuwe richting uitgaat na de doorbraak van de webcomic en de structurele media-aandacht voor de grafische roman. Een definitief oordeel zal pas over een tijdje kunnen worden geveld, maar 2005 staat reeds te boek als een bewogen jaar.
Dit extra dikke nummer staat in ieder geval in het teken van het afscheid. Het is opgedragen aan de begin dit jaar overleden Will Eisner, de bedenker van *The Spirit*, de professionele uitvoerder van strips-in-opdracht en de uitvinder van de 'graphic novel'. Tijdens de afronding van dit thema-nummer overleed Marten Toonder, die voor de ontwikkeling van de Nederlandse stripwereld van zeer groot belang is geweest. De redactie herdenkt deze grootmeester van het beeldverhaal nú met de extra herdenkingseditie 370bis die voor onze trouwe lezers gratis bij dit nummer is gevoegd; een groots afscheid à la Eisner ligt nog in het verschiet.

Brussel en strips

Hoewel België inmiddels niet meer stripland nummer één is, blijft het verwoede pogingen doen om strips en België als logisch bij elkaar horende componenten te presenteren. Een aantrekkelijke poging is de striproute door Brussel langs diverse muurschilderingen van bekende Belgische stripauteurs. Het boekwerkje *Brussel gestript – De strip in Brussel* (Lannoo 2005, ISBN 90-209-6214-0, 144 pagina's, kleur (sk), €18) is een handige gids die de wandelaar niet alleen langs een twaalftal beschilderde gevels leidt (Rik Ringers, Kwik en Flupke, Bollie en Billie, Victor Sackville) maar ook langs vele memorabele gebouwen, kerken en pleinen die op enig moment verstript terug te vinden zijn. Onder anderen Jean Graton, Daniel Hulet en Bob de Moor gebruikten meermaals Brusselse decors in hun strips. In totaal passeer je, als je de gehele route aflegt, zestig stripgerelateerde punten van Brussel waarbij ook het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal en een enkele stripwinkel niet worden overgeslagen. Iedere tekenaar die voorkomt in de wandeling wordt in het kort ook nog even beschreven. Opmerkelijk is dat samensteller Thibaut Vandorselaer een aantal zeer bezienswaardige muurschilderingen links heeft laten liggen. Zo mis je, de uitstekend aangegeven route volgend, de Beverpatroelje van Mitacq, Nick van Hermann en nota bene Lucky Luke van Morris. Ook gidsen is schrappen, zo lijkt het. Door het handige kont/binnenzakformaat laat het boekje zich gemakkelijk meenemen. TdK

RECHTS - **Een voor stripliefhebbers zeer bekend stukje Brussel. Uit *Rik Ringers 62: Stripmoorden* van Tibet en André-Paul Duchâteau.**

Annie, de musical

Annie – De musical – gebaseerd op de strip *Little Orphan Annie* van Harold Gray – is vanaf oktober te zien in de Nederlandse theaters. Ondermeer Loeki Knol en Edwin Rutten spelen hoofdrollen. Annie is een verhaal over een weesmeisje dat onder erbarmelijke toestanden in een weeshuis verblijft. Bij toeval wordt ze uitverkoren enige dagen door te mogen brengen bij miljonair Warbucks. In korte tijd weet ze de harde zakenman om te buigen tot een sympathieke vaderfiguur. Het verhaal verscheen eind juni ook in een voorleesversie (ISBN 90-737150-08, 40 pagina's, kleur (hk), €12,95) op tekst van Lydia Rood met veel illustraties van Robert van der Kroft. Het eerste exemplaar werd overhandigd aan Loeki Knol tijdens de laatste audities voor de Annie-rol. Het boek is/was bij diverse supermarkten gratis te verkrijgen bij een actieverpakking van Douwe Egberts koffie. Het boek is echter ook gewoon via *www.sjors-en-sjimmie.nl* te bestellen. TdK

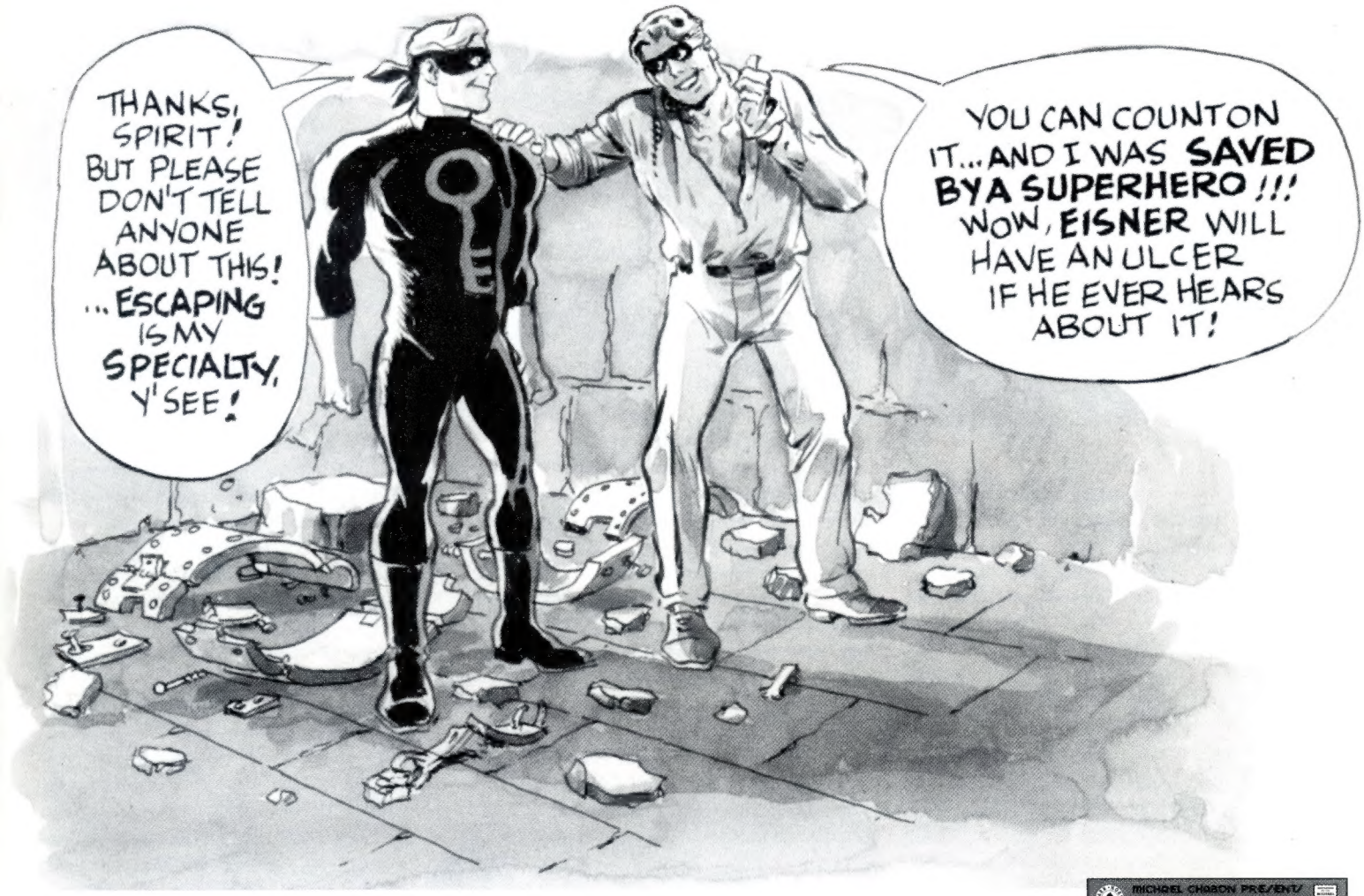
THANKS, SPIRIT! BUT PLEASE DON'T TELL ANYONE ABOUT THIS! ...ESCAPING IS MY SPECIALTY, Y'SEE!
YOU CAN COUNTON IT... AND I WAS SAVED BY A SUPERHERO!!! WOW, EISNER WILL HAVE AN ULCER IF HE EVER HEARS ABOUT IT!

INHOUD

2 ACTUA

14 WILL EISNER
Tom Heintjes

26 FAGIN THE JEW
Willard Mans

30 WILL EISNER
Ger Apeldoorn

34 THE PLOT
Ruben Acohen

36 BIBLIOGRAFIE
Rik Sanders

37 BITS & PIECES
Ben Bits

38 DE BOVENTOON

48 HEINZ SERVICE SPREAD

Laatste strip Eisner in 'Escapist'

MICHAEL CHABON PRESENTS
The Amazing Adventures of
THE ESCAPIST
No. 6
GIANT
In this issue:
THE ESCAPIST MEETS THE LEGENDARY SPIRIT, IN A STORY BY WILL EISNER!
THE ESCAPIST AT THE 1939 WORLD'S FAIR!
THE ESCAPIST IN VIETNAM!
FRAMED BY THE "LIBERATORS"
PLUS, AN ELECTRIFYING WEIRD DATE!

Vlak voor zijn dood begin dit jaar maakte Will Eisner nog *The Escapist & The Spirit*. Deze zes-pagina's tellende strip staat in de comicserie *Michael Chabon presents: The Amazing Adventures of the Escapist 6*. Uitgeverij Dark Horse Comics noemt het met gepaste trots de laatste bijdrage van Eisner. In deze comic komt The Spirit in een cel terecht. Dan blijkt dat daar ook The Escapist gevangen wordt gehouden. Beide superhelden broeden op ontsnapping.

The Escapist is een romanfiguur uit *De wonderlijke avonturen van Kavalier & Clay* van Michael Chabon. Deze Amerikaanse schrijver schetst in zijn boek de opkomst van de comicindustrie in New York vanaf eind jaren dertig tot begin jaren vijftig aan de hand van de levens van twee imaginaire joodse stripmakers Joe Kavalier en Sammy Clay. Zij bedenken de succesvolle superheld The Escapist. Chabon baseerde zich bij het schrijven van zijn roman op de carrières van onder andere Joe Schuster, Jerry Siegel, Gil Kane, Stan Lee, Jack Kirby en Will Eisner. *De wonderlijke avonturen van Kavalier & Clay* leverde hem in 2001 de prestigieuze Pulitzer Prize op.

The Escapist is inmiddels een 'echte' stripheld geworden. In samenwerking met Dark Horse zette Chabon de kwartaaluitgave *Michael Chabon presents: The Amazing Adventures of the Escapist* op. In ieder nummer staat een handvol strips van verschillende auteurs die variëren op allerlei ontsnappings- en bevrijdingsthema's en daarin The Escapist een rol laten spelen. In het hierboven genoemde 'Eisner-nummer' leveren bij voorbeeld Howard Chaykin, Daniel Best/Eddie Campbell en Jason bijdragen. Chabon schrijft af en toe ook scenario's, en in het zevende deel is hij zelfs verantwoordelijk voor de enige strip (tekenaar: Eduardo Barreto) die er in staat. Het is een speciaal verhaal over Mr. Machine Gun, een Tweede-Wereldoorlogheld en eveneens een 'tot leven gewekte' stripcreatie van Kavalier & Clay uit Chabons roman. Tijdens de afgelopen Comic-Con, een stripbeurs in San Diego, kreeg de serie van Chabon en Dark Horse een Eisner Award voor de categorie 'Best Anthology'. RS

Meer info: *www.darkhorse.com* en *www.michaelchabon.com*

Toch nieuwe Dirkjan bij uitgeverij Silvester

Dit najaar zal er tòch een *Dirkjan*-boekje verschijnen bij uitgeverij Silvester. Onder de titel *Kabouterleed* zullen de leukste kaboutergrappen uit de reeks worden gebundeld.
Wij spraken na zijn vakantie met Silvester-uitgever Silvio van der Loo.

Even over Mark Retera... Je hebt ons nieuwsbericht in *Stripschrift 370* gelezen? Allemaal onzin toch? Het vertrouwen is weg, de relatie is *kaput*.
Hoezo onzin? Het zijn andere tijden dan vroeger. Door het internet is de wereld een stuk transparanter geworden, ook op het gebied van uitgeven. Mark wil het nu eenmaal zo; en dat besluit moet ik respecteren.

Je vertelt me nu dus dat dit normaal gedrag is voor een auteur. Hij stelt jullie relatie anders behoorlijk op de proef.
Onze relatie is hierdoor juist béter geworden. Zo'n relatie is niet in een paar woorden te vangen.

Ja, hoor...
Ik vind het niet leuk, maar dit zat er aan te komen.

Het komt heel ondankbaar over, vind je niet?
Ik heb met zijn albums veel geld verdiend en Silvester draait – zoals dat heet – voor een groot deel op *Dirkjan*. Die strip heeft de uitgeverij op de kaart gezet en het mogelijk gemaakt dat we ook andere leuke strips kunnen uitgeven. Ik sla nu nieuwe wegen in.

Vind je het niet naïef dat een auteur denkt dat uitgeven alleen maar bestaat uit 'vormgeven, drukken, verspreiden'...?
Ik heb daar natuurlijk met Mark over gesproken. Hij weet best dat het niet zo simpel is.

Wat voor argumenten heb je gebruikt om hem op zijn voornemens te laten terugkomen? Je zal toch wel wat tegengas hebben gegeven?
Als Mark iets in zijn hoofd heeft, dan gebeurt het toch. Argumenteren heeft dus geen zin. Het is beter hem te helpen en te steunen dan hem tegen te werken.

Even over openheid. 'Ik wil er alleen niet drie keer om hoeven vragen', zegt Retera herhaaldelijk. Ben jij zo'n geheimzinnig mannetje?
We zijn maar een klein bedrijfje en ik heb het dus waanzinnig druk.

Het contact onderhouden met je auteurs maakt toch onderdeel uit van die drukte?
Ja, dat hoort erbij, maar we hebben de laatste jaren veel projecten gedaan met relatief weinig personeel en dan schiet dat contact er ook wel eens bij in.

Het is nogal wat, datgene wat Retera zegt. Je staat er toch zeker wel van te kijken als een auteur je boeken laat controleren door een accountant? Ik sprak afgelopen week met een auteur van naam en faam die me vertelde dat zoiets in zijn ruim veertig jaar durende carrière nog nooit bij hem was opgekomen.
Het staat in het contract dat hij dat mag laten doen. Als je dat als uitgever niet wilt, moet je het niet in een contract laten opnemen. Hij mag het doen, als ik het maar niet hoef te betalen.

Je hebt niet het idee dat Mark Retera 'vergiftigd' wordt door mensen in zijn nabije omgeving?
Daar ben ik niet bij; zou kunnen... Misschien hebben ze gedacht dat wij meer verkocht hebben dan ik aan hem heb opgegeven. Feit is dat de delen 1, 2 en 3 – van uitgeverij Big Balloon – beter hebben verkocht dan de delen die Silvester op de markt heeft gebracht. Het is natuurlijk wel wrang dat wij nu de promotie doen, en dat Big Balloon daarvan blijft profiteren. We hebben een bod gedaan op die eerste drie delen, maar Big Balloon wil er geen afstand van doen.

Je vertelde net dat *Dirkjan*, en daarmee dus Retera, heel belangrijk is voor je uitgeverij. Ik neem aan dat zijn beslissing dus gevolgen zal hebben voor de rest van je fonds?
We hebben natuurlijk de delen 4 tot en met 9 nog. En ik zit niet stil. Door middel van acties zoals koelkastmagneten en buttons proberen we steeds meer nieuwe klanten te krijgen. Toch blijft het distribueren van strips een moeilijke bezigheid.

Wat is dat *Kabouterleed*-boekje nou precies?
Het is een soort cadeau-boekje; niet specifiek bedoeld voor de stripwereld. We distribueren het ook naar cadeauwinkels, boekhandels, enzovoort... Er staan veel strips in die reeds zijn gepubliceerd in de bestaande albums, maar ja, de èchte fan zal het toch wel willen aanschaffen.
AvO

→ FLITSEN

➲ Bij uitgeverij Arcadia verscheen eind augustus een schetsboek met werk van Jan Bosschaert. Het bevat potloodtekeningen, illustraties en schilderijen. Het boekwerk is getiteld *Duivels ondeugend*, maakt onderdeel uit van de collectie *Greyline artistique* en heeft een beperkte oplage. Meer informatie via *www.arcadiastrips.be* ➲ De populariteit van stripauteur Zep kent in Frankrijk geen grenzen. Dupuis tracht hier een graantje van mee te pikken door Zeps oude albums die eerder in de collectie *Vrije vlucht* verschenen, opnieuw uit te brengen. *Meisjes met pit* en *Harde muziek en doffe ellende* maken nu ook deel uit van de collectie *Expresso*. Je kunt er ook nog een prijs mee winnen: zie *www.dupuis.com* ➲ De eerste van een waarschijnlijk flinke reeks Toonder-memorabilia verscheen al kort na zijn overlijden. Uitgeverij AO (actuele Onderwerpen) presenteerde het 2834e AO boekje: *Van Tom Poes tot Heer Bommel*. Het boekje is behalve in veel stripwinkels ook via de specials-bestelpagina van Stripschrift Online (*www.stripschrift.nl*) te verkrijgen. Meer info: *www.actueleonderwerpen.nl* ➲ Na *De tien geboden*, een tiendelige stripreeks van schrijver Frank Giroud met wisselende tekenaars is nu bij Dupuis de reeks *Quintett* van dezelfde auteur en met het zelfde concept opgestart. Zoals de reeksnaam al doet vermoeden mag Giroud dit keer na vijf delen stoppen. ➲ De promotiekaravaan voor het uitbrengen van het nieuwe *Asterix*-album (deel 33) op 14 oktober draait op volle toeren. In Brussel is het vanaf 22 september alleen maar Galliërs dat de klok slaat. Even op een rijtje: een persconferentie met Uderzo (de enige!), de expositie *De spiegelwereld van Asterix* in het gebouw Tour & Taxis (tot 15 januari 2006), een Gallisch dorp drie dagen midden op de Grote Markt, Manneken Pis verkleed als Obelix, de onthulling van een *Asterix*-fresco, dansende Galliërs, een rondtrekkende 'roller parade' en, wees er snel bij, gratis toverdrank. En of dat niet genoeg is, gaat er een *Asterix*-vliegtuig door Europa vliegen en worden er *Asterix*-postzegels uitgebracht. ➲ De serie *Kid Paddle* wordt ook nog altijd stevig gepromoot. Op 25 augustus werd ter gelegenheid van het verschijnen van het tiende deel een griezel- annex fluo-avond en launchparty gehouden onder het slachthuis van Anderlecht. ➲ Op 14 juni vierde Toon van Driel het 25-jarige krantenbestaan van *De stamgasten* in *Algemeen Dagblad*. ➲ Indexist André Wijntjes maakt via zijn Kippenvel-nieuwsbrief gewag van het uitbrengen van een aantal nieuwe indexen. *Kuifje-index 3* (periode 1981–1993) en *Stripindex 2005* verschijnen in 2006. Daarnaast werkt hij aan een herziene uitgave van de *Pep-index* en mogen we ook binnen afzienbare tijd een nieuw *Heuvel Magazine*, *Gleevers Magazine* èn een verse *Ratjetoe* verwachten. ➲ De Egyptische uitgeverij AK Comics is een Arabische superheldenserie gestart: *Jalila*. Deze heldin bindt de strijd aan met extremistische organisaties, al wordt er niet expliciet ingegaan op geloofszaken. Verstandig, omdat AK Comics de culturele kloof tussen de Arabische wereld en het westen wil overbruggen met Arabische rolmodellen, aldus *De Volkskrant*. ➲ *Versus 69*, het magazine van De Fameuze Fanclub, meldt dat er eind dit jaar een derde *Suske en Wiske*-verhaal in het Limburgs zal verschijnen. Na *De kaartendans* en *De bokkerijders* verschijnt *Volle Maan* in een dialect uit Limburg. ➲ Meer *Suske en Wiske*: het Vlaamse productiehuis Skyline Film & Television werkt samen met Standaard Uitgeverij en Studio Vandersteen aan een serie 3D-animatiefilms. Rond kerstmis 2006 wordt de eerste film verwacht.

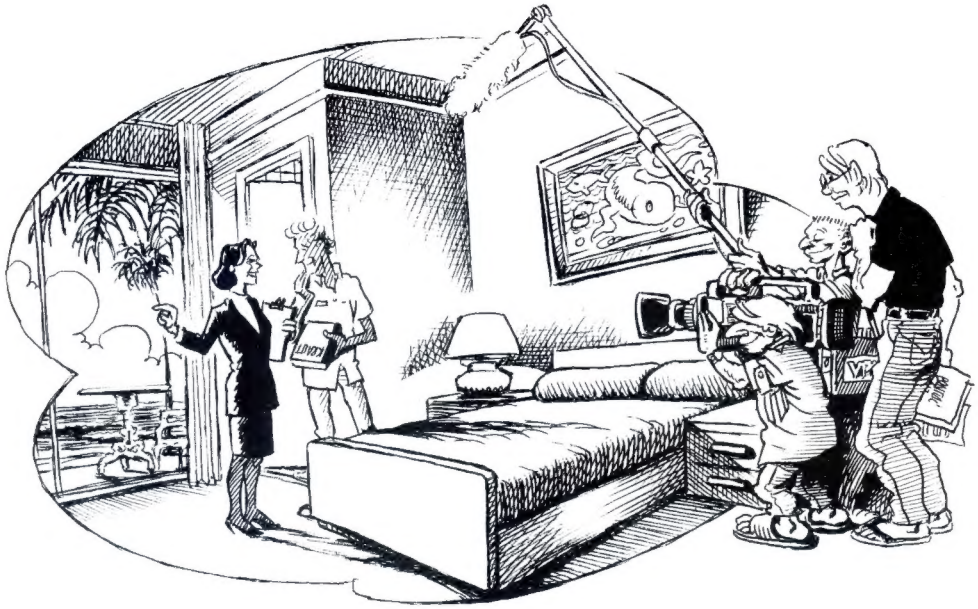

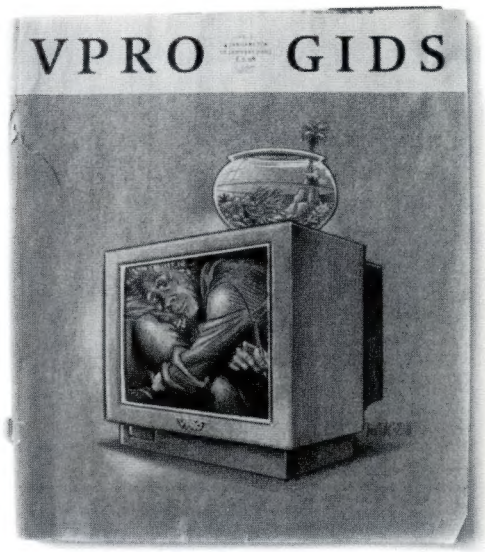

Kraut herzien

In 2000 verscheen Peter Pontiacs indrukwekkende biografiek *Kraut*. In deze geïllustreerde brief in boekvorm schrijft hij zijn vader die in 1978 op Curaçao spoorloos verdween in de Daaibooibaai.
Door vele jaren van speuren, navragen, corresponderen met familie en putten uit eigen geheugen vielen de vele puzzelstukjes steeds duidelijker op zijn plaats en was hij in staat zich een beeld van zijn vader te vormen. Een vader die fout was in de oorlog en oorlogscorrespondent in Normandië in juni 1944, schreef voor het damesblad *Libelle* en te boek stond als notoir pimpelaar, was daardoor overduidelijk niet in een standaardhokje te plaatsen. In het appendix van de kortgeleden verschenen 'tweede vermeerderde uitgave' (Podium 2005, ISBN 90-5759-008-5, 208 pagina's, zwart/wit (sk), €22,50) zijn foto's, feitjes en documenten opgenomen die weinig extra's aan het verhaal toevoegen. Dit geldt vooral voor de foto's van familieleden en huishoudster Marie, de reacties van lezers en de gevonden korte artikeltjes uit (dag)bladen.
Wel interessant is de correspondentie van vader Pollmann die Pontiac na het maken van *Kraut* via het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie mocht inzien en afdrukken. Verder wordt kort verslag gedaan van Pontiacs bezoek aan de Daaibooibaai voor de VPRO-documentaire *Het uur van de wolf*. *Kraut* won in 2001 de Stripschappenning als beste Nederlandse album. TdK

BOVEN – Voor Het uur van de wolf ging Peter Pontiac naar Curaçao om de laatste plekken waar zijn vader geweest is te bezoeken. Zo kreeg hij ondermeer de kamer in het Holiday Beach Hotel, voorheen Holiday Inn, te zien waar zijn vader had geslapen. Deze scène haalde uiteindelijk niet de eindmontage.

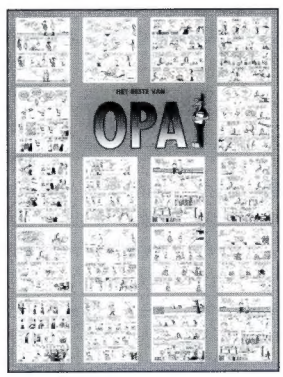

Dikke Opa

Henk Groeneveld tekende 33 jaar lang, van 1971 tot 2004, de strip *Opa* voor *De Boerderij*. Dit vakblad voor de landbouw is het grootste weekblad voor de agrarische ondernemer en bestaat al sinds 1915. Groeneveld tekende pagina's over Opa, een uiterlijk op Reg Smythe's Andy Capp gelijkende oude heer die de dagelijkse beslommeringen op en rondom het boerenleven van zijn eigenzinnige commentaar voorziet. Eerder verschenen de strips al in afzonderlijke albums en nu worden ze gebundeld in *Het beste van Opa* (Reed Business Information 2004, ISBN 90-5439-130-8, 280 pagina's, zwart/wit (hk), €9,95). Het boek is niet voorzien van enige redactionele toelichting. Hoewel het een mooi eerbetoon lijkt aan zoveel jaren trouwe dienst wordt het volgens de uitgever niet om een bijzondere reden uitgegeven. De strip *Opa* wordt, na de pensionering van Groeneveld, trouwens voortgezet in *De Boerderij*. Herman Roozen, die onder andere ook grappen schrijft voor Mark Retera's *Dirkjan*, tekent de reeks sinds maart 2004. TdK
Meer info: (+31)(0)314-349871 of *www.agriboek.nl*

ADVERTENTIE

SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK
ERRO
Kleine Berg 33 • 5611 JS Eindhoven
Tel. 040 - 2 441 882 • Fax 040 - 2 435 873

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

Yendor
STRIPWINKEL
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Tel: 010 - 433 17 10
Fax: 010 - 411 38 54

Xtra gestart

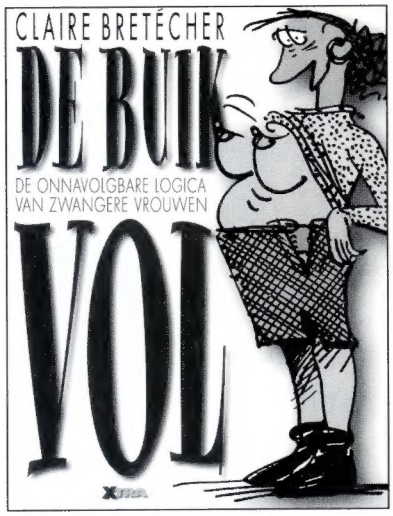

Eindelijk is uitgeverij Xtra begonnen met publicatie van de door hen al sinds de Stripdagen Haarlem 2004 aangekondigde boeken. In onze rubriek 'De boventoon' wordt *Minnie – Dagboek van een tiener* uitgebreid besproken; op deze plaats willen we even stilstaan bij twee andere opvallende albums.

Ten eerste is dat *De buik vol – De onnavolgbare logica van zwangere vrouwen* van Claire Bretécher (ISBN 90-77766-02-2, 72 pagina's, zwart/wit (sk), €9,90). De lusten en lasten van zwangerschap bij moderne gefeminiseerde, maar tegelijkertijd vaak lompe, vaders en assertieve aanstaande moeders met hun onnavolgbare logica zijn met ironie en de nodige zelfspot opgetekend door 'Frankrijks beste socioloog' Claire Bretécher. *De buik vol* is een heruitgave van *De moeders*, dat in 1983 in het Nederlands verscheen als Espee-uitgave. De soepel en raak getekende cartooneske figuren en de vaak hilarische teksten trekken alle aandacht door het zuinige gebruik van achtergronden en attributen. Bretéchers humoristische blik op zwangerschap uit de jaren tachtig blijft verrassend en actueel.

En dan is er nog *Herinneringen* (ISBN 90-77766-06-5, 192 pagina's, zwart/wit (sk), €22).

Twintig jaar geleden verscheen bij uitgeverij Espee dit levensverhaal van Rudolf Kahl, een grafische roman *avant la lettre*. De fascinerende avonturen van het ongewenste kind dat in 1943 in Hamburg werd geboren, de bommenregen op de stad overleefde en opgroeide bij pleegouders in de moeizame periode van de wederopbouw zijn nu opnieuw verschenen.

Het boek heeft een kleiner formaat en een geheel nieuwe pagina-indeling. De handgeschreven teksten uit de eerdere uitgave zijn rigoureus geredigeerd en vervangen door tekstblokken van zetletters. Een goede ingreep waardoor veel van de vroegere typisch Duitse omslachtigheid van Kahl is verdwenen en de leesbaarheid is vergroot.

De etsachtige gedetailleerde tekeningen van Kahl, die een opleiding volgde als technisch tekenaar zijn soms wat houterig en vertonen af en toe eigenaardige verhoudingen en perspectieven, maar ze blijven intrigeren, evenals het geschreven verhaal. DR

Big Balloon zet streep onder verleden

Begin juli verhuisde uitgeverij Big Balloon vanuit Haarlem naar een nieuwe locatie in Heemstede. Die verhuizing was een goed moment om ook een streep te zetten onder het verleden en afstand te doen van het grootste deel van het strip-archief. *Stripschrift* sprak met directeur Kees Kooijman.

Als we het goed hebben begrepen ben je kleiner gaan wonen?
Ja, het huurcontract liep af en dat is altijd een goed moment om eens om je heen te kijken. We hebben gezocht naar iets dat zowel qua locatie als kostentechnisch interessant was. Big Balloon is ook wat gekrompen en we hebben daardoor minder ruimte nodig.

En toen hebben jullie natuurlijk meteen maar grote opruiming gehouden...
Ja, dat doe je dan, hè? We hebben afscheid genomen van het grootste deel van het filmarchief, maar ook van overtollige kantoorvoorraad. We voeren nu een bescheiden assortiment strips. Onze oorspronkelijke activiteiten - het uitgeven van strips - zijn door de sterk veranderde markt de afgelopen jaren voor ons aanzienlijk gewijzigd.

En waar is dat film-archief nu gebleven?
Alles is in handen gegeven van voorzitter Meerten Welleman van Het Stripschap. Die zorgt dat het op een goede plek terechtkomt, zoals bij het Stripdocumentatiecentrum Nederland (SDCN). Zolang het maar niet wordt gebruikt voor commerciële doeleinden.

Over hoeveel materiaal hebben we het?
Het gaat om een kleine dertig jaar archiefmateriaal van de uitgeverijen Oberon en Big Balloon waar we de laatste paar jaar werkelijk niets meer mee deden. Het stond alleen maar op dure meters geld te kosten en stof te vergaren. Als een ander er dan iets mee kan zijn beide partijen geholpen.

Wat hebben jullie nog wèl bewaard?
We hebben een zogenaamd ijzeren archief waarin alle uitgaven uit het verleden worden bewaard. Verder houden we natuurlijk al het materiaal van de courante stripreeksen.

Zien we jullie uitgeverij ooit nog terug in de stripwereld, of is jullie rol uitgespeeld?
Ons bedrijf is veranderd. Wat wij doen op het gebied van strips is minimaal. We zijn licentiejagers geworden. Dat doen we inmiddels een aantal jaren en we volgen de ontwikkelingen op dat gebied op de voet. We bezoeken beurzen en daar waar zich mogelijkheden voordoen springen wij erin. Het gaat dan bij voorbeeld om *characters* als Bob de Bouwer en Sponge Bob. Van die laatste maken we onder andere puzzeluitgaven en leesboekjes. De *Sponge Bob*-strips zitten bij uitgeverij Sanoma. Verder hebben we *Rocket Power* en *Jimmy Neutron*, maar we maken ook boekjes met personages uit de tv-series *Charmed*, *The Gilmore Girls* en *Sabrina, the Teenage Witch*. We beperken ons tot print; we doen niet aan *merchandising* met poppetjes of speldjes. We zijn vooral actief voor de groep kinderen die nog niet naar school gaan. Zo brengen we bij voorbeeld het blad *Speelhuis*, met daarin populaire series als *Dribbel*, *Meneertjes en Mevrouwtjes*, *Beertje Paddington* en *Muis*.

De naam Big Balloon dus maar snel veranderen in Total TV Tie-in?
Nee hoor, we handhaven de bestaande naam. We doen natuurlijk nog steeds *Casper en Hobbes*, *Douwe Dabbert*, *Sjors en Sjimmie*, *Tom en Jerry*, *Van nul tot nu*, *Dirkjan* en *De ontdekking*.

Jullie willen niet van *Dirkjan* af? Uitgeverij Silvester schijnt ooit een aanbod te hebben gedaan...
Dat is al weer enige tijd terug en ik ben niet betrokken geweest bij die discussie. Kijk, *Dirkjan* loopt prima en ik zie momenteel geen enkele aanleiding afstand te doen van die serie.

Heb je nu een beter gevoel dan bij jullie vorige verhuizing? Toen is bij een gelijksoortige opruimactie toch veel onvervangbaar materiaal in de vuilcontainer terechtgekomen?
Er is toen een aantal zaken niet helemaal gladjes verlopen. Ik vind het fantastisch dat we nu deze oplossing hebben gevonden. Wij zijn als uitgeverij heel erg blij dat het materiaal op een plaats terechtkomt waar het goed beheerd wordt. AvO

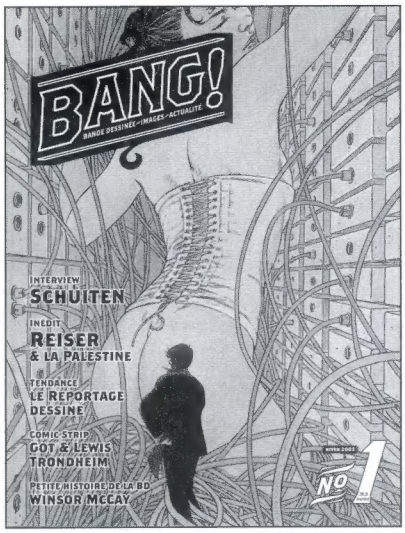

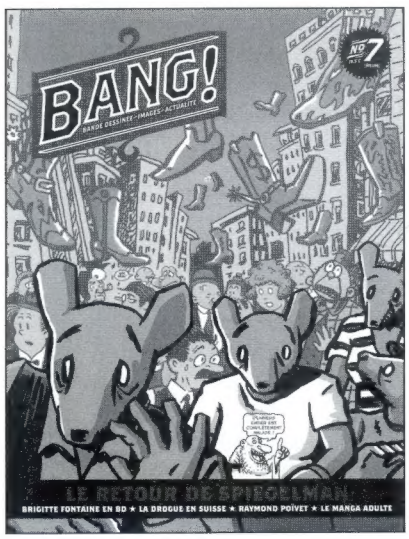
BANG!
BANDE DESSINÉE • IMAGES • ACTUALITÉ
NO 7
LE RETOUR DE SPIEGELMAN
BRIGITTE FONTAINE EN BD ★ LA DROGUE EN SUISSE ★ RAYMOND POÏVET ★ LE MANGA ADULTE

Bang! Bang! Vécu

Eerst het slechte nieuws: het Franse historische striptijdschrift *Vécu* van Glénat is definitief opgehouden. Na nummer 45 (in de tweede reeks) is het doek gevallen. In 1985 telde het blad nog een oplage van 100.000 exemplaren, maar dat aantal is in de loop der jaren afgegleden naar 20.000. Paul Herman van Glénat Benelux zegt dat de uitgeverij nog wel kijkt naar de mogelijkheid van een nieuw tijdschrift.

Misschien biedt Casterman inspiratie, dat al drie jaar het luxe-stripblad Bang! in Frankrijk uitgeeft. De eerste twee jaar deed de uitgever dit samen met *Beaux Arts Magazine*. Dat leverde ieder kwartaal fraaie koffietafelnummers op, met strips en artikelen over bij voorbeeld Art Spiegelman, François Schuiten, Seth, Winsor McCay, de literaire manga en grappen van Reiser over Palestina uit *Hara Kiri* (1960), die nog steeds actueel zijn.

Dit jaar is Casterman een alliantie aangegaan met het rockblad *Les Inrockuptibles* en verschijnt het niet meer in boekwinkels, maar bij krantenkiosken. De glossy-uitstraling is dat van een tijdschrift geworden en de prijs is dan ook gezakt (van €19,50 naar €7,50). Ook verschijnt *Bang!* voortaan als themanummer (reeds verschenen: erotiek en manga). RS

→ WEBFLITSEN

IN HET KORT STAAN HIERONDER EEN AANTAL ONLINE-NIEUWSBERICHTEN UIT DE AFGELOPEN PERIODE. WILT U DE VOLLEDIGE VERSIE NALEZEN, SURF DAN SNEL NAAR WWW.STRIPSCHRIFT.NL

➲ **30 JUL** Uitgever en stripcatalogus-samensteller Hans Matla heeft de hand gelegd op het oudste stripboek in het Nederlands. Het gaat om *Historie van het huis van Adriaan – Eene grappige vertelling* uit 1834 met houtgravures en een ondertekst.

➲ **02 AUG** Na vorig jaar maar elf van de twaalf nummers te hebben uitgebracht zal het stripblad Myx ook dit jaar geen volledige jaargang van twaalf nummers kunnen leveren.

➲ **03 AUG** Stripschrift start een gratis nieuwsbrief voor iedereen die tussen het verschijnen van de nummers op de hoogte wil blijven van wel en wee in stripland.

➲ **05 AUG** Op 6 september opende Het Erasmus Huis in Jakarta een expositie rond Peter van Dongen. Ook is een uitgever daar gestart met de productie van de Indonesische versie van *Rampokan 1: Java*. In het najaar verschijnt bij uitgeverij Oog en Blik een naslagwerk met onder andere alle beschikbare potloodschetsen.

➲ **10 AUG** Uitgeverij Glénat Benelux viert zijn twintigjarig bestaan met een expositie in Brussel. In de Sint-Gorikshallen hangen tot 13 september dertig onuitgegeven stripafbeeldingen van tekenaars uit het fonds die Brussel als thema hebben.

➲ **11 AUG** De Duits/Franse kunstzender Arte en stripuitgever Glénat organiseren voor de tweede maal een Europese striptekenwedstrijd. Meedoen kan nog 30 november 2005. De winnaar krijgt een albumpublicatie en € 5000.

➲ **19 AUG** Iedere veertien dagen tekent Willem Vleeschouwer een karikatuur voor de sportsectie van *Panorama*. Hij past daarmee in een lange traditie van *Panorama*-karikaturen, gemaakt door tekenaars als Wouter Lap, Mark Retera en Marco Lap.

➲ **20 AUG** Uitgeverij De Harmonie publiceert in oktober de bundel *Zinloos geluk* van Djanko. Andere najaarsuitgaven zijn *Peters Zeurkalender 2006* (Peter van Straaten), *Hartjes 2* (Maaike Hartjes), *2005 – Wat een jaartje!* (Kamagurka), *Fokke en Sukke – Het afzien van 2005* (John Reid, Bastiaan Geleijnse en Jean-Marc van Tol), *Sigmund – Veertiende sessie* (Peter de Wit) en *Burengerucht* (Zak).

➲ **22 AUG** De stripreeks *Noortje* bestaat op 5 september precies 30 jaar. De makers Jan Steeman en Patty Klein hebben het daarmee tot de langstlopende serie getekend en geschreven door hetzelfde duo geschopt.

➲ **22 AUG** Het Markiezenhof heeft 850 tekeningen en een aantal grote panelen van Opland in bezit gekregen. De directie wil het museum uit Bergen op Zoom laten uitgroeien tot een landelijk centrum voor cartoons. Met de stichting Cartoonfestival en de stichting Pers en Prent lopen gesprekken voor een nauwere samenwerking. Van oktober tot maart 2006 loopt er een expositie rond cartoonist Marec.

➲ **23 AUG** Tot en met zondag 2 oktober is in Het Oude Raadhuis in Aalsmeer de expositie *Teken mijn verhaal* te zien. Striptekenaars tonen er de verhalen van lichamelijk gehandicapte kinderen.

➲ **01 SEP** Het Vlaams satirisch maandblad *Deng* blijkt in hoger beroep te zijn gegaan tegen de uitspraak van de rechter in de 'zaak Nijntje'. Het blad had een parodie van een coke-snuivende Nijntje op de cover van het aprilnummer gezet, waartegen geestelijk vader Dick Bruna protest aantekende.

➲ **03 SEP** Op 12 september brengt de Belgische Post een nieuwe zegel uit die gewijd is aan het pand van het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal (BCB). Het gaat om een gemeenschappelijke uitgifte van vier postzegels met Singapore rond het thema oude gerestaureerde warenhuizen.

➲ **5 SEP** In Frankrijk is begin september het eerste nummer verschenen van stripinformatieblad Bulldozer. Dit maandelijkse blad trapt af met een dossier over Jacques Tardi.

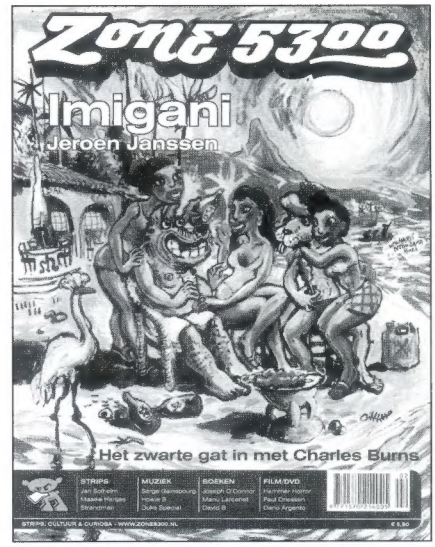

Burns in Zone 5300

In dit pas tweede nummer van deze jaargang *Zone 5300* een interview met Charles Burns naar aanleiding van het afronden van zijn twaalfdelige *Black Hole*-cyclus. Deze reeks over jongeren met vreemde ziektes nam een kleine tien jaar in beslag. De redactie blikt met het interview terug op de productieperiode van deze populaire Amerikaan. De rest van het blad is voor een flink deel gevuld met korte strips van onder meer Pieter de Poortere (*Boerke*), Floor de Goede (*Flo*) en een reisdagboek van Maaike Hartjes over haar trip naar Zuid-Korea samen met haar partner, striptekenaar Mark Hendriks. Vermeldenswaardig is de strip *Strandman* van Guillaume Bouzard. Strandman, een bizarre gemaskerde slungel, beleeft een merkwaardig avontuur met een grappige ontknoping. TdK

Meer info: *www.zone5300.nl*

Gerrit de Jager niet mee naar uitgeverij L

Gerrit de Jager gaat definitief niet mee naar de nieuwe stripuitgever L. De uitgever maakte dit expliciet bekend in een advertentie die verscheen in *Stripschrift 370*.
In de betreffende advertentie is een alinea opgenomen met de tekst: '**BELANGRIJK** Met ingang van nu worden alle bij uitgeverij M verschenen albums – met uitzondering van het werk van Gerrit de Jager – vertegenwoordigd door uitgeverij L.' Opvallend, want in de aanbiedingsfolder die enige tijd geleden naar de boekhandels werd verzonden, ontbreekt de zinsnede over De Jager.

Stort je hart maar uit bij *Stripschrift*, Gerrit!
Het klopt helemaal, wat daar staat. Ik ga definitief niet mee. Qua verkoop van de *Doorzon*-albums heeft de overgang van uitgeverij Big Balloon naar uitgeverij M niet goed voor me uitgepakt. Zo'n zestig procent van mijn albums blijkt in het verleden gekocht te zijn door 'supermarktklanten'. Literaire uitgevers, zoals M en L, hebben blijkbaar erg veel moeite om in die sector hun verspreiding goed te kunnen regelen.

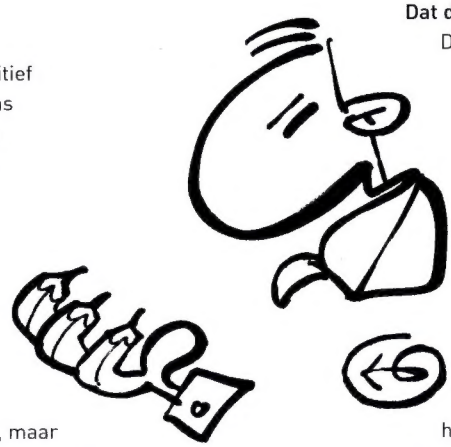

Een teleurstelling, neem ik aan?
Ja, hun aanpak – niet de series centraal stellen, maar de auteurs – sprak mij erg aan, maar bij mij blijkt dat commercieel dus niet goed uit te pakken. Dat is niet leuk voor de uitgever, maar ook niet voor mij.
Er zijn gesprekken geweest, ook met Luitingh – de moeder van L –, maar we zijn er niet uitgekomen. Ik heb bij die overgang mijn twijfels geuit en ik wilde dat die twijfels per se werden weggenomen voordat ik me in een nieuw avontuur zou storten. Jacques Post, die bij L de strips behartigt, heeft daar helaas niet voor kunnen zorgen. Toen ben ik verder om me heen gaan kijken.

En?
Een grote meneer in uitgeversland heeft mij geholpen in kaart te brengen wat voor mij een verstandige keuze zou zijn. Hij kwam – samen met mij – tot de conclusie dat ik met *Doorzon* naar een èchte stripuitgever moest, en hij wist ook welke. Toevallig had die uitgever zich al bij mij gemeld, dus dat kwam mooi uit. Cees de Groot van Big Balloon – waar ik een tijdje best kwaad op ben geweest naar aanleiding van de verramsjing van mijn albums – is me ook behulpzaam geweest om inzichtelijk te krijgen waar mijn boeken worden verkocht en met het overdragen van alle films van de *Doorzon*-albums.

En dus ga je naar Silvester.
Ik heb een lang en plezierig telefoongesprek met Silvio van der Loo gehad en ik was best onder de indruk van zijn *know-how*, dat wil ik niet ontkennen, maar dáár ga ik in ieder gevàl niet heen. Die zijn aan het pionieren en dat heb ik allemaal ooit al bij Ger van Wulften meegemaakt. Ik moet naar een uitgever waar de zaken goed geregeld zijn, ook op financieel gebied.

Vertel het maar. Het wordt...?
Ik heb een uitgever voor *De familie Doorzon*, maar ik mag de naam nog niet prijsgeven. Wèl kan ik melden dat het eerste album op de planning staat voor juni 2006, rond de Stripdagen Haarlem. *Doorzon* bestaat dan 25 jaar en dat moet worden gevierd.

Ha, feestjes! Altijd leuk! Maar dat *Doorzon*-jubileum moeten we natuurlijk nú vieren, want de strip wordt al sinds 1980 gepubliceerd in *Nieuwe Revu*.
Als je uitgaat van het eerste album bestaat *Doorzon* 25 jaar in 2006. Dat valt leuk samen met Stripdagen Haarlem en met de nieuwe uitgaven.
Ook *Nieuwe Revu* gaat daar – in samenwerking met mijn nieuwe uitgever – waarschijnlijk zijn steentje aan bijdragen. Er zijn plannen voor een gratis *Doorzon*-album van dertig pagina's dat zal worden meeverpakt met een nummer rond de krokusvakantie volgend jaar. Als het allemaal doorgaat komt daar een overzicht in van vijfentwintig strips die het beste tijdsbeeld geven van het jaar waarin ze werden gepubliceerd. Redactioneel zal elke pagina worden vergezeld van een beschrijving van het betreffende jaar en een afbeelding van het omslag van *Nieuwe Revu* waarin die strip verscheen. En dat alles in een oplage van ongeveer 65.000 exemplaren. Ik zie dat echt als een nieuw begin.

Dat duurt nog even, 2006... Er moet toch brood op de plank?
Dit jaar zal er geen nieuw album meer verschijnen, behalve bij uitgeverij Rainbow. Die brengen een nieuwe pocket met *Zusje*-materiaal. Speciaal voor Peter van Straaten en mij wordt het formaat van de boekjes iets aangepast, zodat het meer op een stripalbum gaat lijken. *Zusje* blijft vanaf nu trouwens bij Rainbow, want die pockets lopen veel beter dan de stripalbums bij uitgeverij M.

Meer plannen?
Er is een boek in de maak over 25 jaar *Doorzon*, maar dat zal waarschijnlijk weer bij een uitgever verschijnen die juist wèl voornamelijk naar reguliere boekhandels distribueert. Verder ben ik met een uniek project bezig, samen met Jean-Marc van Tol. Daar hopen we snel over te kunnen berichten.

Naar aanleiding van bovenstaand interview stuurden wij op goed geluk een mailtje naar uitgeverij Standaard, want hoeveel andere èchte stripuitgevers die in aanmerking konden komen zijn er eigenlijk nog?
Op de vraag of de contracten met Gerrit de Jager inzake *De familie Doorzon* inmiddels waren getekend, antwoordde directeur strips Els Vandenbulcke: 'Het is nog even te vroeg, maar eind dit jaar mag u mij gerust nog even terug contacteren.'
Een goede verstaander... AvO

Architectenstrip

Maaik (Mike Hermans, 1971), architect en cartoonist uit Antwerpen, combineerde zijn bezigheden in *Arch.*, een dagelijkse gagstrip over architect Archibald. De strip wordt in België gepubliceerd in de bladen *Ik ga bouwen* en *De Architect*.
In eigen beheer heeft hij eerder dit jaar het boekje *Eerste voorontwerp...* uitgegeven, met 180 gags. De stripjes zijn zwart/wit met rode steunkleur en het boekje is prachtig vormgegeven, oblong met harde kaft.
Het tekenwerk is zeer eenvoudig, met alle figuren onveranderlijk vanuit dezelfde kant bekeken, en de grapjes zijn vooral gericht op mensen met een grote affiniteit met het architectenwereldje.
Volgens het persbericht wordt de strip 'reeds in tien verschillende landen in tal van architectuur- en bouwtijdschriften gepubliceerd, gepromoot door architectuurorganisaties en alom geprezen door zowel architecten, vakspecialisten als door leken'.
Het boekje (Mike Hermans 2005, ISBN 90-77938-01-X, 96 pagina's, zwart/wit met steunkleur (hk), €15) is te koop bij stripspeciaalzaak, boekhandel, maar ook via de auteur zelf. JL
Meer info: *www.maaik.com*

Apollo 13 verbetert organisaties

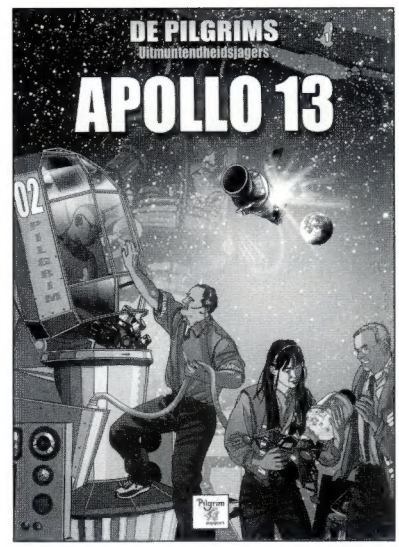

Het Belgische zakenblad *Bizz* publiceerde de afgelopen maanden de in totaal 36 pagina's tellende strip *Apollo 13*. Nu is het voor Nederlandse begrippen al bijzonder dat een tijdschrift een stripverhaal opneemt, maar in dit geval speelt er ook nog een educatief doel mee. *Apollo 13* is een product van organisatieadviesbureau Pilgrim Support uit België. De strip brengt de mislukte maanreis van het ruimteschip Apollo 13 in 1970 in beeld en laat zien hoe het grondpersoneel van de Nasa en de astronauten al hun vindingrijkheid en stressbestendigheid uit de kast moeten trekken om het ruimtetuig veilig op aarde te laten terugkeren. Het bureau heeft op basis van de strip zogeheten 'uitmuntendheidsfiches' als oefenmateriaal ontwikkeld, waarmee werknemers hun rol in de organisatie kunnen verbeteren.

Om ervoor te waken dat het stripverhaal een droge opsomming van feiten zou worden, bedacht tekenaar Chris Lamquet een team van vier onderzoeksjournalisten. Zij kunnen via een Pilgrim – een tijdwandelingmachine – gebeurtenissen uit het verleden op de voet volgen en herbeleven. Zo af en toe duiken ze in het stripverhaal op en vatten de ontwikkelingen tot dan toe samen. In *Bizz* staan na iedere episode ook tips om probleemsituaties aan te pakken en van fouten te leren.

Lamquet is bekend als scenarist van *De avonturen van Giel en Maria* (tekenwerk: Magda Seron) en zijn huidige reeks *Alvin Norge*, een avonturenstrip over een hacker. Hij weet het verhaal over de mislukte maanreis vaardig in beeld te brengen, met gevoel voor technische details. Lamquet voert in de strip de oprichters van Pilgrim Support, Laurent Guiot en Philippe Leman, op als twee leden van het team van onderzoeksjournalisten. Op de vraag waarom zij in hun producten- en dienstenaanbod ook de strip hebben opgenomen, antwoordde Guiot in *Bizz*: 'Het stripverhaal is een tastbaar, aantrekkelijk en bovenal toegankelijk medium. Het is een visuele voorstelling, die een begrijpelijke taal hanteert en een beroep doet op de inleving van de lezer'.

Pilgrim Support (*www.pilgrimsupport.com*) heeft *Apollo 13* ook in albumvorm uitgebracht, inclusief achtergrondinformatie over de ruimtereis en Nasa. Een map met strip en fiches kost €1000. Over een tweede 'managementstrip' wordt nagedacht. RS

Kuifje in zicht

Voor de zomer verscheen *De albums van Kuifje in zicht – Catalogus 1946-1969* (ISBN 90-801127-3-9, 180 pagina's, kleur (hk), €45), Peter Ottens' vervolg op *De albums van Kuifje in concreto – Catalogus 1946-1960* (over alle gekartonneerde *Kuifje*-albums) uit 1992.

Aanvullende informatie, vergaard in de afgelopen 12½ jaar, is in deze uitgebreide versie verwerkt. Zo zijn de uitgaven in slappe kaft met linnen rug (1960-1969) ook opgenomen. Tevens zijn de prijzen aangepast aan de huidige (strip)markt. Het zal niemand verbazen dat deze fors hoger liggen dan in 1992. Terecht? Misschien voor exemplaren in nieuwstaat, maar volgens het 'Ten geleide' kunnen die zelfs tot drie maal de richtprijs opbrengen... De verzekeringspremie kan weer omhoog! De catalogus is zeer uitgebreid door het duidelijke coderingssysteem, maar minder gebruiksvriendelijk door de gehanteerde, afwijkende, albumvolgorde. Het gedeelte 1960-1969 is een zeer welkome aanvulling, maar had nog meer achtergrondinformatie per album – zoals in de catalogus *Achterstevoren* uit 1997 – mogen bevatten. Vreemd overigens dat de twee verfilmde avonturen van de gekuifde held niet zijn opgenomen. Verder is het verwarrend dat er op pagina 174 gesproken wordt over een gekartonneerde 'Juwelen', eerste vertaling! Een versie uit 1987? Opname van *Jo, Suus en Jokko* en *Leo en Lea* hadden trouwens ook een welkome aanvulling geweest (De albums van Hergé in zicht?). Het boekwerk is en blijft echter een must voor iedere Hergé-liefhebber en *Kuifje*-verzamelaar. Ook genummerd en gesigneerd verkrijgbaar bij Stripwinkel Bul Super in Delft. RL

Meer info: (+31)(0)15-2126097

VERZAMELAAR

zoekt de albums hiernaast in

NIEUWSTAAT

Ik betaal **topprijzen!**
(Drie keer de cataloguswaarde!)
Kunt u mij blij maken?

Ook altijd interesse in
Hergé- & Vandersteen-materiaal.

Schroom niet te bellen!!
Albums worden afgehaald en contant betaald.

Hopelijk tot ziens
Theo Temming
Bel (+31)(0)6-53182691

Guus Slim

1 Vlinder neemt de vlucht 1958
2 Popaïne en oude kunst 1959
3 De verdronken wagen 1960
4 Vrachtboten in de avond 1961
5 De hel van Texiguay 1962
11 Warm en koud 1969
12 De springbeesten 1971
14 Guus Slim en de spoken 1972

Johan en Pirrewiet

4 Het raadsel van de maansteen 1956
5 De eed der Vikingen 1957
7 De zwarte pijl 1959
8 De slotheer van Schoonburg 1960
12 Het onzalige land 1964

Lucky Luke

1.1a Dick Diggers goudmijn 1949
1.1b Dick Diggers goudmijn 1969
1.2 Rodeo 1950
1.3a Arizona 1951
1.4 Avonturen in het westen 1952
1.5 Lucky Luke tegen Pat Poker 1953
1.6 Vogelvrij 1954
1.8 Phil IJzerdraad 1957
1.9 De spoorweg door de prairie 1957
1.10 Blauwvoeten op het oorlogspad 1958
1.11 De bende van Joss Jamon 1958
Idem (*herziene versie*) 1966
1.13 De rechter 1959
1.15 De Daltons breken uit 1960
1.19 Naijver in Painfull Gulch 1962
1.20 Billy the Kid 1962
1.24 De karavaan 1964
1.25 De spookstad 1965
1.30 Calamity Jane 1967

Robbedoes en Kwabbernoot

2.1a 4 avonturen van Robbedoes & Kwabbernoot 1950 Hardcover
2.1b Idem 1966 Softcover
2.2a Er is een tovenaar in Rommelgem 1951 Hardcover
2.2ba Idem 1966 Softcover
2.2bb Idem (*hertekend omslag*) 1972 Softcover
2.3a De zwarte hoeden 1952 Hardcover
2.3b Idem 1966 Softcover
2.4b Robbedoes en de erfgenamen 1965 Softcover
2.5a De roof van de marsupilami 1954 Hardcover
2.5b Idem 1965 Softcover
2.12 Het nest van de marsupilami 1960
2.14 De gevangene van Boeddha 1960
2.16 De schaduw van Z 1962

Stripstift brengt Nederlandse krantenstrips uit

Dit najaar start Stichting Uitgeverij Stripstift – uitgever van *Stripschrift* – een serie boekuitgaven met Nederlandse krantenstrips. Dit alles in een beperkte oplage.

Er werd al lange tijd geheimzinnig gedaan over dit project, maar in 2005 is het eindelijk zover. De stichting stelt zich ten doel pareltjes uit de krantenstriphistorie aan de vergetelheid te ontrukken. Er wordt gestart met de series *Kraaienhove*, *Otto Raaf* en *Marco Silvester*, maar andere Nederlandse series zijn in voorbereiding. Ook zullen in een later stadium wellicht gedenkwaardige buitenlandse krantenstrips in de collectie worden opgenomen.

In oktober verschijnt *Kraaienhove 8: Lucius en de tijdangst*. Het is het eerste verhaal van deze klassieke *gothic*-strip van Willy Lohmann dat nog niet eerder in boekvorm werd gepubliceerd. De totale *Kraaienhove*-collectie bestaat uit 52 verhalen.

Twee maanden later, in december, verschijnt het eerste deel van *Otto Raaf: Concert voor Carras*. Deze strip van Studio Arnhem werd getekend door Aloys Oosterwijk, Gerard Leever, René Meulenbroek en de inmiddels overleden Ben Jansen, op tekst van het scenaristenteam Bot. Na publicatie in *Het Parool* (1983) was het verhaal nooit meer ergens te lezen. Het boekje zal door Johan de Rooij uitgebreid worden voorzien van documentatie over het ontstaan van de strip. Het tweede en laatste deel van het verhaal staat op de planning voor april 2006.

Als derde deeltje verschijnt in februari 2006 *Marco Silvester 4: Marco Silvester en het spookhuis*, een spannende detectivestrip van Willy Lohmann, waarvan eveneens nog nooit een boekuitgave verscheen. De totale *Marco Silvester*-collectie omvat 17 verhalen.

Reproductie vindt plaats vanaf de originele stroken. Alleen voor *Otto Raaf* wordt ook gebruik gemaakt van het krantenarchief, omdat er enkele originelen zoek zijn. Mocht een lezer van dit nieuwsbericht een origineel bezitten van deze strip, dan zou de uitgever erg blij zijn die te mogen scannen. Bovenstaande boekjes hebben een omvang van 72 pagina's, worden gedrukt in zwart/wit en hebben een *full colour*-omslag. De inkleuring wordt verzorgd door Wilma Leenders; de vormgeving van de reeks is van Rudy Vrooman. Prijs per deeltje: €9,95. De albums zijn verkrijgbaar bij de betere stripwinkels in Nederland en België, of als abonnement voor €54 per jaar. Abonnees krijgen twee keer per jaar drie boekjes toegestuurd en hebben twee van die drie boekjes daardoor maanden eerder in huis dan dat ze in de winkel te koop zijn. Verder zijn de abonnee-exemplaren genummerd en – waar mogelijk – gesigneerd. Abonnementen kunnen worden afgesloten via de specials-bestelpagina op *www.stripschrift.nl*, maar een kaartje of briefje naar de uitgever kan ook: Kleine Beer 467, 3067 ZW Rotterdam. Losse exemplaren kunnen eveneens via de uitgever worden besteld, maar uiteraard zal uw lokale stripwinkel uw bestelling ook met alle liefde noteren.

Wie leuke voorstellen heeft voor opname van andere titels in deze reeks, wordt verzocht contact op te nemen met de uitgever. AvO

Playhouse Comix hoeft niet meer aan de viagra

'Het lek is boven', zegt René Dorenbos van *Playhouse Comix*. Dorenbos nam samen met zijn vrouw en een aantal financiers vanaf nummer 62 (inmiddels is nummer 69 verschenen) het erotisch stripblad over van Voordewind Kracht 10, Ger van Wulftens uitgeverij. 'De oplage was aan het teruglopen. Die daling ging de eerste nummers na de overname door, waarbij ook het gebrek aan ervaring als tijdschriftuitgever ons parten speelde. Maar nadat we van drukkerij zijn gewisseld en een aantal tekenaars hebben vervangen, stijgt de verkochte oplage weer.' Cijfers wil hij niet noemen ('daar wordt in de stripwereld altijd wat geheimzinnig over gedaan'), maar Dorenbos beaamt dat het om enkele duizenden exemplaren gaat. Het acht jaar oude tijdschrift verschijnt jaarlijks elf keer.

Wat opvalt in vergelijking met de 'oude' *Playhouse Comix* (voorheen *Penthouse Comix*) zijn de expliciet-realistische fotostrips en geïllustreerde verhalen. Het maakt een platte, goedkope indruk. Is dit nieuw beleid? Dorenbos vindt van niet. 'Bij Van Wulften waren die er ook, alleen grafischer in beeld gebracht. Op de fotostrips is overigens enthousiast gereageerd'. Hij benadrukt echter dat het 'nieuwe' *Playhouse Comix* vooral een stripblad moet worden. Het aantal redactionele pagina's is teruggeschroefd, om meer strips te kunnen plaatsen. Hopelijk vergeet de redactie niet om toch achtergrondinformatie over tekenaars te plaatsen, iets wat de vorige redactie wèl deed. Nu blijven onbekende tekenaars ook echt onbekend.

In het huidige blad ligt de nadruk op de rechttoe-rechtaan pornostrips. Het meer subtiel-erotische of inhoudelijk verrassende werk is ver in de minderheid. Verdwenen zijn namen als Eric Schreurs, Richard Corben, Jan Strnad, Roberto Baldazzini en Emiel Jansens, waarschijnlijk omdat ze te duur zijn. Naast buitenlandse striptekenaars bestaat de Nederlandse inbreng vooralsnog uit Gerben den Heeten en Aloys Oosterwijk (alias Desmorre, met drie oude bijdragen). De uitgever stuurde in februari van dit jaar nog een oproep rond om Nederlands en Belgisch werk in te sturen. 'We zijn nog in gesprek met een aantal tekenaars, maar het is financieel lastig haalbaar om strips van eigen bodem te plaatsen. Wel hebben we inmiddels een Belgische medewerker, maar die wil anoniem blijven'. Hij wijst verder op de aandacht die in het aankomende nummer uitgaat naar D!o, een webcomictekenaar (bekend van *www.johnandjohn.nl*). Op de website *www.playhousecomix.nl* staat de dagelijkse webcomic *Udo Utreg*.

Wat was eigenlijk de reden om *Playhouse Comix* over te nemen? 'Gewoon de lol', stelt Dorenbos. Hij richtte om de overname rond te krijgen de Engelse vennootschap Libripress Ltd op. Dat bleek in één dag gepiept, terwijl de oprichting van een Nederlandse BV veel langer duurt. Momenteel koopt Dorenbos een aantal financiers uit, zodat hij en zijn vrouw eind dit jaar meerderheidsaandeelhouder worden, waarbij waarschijnlijk nog twee anderen als aandeelhouder aanblijven. De Playhouse-uitgever is overigens in de stripwereld geen onbeschreven blad. In 2004 bracht hij in eigen beheer *Lunar Tunes* uit, een strip van Wallace Wood. Mocht het erotisch stripblad een succes worden, dan overweegt Dorenbos om ook Playhouse-albums uit te brengen. RS

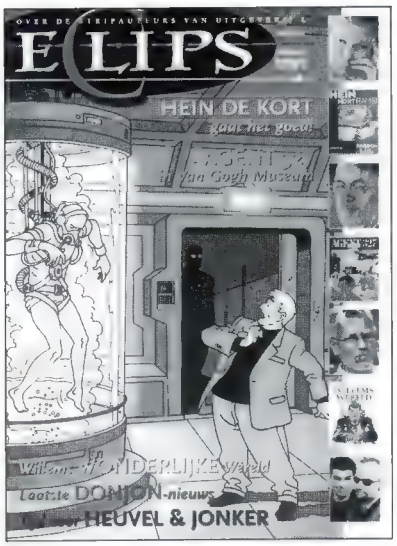

Eclips

Gratis mee te nemen in de (strip)boekhandel ligt *Eclips strips*, een halfjaarlijks tijdschrift met informatie over de nieuwe imprint van Luitingh: uitgeverij L. In het blad, één geheel met Eclips fantasy (waarin Luitingh reclame maakt voor fantasy-romans) aandacht voor de uitgaven van de nieuwe stripuitgeeftak.

Naast een interview met de scenarioschrijver Frits Jonker over het ideale science-fiction-verhaal naar aanleiding van *Geheim van de tijd* (tekeningen Eric Heuvel) onder meer een artikel over de Franse fantasy-tekenaar Philippe Druillet.

Hoe *Agent 327*-verhalen van Martin Lodewijk tot stand komen is te lezen in de *The making of Agent 327*-serie, het tweede deel met teksten van Simon Habraken (!) en Pieter van Oudheusden. In een artikel over dat boek is op een foto van Lodewijks studioruimte een werktekening te zien van wat waarschijnlijk het volgende *Agent 327*-verhaal gaat worden: *De Daddy Vinci Code*. DR

ADVERTENTIE

NIEUW!

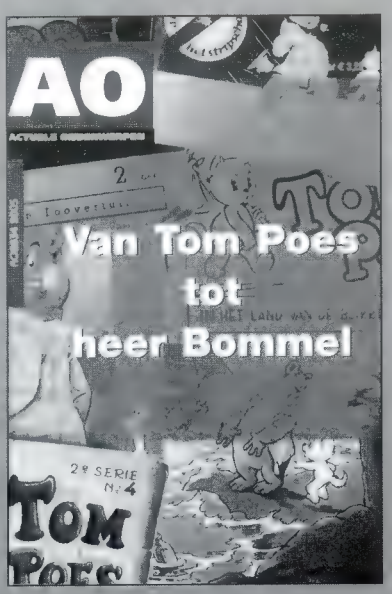

AO-boekje 2834
28 pagina's
Maxi A6-formaat

Te koop tijdens De Stripdagen in Houten op de Stripstift-stand voor €3,25

Ook verkrijgbaar door €5,50 (incl. verzendkosten) per boekje over te maken op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Voor buitenlandse betalingen accepteren wij geen kosten. Gebruik dus: IBAN NL56 PSTB 0009 3475 90 en SWIFT/BIC PSTBNL21

www.stripschrift.nl

→ STARS & STRIPS

→ VERHUIZING

Het Amerikaanse stripbeursseizoen is weer bijna voorbij. De stripbeurzen zijn traditioneel het ideale moment voor het bekendmaken van verrassend nieuws. Dit jaar waren de grote uitgeverijen er heel vroeg bij: al sinds mei gonsde het van de geruchten over makers, series en contracten. Tijd voor een overzicht van de verschuivingen.

Alan Davis stopt als tekenaar van de Marvel-comic *Uncanny X-Men*. Hij gaat zich toeleggen op de serie *Fantastic Four: The End*. Zijn opvolger wordt Chris Bachalo (onder meer van *Steampunk* en *Age of Apocalypse*). Ook Geoff Johns, al jaren de schrijver van de DC-comic *The Flash*, vond het tijd voor wat anders. Hij is druk met nieuwe series als *Green Lantern*, vandaar dat hij met pijn in het hart afscheid neemt. Zijn opvolger is nog niet bekend.

DC heeft met George Pérez (jarenlang tekenaar van *The Avengers*) een overeenkomst bereikt die de tekenaar voor vijf jaar exclusief aan de uitgeverij verbindt. Overigens is DC druk met exclusieve contracten, want ook tekenaars Bart Sears en J.G. Jones hebben zich voor langere tijd vastgelegd. De concurrentie moet het doen met de beduidend minder grote namen. Zo heeft Manuel Garcia (*Spider-Man: Breakout*) een contract bij Marvel getekend en heeft Image-studio Top Cow het tekentalent Tyler Kirkham vastgelegd.

IDW doet eveneens goede zaken. De kleine uitgeverij timmert aan de weg met horrorcomics en stripbewerkingen van televisieseries, maar dat aanbod wordt verruimd. Dat begint met de overgang van *Fallen Angel*. Oorspronkelijk schreef Peter David (bekend van *Incredible Hulk*) deze serie voor DC, maar toen tegenvallende verkoopcijfers daar voor stopzetting zorgden, kreeg hij bij IDW een tweede kans. Dat is niet alles. IDW heeft namelijk ook beslag gelegd op de licentie voor *Transformers*. Een paar jaar geleden lag deze licentie bij Dreamwave, maar die uitgeverij ging over de kop. Licentiegever Hasbro probeert het dus nu opnieuw. Intussen heeft

DOOR **OLAV BEEMER**

VAN LINKS NAAR RECHTS
- De Kuberts van Marvel naar DC.
- Nieuwe start voor *Wildcats*.
- *Ghost Rider* maakt comeback.
- Nieuwe makers *Spawn*.

IDW al laten weten, dat de nieuwe *Transformers* goedkoper zal zijn dan hun standaardprijs van $3.99.

De klapper van het seizoen is de overgang van de gebroeders Andy en Adam Kubert. Vijftien jaar waren ze zo goed als exclusief verbonden aan Marvel, maar concurrent DC heeft zijn slag geslagen met een exclusief contract dat de broers voor drie jaar aan de uitgeverij bindt. Vader Joe Kubert is altijd al belangrijk geweest voor DC, vandaar dat Andy (*1602*) en Adam (*Ultimate X-Men*) hoog op het verlanglijstje stonden, aldus hoofdredacteur Dan DiDio. Het is algemeen bekend, dat DC ook erg graag John Romita Jr en Brian Michael Bendis zou inlijven. Die twee blijven trouw aan Marvel.

→ VERS GEDRUKT

Ondanks alle verhuizingen worden wel degelijk nieuwe comics gemaakt. Marvel Comics start dan voornamelijk in de vorm van miniseries. Dat is uiteraard een kwestie van voorzichtigheid in een markt waar maandelijkse comics een onzeker bestaan lijden. In september start het zesdelige *Ghost Rider* (door Garth Ennis en Steve D[illegible]) klaar het startschot voor het achtdelige *Sentry* (door Paul Jenkins en John Romita Jr) en keert na een lange afwezigheid het personage Thor terug in de zesdelige reeks *Thor: Blood Oath* (Michael Avon Oeming en Scott Kolins). Concurrent DC Comics houdt het bij gewenste iconen. De vierdelige miniserie *Shazam/Superman: First Thunder* zoppelt de twee klassieke helden aan elkaar in een verhaal van Judd Winick (bekend als schrijver van *Outsiders*) en Joshua Middleton (voorheen tekenaar van *NYX* bij Marvel), terwijl het vijfdelige *Green Lantern Corps: Recharge* (met Geoff Johns en Dave Gibbons als co-schrijvers) bijzonder slim inhaakt op het succes van Green Lantern.

DC-studio Wildstorm maakt zich intussen op voor de terugkeer van Wildcats. Midden september trappen schrijver Robbie Morrison (*The Authority*) en tekenaar Talent Caldwell (*Fathom*) af voor de negendelige miniserie *Wildcats: Nemesis*. De geruchten worden steeds sterker, dat na afloop van deze serie de oorspronkelijke Wildcats terugkeren in een serie door Grant Morrison (*Seven Soldiers*) en studiobaas Jim Lee (*All Star Batman & Robin*).

Top Shelf Productions is toe aan een nieuw materiaal van Alex Robinson, de maker van het alom geprezen boekwerk *Box Office Poison*. Deze herfst verschijnt *Tricked*, een meer dan driehonderd pagina's beslaande grafische roman waarin het leven van zes verschillende personages wordt gevolgd. Ter gelegenheid van deze nieuwe bundel verschijnt tevens de volledige druk van *Box Office Poison*, inclusief cadeauverpakking dat past bij de stijl van *Tricked*.

olav.beemer@stripschrift.nl

■ **BIBLIOTHEEK** De echte verzamelaars kunnen zich opmaken voor de hardcoveruitgave van *Sin City*. Eind oktober verschijnt bij Dark Horse het eerste deel van *Frank Miller's Sin City Library*, een luxe verzameling met daarin de eerste vier *Sin City*-verhalen op groot formaat. Met recht een vlag tentrekker, want het kost $150.

■ **ABSOLUUT** Ook DC doet een stevige kerstzakenaanbieding. Half november is het deel de eerste aan *Crisis On Infinite Earths: The Absolute Edition*, een luxeuitgave van de twaalfdelige miniserie die in 1985 de comicswereld op de grondvesten liet schudden, aangevuld met een compendium achtergrondinformatie. De prijs is $99.99.

■ **PREQUEL** Vorige zomer gooide Jeff Smith hoge ogen met zijn vijftiendelige bundeling van *Bone*. Dit jaar krijgt *Bone* derzelfde behandeling. Eind september verschijnt de prequel van Smiths tijdloze epos, met tekeningen van Charles Vess (*Sandman*), op betaalbaar formaat als *Bone: One Volume Edition*, waarmee de verzameling compleet is.

■ **VERVERST** Todd McFarlane's Spawn was een van de eerste titels die verschenen bij Image Comics. Na jaren met betrokken team makers, is het na tijd voor vers bloed. Ter gelegenheid van het honderdzeventigste deel maakt de oude garde plaats voor schrijver David Hine (van *Batman: Dark Detective*) en tekenaar Philip Tan (*Uncanny X-Men*).

EEUWIG OP ZOEK NAAR 'THE SOUND'

FOTO DENIS KITCHEN

DOOR TOM HEINTJES
VERTALING RICHARD MOOK

Will Eisner
Een worstelende pionier

Op 3 januari van dit jaar overleed Will Eisner op 87-jarige leeftijd. Hij wordt beschouwd als de grootmeester van de grafische roman. Tot op hoge leeftijd bleef Eisner actief als stripmaker, maar ook als docent en theoreticus. In interviews ging het niet alleen om zijn werk, maar kwamen onderwerpen als de (beeld)taal en de toekomst van het medium strip steevast aan bod. Tom Heintjes van het Amerikaanse stripmagazine *Hogan's Alley* voerde in 2000 een van de laatste grote vraaggesprekken met hem. *Stripschrift* drukt hierbij een integrale, vertaalde weergave van dit gesprek af om Eisner nog één keer aan het woord te laten over zijn visie op zijn werk en het beeldverhaal in het algemeen.

Will Eisner had al een visionaire kijk op het medium strip toen zoiets nog een absurd idee leek. Nu, acht decennia en vele publicaties later, is hij de grand old man *van de stripindustrie. Wanneer hij praat, wordt er geluisterd. Eisner heeft ieder aspect van het stripmaken meegemaakt: hij heeft krantenbijlages geproduceerd, is uitgever en redacteur geweest, en tekenaar van comics en* graphic novels. *Hij heeft de stripindustrie vaak genoeg zien groeien, ineenstorten en weer op zien krabbelen, om te weten dat de overlevingskansen en vitaliteit van de strip liggen in zijn vermogen zich aan te passen aan veranderende omstandigheden.*

Eisner heeft een voorname rol gespeeld in de ontwikkeling van elementen die in de loop der jaren standaard onderdeel zijn geworden van de striptaal, zoals tempo, mise-en-scène, perspectief, plotopbouw, karakterontwikkeling en een boeiend filosofisch uitgangspunt. Op zijn 83e maakt hij nog steeds verhalen die een publiek trekken dat verder kijkt dan superhelden. DC Comics geeft zijn zestig jaar oude verhalen van The Spirit *opnieuw uit en wil tevens zijn baanbrekende reeks grafische romans weer op de markt brengen. Zo krijgt alweer een generatie lezers de kans te genieten van het vakmanschap van een man waaraan talloze tekenaars schatplichtig zijn. De reactie van het publiek op het eerste deel van* The Spirit Archives *– in enkele dagen uitverkocht – laat zien dat, in de juiste handen, oud werk als nieuw kan zijn. Maar Eisner is er de man niet naar om tevreden achterover te leunen. Met* Last Day in Vietnam *(Dark Horse Comics) haalt hij herinneringen op aan zijn oorlogservaringen en voor uitgeverij NBM werkt hij aan stripbewerkingen van literaire klassiekers, zoals* Moby Dick *en* Don Quichot.

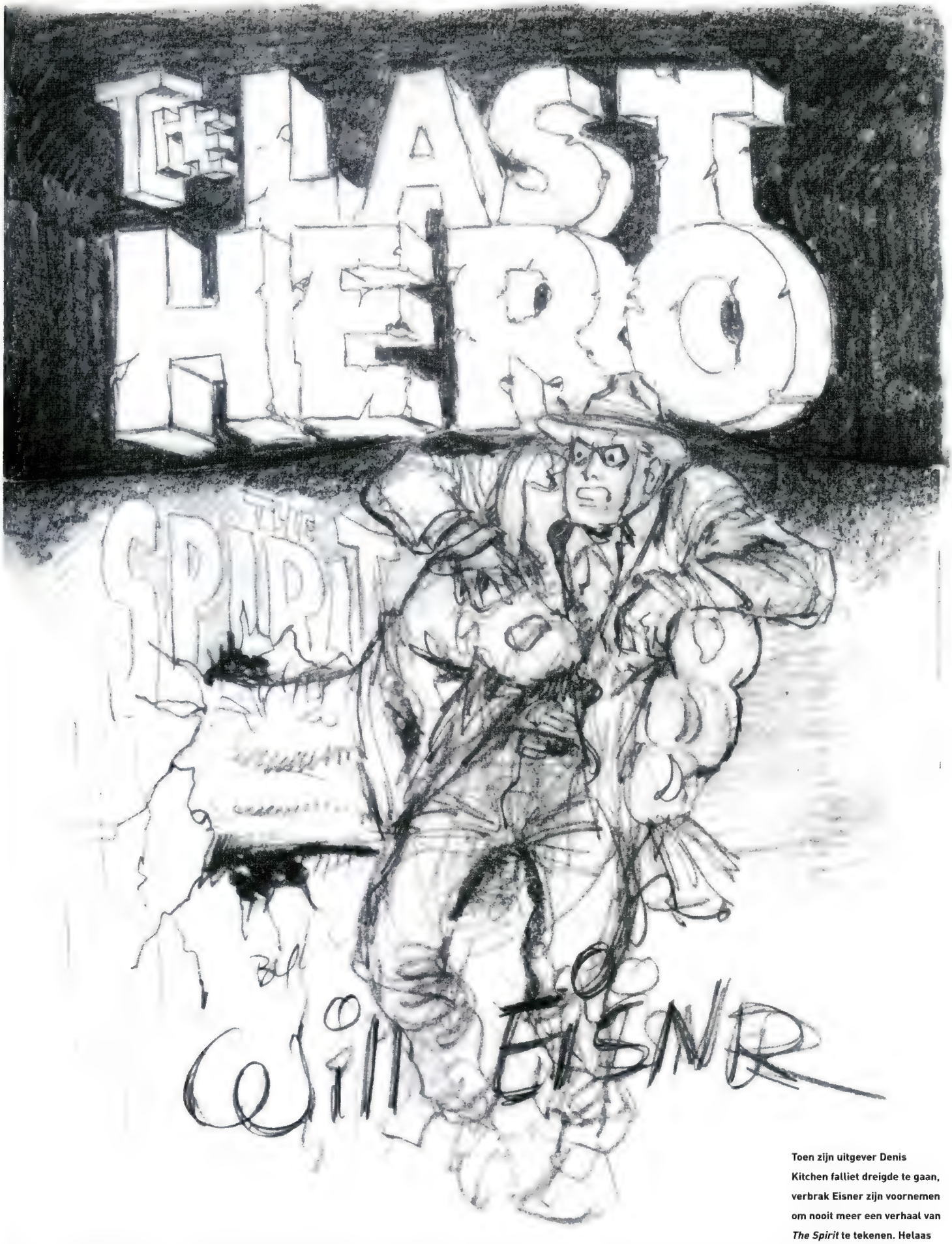

Toen zijn uitgever Denis Kitchen falliet dreigde te gaan, verbrak Eisner zijn voornemen om nooit meer een verhaal van *The Spirit* te tekenen. Helaas was het zeventig pagina's tellende verhaal te laat af. Het bleef onuitgewerkt op de plank liggen. Uit: *The Will Eisner Sketchbook* (New Edition, 2003)

Nu door technologische en maatschappelijke factoren de handel in en consumptie van strips opnieuw veranderingen ondergaan, zijn Eisners observaties over de branche – wat gaat er goed, wat kan er beter – relevanter dan ooit. Striplefhebbers en beleidsmakers uit de stripindustrie doen er goed aan te luisteren naar wat Eisner te zeggen heeft, want hij heeft al te vaak gelijk gekregen om hem te negeren.

Papier versus digitaal

Welke nieuwe uitdagingen zie jij voor striptekenaars in vergelijking met vroeger?

Will Eisner: Voordat we kunnen praten over welke uitdaging

TO CENTRAL CITY EACH YEAR COME THOUSANDS OF IMMIGRANTS SEEKING REFUGE IN THE MELTING POT THAT IS AMERICA, AND BRINGING WITH THEM THE GOOD AND THE EVIL OF A WORLD IN FLAMES ... FOR EVIL KNOWS NO BOUNDRIES AND TRAVELS SWIFTEST WITH WICKED MEN ... BUT LET THEM BEWARE, FOR TO THE NORTH LIES WILDWOOD CEMETERY WHERE LIVES CRIMES MIGHTIEST FOE ...
BY WILL EISNER
THE SPIRIT
HA-HA-HA! LET THE SPIRIT BEWARE OF THE WRATH OF THE BLACK BOW!!

By fireball pilots like JOE
Sidearms are ignored as y'know
After years of neglect
That caused rust to collect
The dang thing is needed—oh woe!
DON'T BE A DOPE
CARE FOR YOUR SIDEARMS

The "T-Slot" you carelessly clean
Will pit and soon form a space-seam
Ruptured cartrige at best
Will result, and the rest
Joe Dope best describes what we mean

The Spirit achtervolgde Eisner z'n hele leven:
BOVEN - De prachtige openingspagina van *The Spirit vs The Black Bow*, 1941.
ONDER - Eisner onderzoekt de beperkingen van de krantenstrip, 1942.
MIDDEN - Commentaar bij een heruitgave, 1992.

RECHTSBOVEN - Eisner bewaarde alles, zelfs de originelen van de posters die hij voor het leger maakte in 1942. Deze voorbeelden doken op in DC's integrale heruitgave van *The Spirit*.

dan ook, moet het duidelijk zijn waarover we het hebben: het werk van de tekenaar, of de manier waarop zijn werk gepubliceerd wordt? Striptekenaars hebben altijd voor publicatie gewerkt, in tegenstelling tot schilders die voor galeries werken. De uitdaging, zoals jij dat noemt, wordt vaak bepaald door wat ik bestempel als het laatste 'vehikel', het verbreidingsmiddel. Het vehikel van de schilder is de galerie. Het schilderij dat hij maakt, is het 'product'. Een striptekenaar daarentegen maakt iets ter reproductie. Dat is van invloed op de uitdaging.

Laat ik je vraag in twee delen beantwoorden. De stripvorm, de kunst om vanuit een karikaturale invalshoek te werken, zal niet verdwijnen. Hij zal steeds populairder worden, want een striptekening kan een idee als beeld overbrengen en beelden zijn het snelst groeiende communicatiemiddel. De communicatie van de toekomst is op beelden gebaseerd, de overdracht van ideeën door middel van beelden. Het vehikel voor die overdracht verandert waar we bijstaan en is van invloed op de manier waarop stripmakers met het medium om zullen gaan. Ze zullen hun werk in een vorm gieten die geschikt is voor de manier van overdracht.

Vroeger was drukwerk het belangrijkste vehikel. Met de komst van het internet beschikt de striptekenaar over een nieuw communicatiemiddel dat andere eisen stelt. De relatie met de lezer, die bij alle communicatie op de eerste plaats komt, moet opnieuw worden gevormd. Bij drukwerk kun je ervan uitgaan dat lezers ofwel een snelle blik op je werk werpen, of er lang naar blijven kijken. Zo kun je voor de duur waarop een lezer je werk in handen heeft een 'contract' met hem aangaan. Bij elektronische overdracht hebben we geen idee hoelang een lezer bij je is of hoe lang je in zijn geheugen blijft. Dat is een heel andere relatie.

Dat gezegd hebbende verwacht ik dat strips op het internet steeds meer de kant van animatie op zullen gaan. Misschien worden het uiteindelijk wel tekenfilms, want het leesritme op het internet is anders dan dat op papier. De door het beeld gesuggereerde actie heeft een realistische dimensie nodig om te blijven bestaan.

Eén aspect van het plezier dat ik aan striplezen beleef, is de tactiele ervaring. Die mis ik op het computerscherm.

Ja, dat vind ik ook. Ik geniet van het penseelwerk en bestudeer graag de pen- en inkttechnieken. Maar ik heb gesprekken gehad met enkele jongere striptekenaars die beweren dat de dagen van papieren strips geteld zijn. Volgens hen komt er een tijd waarin de lezer niet meer ervaren is in het kijken naar dingen op papier en dus een ander referentiekader zal hebben dan wij nu. Hij tuurt alleen nog maar op een scherm naar dingen. Ik antwoord dan dat het tastbare element van een boek niet zo gemakkelijk te verwaarlozen valt, maar veel internet-georiënteerde tekenaars willen daar niet aan. Deze discussie speelde eveneens op de stripbeurs in San Diego. Eén van de tekenaars zei toen dat ik klonk als een middeleeuwse monnik die sneert over de toekomst van Gutenberg en zijn losse letters. Waar het op neerkomt is, dat de technologie van invloed is op de stripindustrie. Strips, zoals we die in de jaren veertig, vijftig en zestig kenden, kampen met dalende verkoopcijfers.

De hoge publicatiekosten voor traditionele strips versnellen de vlucht naar het internet, denk je ook niet? Een tekenaar kan zijn werk voor weinig geld op het net publiceren.

Nou, er is geen levensvatbaar economisch model voor het publiceren van strips online. Natuurlijk is iedere tekenaar altijd op zoek naar nieuwe lezers, naar een groter publiek. Ze weten dat een website van de ene dag op de andere honderdduizend hits kan opleveren, maar nog niemand heeft ontdekt hoe je daar als tekenaar geld mee kunt verdienen. Dat spoort tekenaars niet aan de gedrukte media te verlaten. Er zijn momenteel zelfs meer tekenaars dan ooit tevoren op zoek naar publicatiemogelijkheden in de gedrukte media. Misschien dat er een verschuiving plaatsvindt op de markt voor strips. Daar maak ik me geen zorgen om, dat is gewoon iets nieuws waarmee we om moeten leren gaan. Ik kijk ernaar als een striptekenaar die het moeilijk vindt afscheid te nemen van de gedrukte media, dus hoe langer ik er over nadenk, hoe meer het voor mij uitkomt op tekenfilms. De computer biedt een immense hoeveelheid technische hulpmiddelen – al die kleuren waarover je kunt beschikken, de mogelijkheid om beelden te morfen en te combineren.

Een jonge tekenaar die ik ken, liet me zien hoe hij met de computer werkt. Hij was bezig met een tijdschriftomslag en hij verschoof daarvoor alle elementen net zo lang over zijn scherm, totdat hij de juiste compositie had gevonden.

Is dat niet hetzelfde als schetsen maken?

Dat zei ik ook. Ik meldde hem: 'Dat hoef ik niet te doen, ik maak een paar snelle potloodschetsen om uit te komen bij wat ik maken wil.' Mijn grootste probleem blijft het uitvoeren van het idee dat ik in mijn hoofd heb. Bij strips speelt het toeval slechts een beperkte rol. Het is niet zoals bij Jackson Pollock, die verf op een doek laat druppelen en denkt: 'voilà, dat ziet er goed uit, deze ga ik maar eens bewaren.'

Veel studenten verwarren de technologie met de kunst zelf. Je moet begrijpen dat er een verschil bestaat tussen het maken van een werk en het maken van dat werk voor een bepaald medium.

LINKSBOVEN - **Eén van de covers van het blad *Firepower*, waar Eisner zelfs adviseur voor was en (vaak komische) artikelen in schreef, 1943.**

BOVEN - **Eisner deed altijd z'n research, zeker als er een publiciteitsfoto gemaakt moest worden.**

MIDDEN - **Nog een commentaartje uit *The Origin Years*, 1992.**

ONDER - **Het liefst had Eisner een strip gemaakt voor *The Stars And Stripes*, maar zijn General Poo was te anti-autoritair, 1942.**

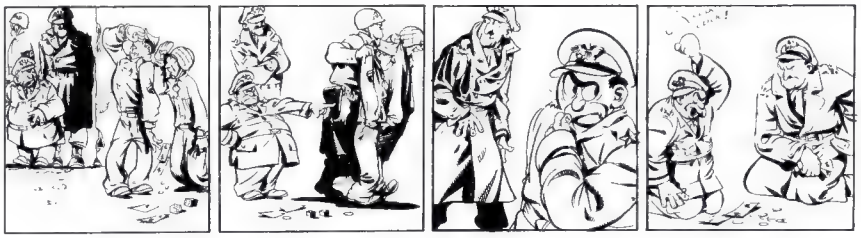

POOPIE MEET SERGEANT GOLDBRICKER HE WAS MY TOP KICK WHEN I WAS A BUCK PRIVATE!
BOY, REMEMBER THE DAYS WHEN I USTA GIVE YOU K.P.
THINGS SURE HAVE CHANGED EH GENERAL POOP?
O.K. POOP LETS GIT ON BALL!

BOVEN, VAN LINKS NAAR RECHTS -

- Eisner was nooit te beroerd om z'n held eens lekker toe te takelen, 1946.
- De herdrukken van *The Spirit* in de jaren veertig hadden schitterende covers. Soms, zoals hier, had Eisner er zelf aan meegewerkt, 1948.
- Eisners poging om zelf comics uit te geven mislukte. *Baseball Comics*, 1948.
- Eisner was niet bang voor tekst, maar ook niet voor een tekstloze pagina.

RECHTS- In sommige verhalen duikt Eisner zelf op, zoals hier met twee studio-collega's in *The Spirit vs Slippery Eal*, 1947.

GEHEEL RECHTS- Voor een herdruk uit 1966 tekende Eisner een educatief extraatje.

Ik zal mijn vraag wat duidelijker stellen: zal de gedrukte strip sneller verdwijnen doordat striptekenaars zich terugtrekken uit de traditionele, gedrukte media?

Het verdwijnen van gedrukte strips komt niet door de tekenaars, maar door de concurrentie van de nieuwe technologie. Het publiek richt zich steeds meer op elektronische media. Het beste bewijs daarvoor is dat er geen zogenaamde kinderstrips meer zijn, zoals *Mickey Mouse*. Die zie je niet meer. Winkeliers zeggen me dat ze nauwelijks nog kinderen over de vloer krijgen. Die zitten thuis en spelen computerspelletjes of met hun Nintendo, of wat dan ook.

Levenswijsheid

Kinderen kunnen ook niet meer naar de winkel op de hoek voor hun strips, terwijl dat juist de plek was waar hun belangstelling voor stripverhalen begon.

Dat is een ander punt. Kranten kampen met hetzelfde probleem. Die werden vroeger verkocht in stalletjes op de hoek van de straat. Mijn vader kocht op de terugweg van zijn werk altijd een krant in de metro. Dat gebeurt niet meer. De krant wordt aan huis bezorgd, het hele distributiesysteem is veranderd. En dat beïnvloedt de relatie met de lezer. Dat zijn de krachten die ervoor zorgen dat het werk van stripmakers verandert. De belangrijkste functie van een stripmaker is het leveren van materiaal voor het 'vehikel', en ik beschouw het internet als een vehikel. Toen ik in 1940 krantenstrips maakte, werden ze op papier gedrukt dat zo grof en poreus was, dat iedereen in een strakke stijl tekende. Alles was omlijnd, zodat de vlakke kleuren ieder hun eigen plek hadden. Met de huidige reproductiemethoden kun je in olieverf of airbrush werken. Striptekenaars weten zich altijd aan technologische veranderingen aan te passen. Lezers koesteren ook andere verwachtingen. De lezers van vandaag de dag zijn opgegroeid met MTV en een spervuur van beelden. Hun levenservaring is anders. De boeken die ik schrijf zijn voor mensen met enige levenservaring. Geen kunstmatige of virtuele ervaring, maar die uit het echte leven. Een groot deel van de huidige jongeren krijgt zijn levenservaring kunstmatig, via televisie of computer. Het zijn samengestelde ervaringen.

Wat denk je dat de invloed is geweest van de moderne media op de manier waarop mensen naar verhalen kijken?

De invloed van de media op de vertelkunst is enorm geweest. De elektronische media kunnen de behoefte van jonge lezers om verrast te worden heel snel bevredigen. Die maken dingen mogelijk waar een beperkter medium als de strip alleen maar op kan zinspelen. Een sciencefictionstrip bij voorbeeld kan qua belevenis nooit op tegen een film als *Star Wars*. Je moet deze generatie dus aanspreken binnen hun eigen belevingswereld, en MTV maakt daarvan deel uit. Ik heb geprobeerd naar MTV te kijken om te zien wat het was, maar ik kan

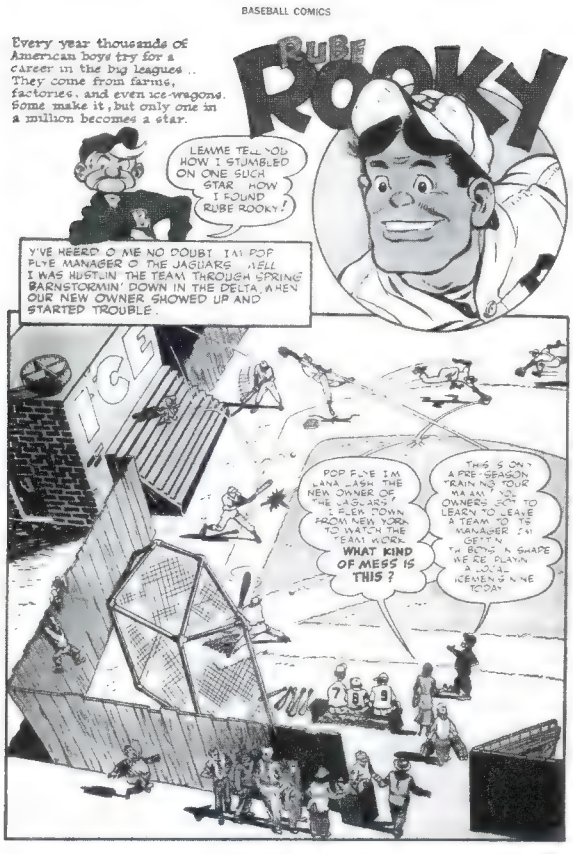
BASEBALL COMICS
Every year thousands of American boys try for a career in the big leagues .. They come from farms, factories, and even ice-wagons. Some make it, but only one in a million becomes a star.
RUBE ROOKY
LEMME TELL YOU HOW I STUMBLED ON ONE SUCH STAR HOW I FOUND RUBE ROOKY!
Y'VE HEERD O ME NO DOUBT I'M POP FLYE MANAGER O THE JAGUARS WELL I WAS HUSTLIN THE TEAM THROUGH SPRING BARNSTORMIN' DOWN IN THE DELTA WHEN OUR NEW OWNER SHOWED UP AND STARTED TROUBLE..
ICE
POP FLYE I'M LANA LASH THE NEW OWNER OF THE JAGUARS I FLEW DOWN FROM NEW YORK TO WATCH THE TEAM WORK WHAT KIND OF MESS IS THIS ?
THIS IS ONLY A PRE-SEASON TRAINING TOUR MA'AM YOU OWNERS GOTTA LEARN TO LEAVE A TEAM TO ITS MANAGER I'M GETTIN THE BOYS IN SHAPE WE'RE PLAYIN A LOCAL KEENEY NINE TODAY
7 8 9

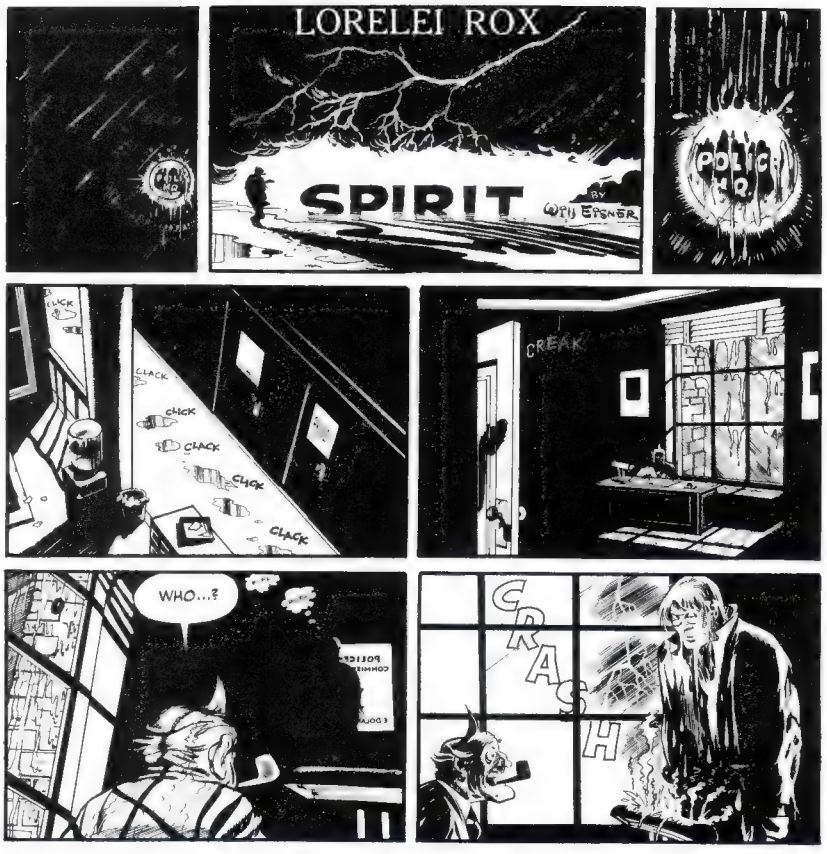

er niet al te lang naar kijken, want dan botsen mijn ogen tegen elkaar op. Wat ze doen is telkens weer opnieuw visuele clichés gebruiken. Om te begrijpen wat ze bedoelen moet je teruggrijpen op je kennis van andere films en video's. De boodschap komt niet vanuit je eigen levenservaring. Ze komt vanuit kunstmatige ervaringen. Wie een verhaal wil vertellen, moet daar aan denken.

Eén van de overlevingstechnieken bij dalende verkoopcijfers vroeger was ervoor te zorgen dat het aanbod breed was, met strips voor verschillende delen van de bevolking: dierenstrips voor kinderen, romantische verhalen voor meisjes, tienerstrips voor tieners en de gebruikelijke superhelden-, monster-, western- en sciencefictionverhalen. Maar nu zijn er hier, op een paar uitzonderingen na, voor het grote publiek bijna alleen maar superheldencomics te koop. Misschien verklaart dat de malaise. Japan is daarbij een interessant, tegengesteld voorbeeld. Van sommige strips worden daar acht miljoen exemplaren per week verkocht en het aantal onderwerpen is legio. Er zijn strips voor aanstaande moeders, volwassenen, jongens en meisjes... voor alle leeftijdsgroepen. Het is een enorme industrie, maar hun cultuur is dan ook groot geworden met een taal die in wezen beeldend is.

In Japan dragen strips niet zo'n stigma als in de Verenigde Staten.

Dat is een groot probleem. Daarmee heb ik ook te maken. Het gerucht gaat dat ik strips schrijf voor mensen die geen strips lezen. Mijn lezers komen nooit in een stripwinkel. Hier in Amerika is de strip een verachte kunstvorm die onderaan staat in de artistieke hiërarchie. In Europa zijn cartoons en beeldverhalen een hogere vorm van kunst, en spelen ze een grotere historische rol. Cartoonisten als Honoré Daumier namen stelling tegen politieke onderdrukking en worden daarom beschouwd als belangrijke tekenaars. Ik herinner me dat ik het daar in de jaren zestig met Harvey Kurtzman over had, nadat we waren teruggekomen uit Europa. 'Was dat niet geweldig?' zei hij. 'Ze behandelden ons als echte kunstenaars!'

The Spirit's DICTIONARY for ADULT COMIC BOOK READERS
AWK!
USUALLY SPOKEN BY VILLIANS SURPRISED BY THE TURN OF EVENTS.
BOINNG!
CHOKE
AN EMOTION USUALLY SHOWN BY TOUGH OLD POLICE COMMISSIONERS WHO ARE REALLY TOO TOUGH TO CRY OUT LOUD!
GLAK ...
UTTERED BY VILLIANS WHEN CHOKED, SHOT OR DYING.
HMMMMM
THIS MEANS HE KNOWS SOMETHING... USUALLY SUGGESTS THAT HE'S GOT THE WHOLE CASE FIGURED OUT.
OOF
USUALLY UTTERED BY FAT SUPERPOWERFUL MONSTERS WHEN HIT IN SOLAR PLEXUS.
POW
SLAM
ORDINARY BLOWS TO THE BODY, OR OTHER PARTS OF THE ANATOMY.
URK
WHEN SKINNY BIRDLIKE CROOKS GET INTO SUDDEN TROUBLE.
ZOOMMM

RECHTS - Terwijl hij werkte aan *A Contract With God* werkte Eisner ook aan een aantal commerciële projecten, zoals een pocket met waargebeurde horror-verhalen geïntroduceerd door The Spirit (*The Spirit Casebook of True Haunted Houses and Ghosts*, 1976).

ERNAAST - Maar met *A Contract With God* (1978) liet hij zien altijd een vernieuwer te zijn gebleven. De schetsen komen uit *The Will Eisner Sketchbook*, de afbeelding geheel rechts laat zien hoe het uiteindelijk werd.

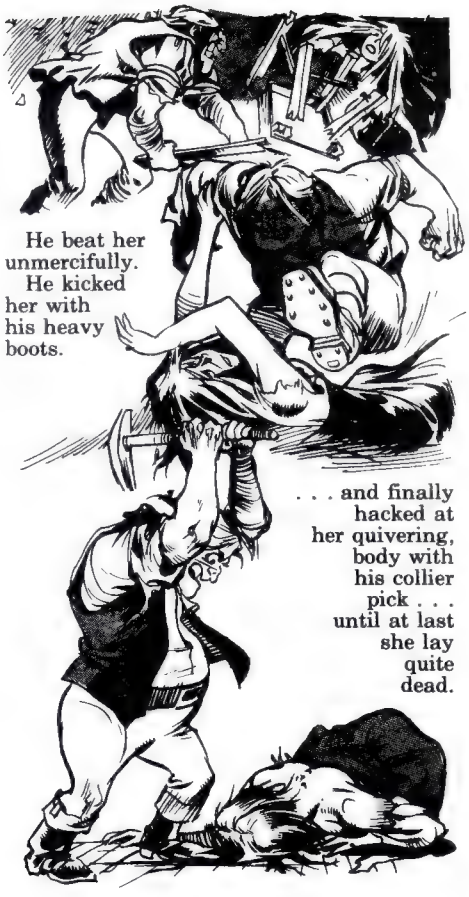
He beat her unmercifully. He kicked her with his heavy boots.
. . . and finally hacked at her quivering, body with his collier pick . . . until at last she lay quite dead.

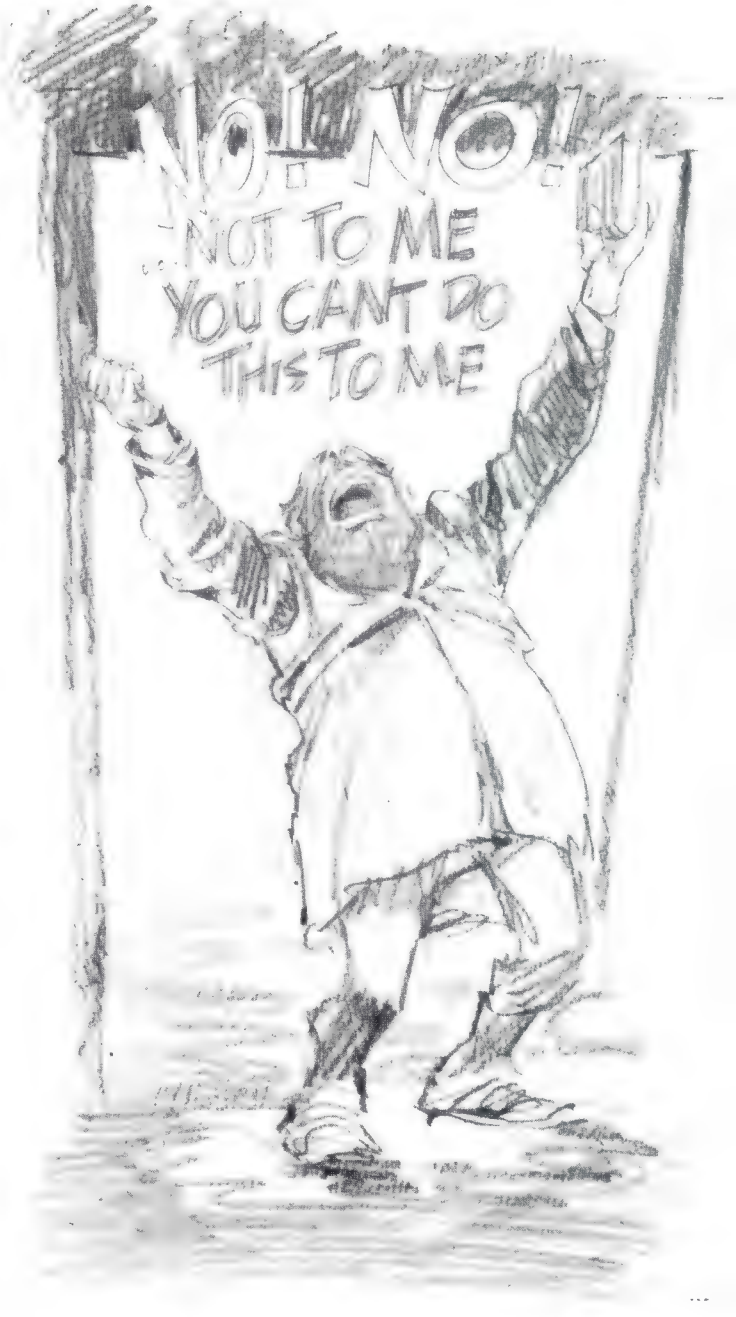

Europa

Wat zijn de verschillen tussen jouw ervaringen als stripmaker in Amerika en in Europa?

Mijn werk krijgt in Europa en overigens ook in Latijns-Amerika een warmere ontvangst. Ik denk dat dat te maken heeft met de inhoud. In Europa zijn superhelden minder populair als hier. Mijn verhalen gaan over de menselijke strijd om te overleven en dat is een onderwerp dat dichter bij het Europese wereldbeeld lijkt te staan dan bij het Amerikaanse. Dat komt grotendeels doordat de meeste Europese landen een verleden hebben waarin de aristocratie of een dictator het volk stevig onder de duim hield. In dit land kunnen we, politiek gezien, leiders wegsturen die ons niet aanstaan. Wij kennen de vrijheid om omstandigheden te wijzigen.

Je maakt ook werk voor de Europese markt, dat daarna pas in de VS wordt uitgegeven.

Eén van de boeken die eerst in Europa en in Brazilië verschenen, *The Last Knight – An introduction to Don Quixote*, geeft NBM nu in de VS uit. Wanneer ik een zwaarmoedig boek heb gemaakt, zoals *Een familiekwestie*, maak ik daarna meestal iets luchtigers, als een soort tegengif. Ik wilde al heel lang stripbewerkingen maken van literaire klassiekers. Mijn Deense uitgever, tevens mijn Europees agent, heeft lang aan me getrokken om aan deze serie te beginnen, die ik al in schetsvorm klaar had. Zijn afzetmarkt wijzigde drastisch, met bibliotheken als zijn grootste afnemer en die riepen om klassiekers.

Ik begrijp dat de Europese stripmarkt evenzeer aan het inzakken is.

Ja, dat is zo. Als iemand op straat aan mijn jas zou trekken en me zou vragen: 'Waar komt dat door?', dan zou ik als eerste 'inhoud' zeggen. Strips blijven inhoudelijk achter bij wat lezers willen. In Europa, maar ook in Amerika, is het nieuwe van strips eraf. Het is niet langer iets bijzonders. Met mijn vroegere bedrijf, American Visuals Corporation, verkochten we in de jaren zestig strips voor bedrijfs- en educatiedoeleinden. Eén van mijn verkopers belde dan bij voorbeeld American Motors op en zei: 'We willen graag een boekje voor u maken over de nieuwe sociale zekerheidswetten.' Waarop American Motors antwoordde: 'We hebben al een boekje.' Waarop mijn verkoper dan weer zei: 'Ja, maar wij gaan het in stripvorm doen.' 'O, leuk!' luidde dan het antwoord. 'Daar willen we het graag met u over hebben.' Strips waren voor hen een ongewoon medium, een nieuw communicatiekanaal. Maar strips zijn dat inmiddels niet meer. Je kunt ze niet verkopen louter omdat het strips zijn. Je verkoopt ze om wat erin staat.

Er is een tijd geweest dat films verrassend waren enkel en alleen omdat het om bewegende beelden handelde. Nu vindt iedereen het een doodgewoon medium. Je gaat niet naar een film omdat het een film is. Je gaat erheen om de inhoud. Dat is iets wat ik studenten en andere jonge tekenaars altijd voorhoud. Het gaat om de inhoud. Als je niets te zeggen hebt, verkoop je behangpapier. Dan is het net porno. Daar verkopen ze geen verhaal, daar verkopen ze alleen maar plaatjes.

Waarom hebben Europeanen, met hun eigen rijke artistieke verleden, zo'n grote waardering voor het werk van bepaalde Amerikaanse stripmakers, zoals Carl Barks, Steve Ditko, Jack Kirby en jijzelf?

ONDER - Eisner heeft z'n hele leven een hekel gehad aan superhelden.

THE OLD TENEMENT QUIVERED AS THE HEAVENS RESPONDED WITH A FEARFUL DISPLAY OF THUNDER AND LIGHTNING
HAVE I NOT LIVED BY THE TERMS?
CRACKLE
SKRASH

Wat mijzelf betreft kan ik je zeggen dat de warme ontvangst die ik krijg vooral mijn verhalen geldt, en niet zozeer mijn artistieke techniek. De andere namen die je noemt zijn allemaal belangrijke vertegenwoordigers van genres die het daar goed doen. Jack Kirby staat voor Amerika, voor stootkracht, energie en opwinding. Robert Crumb wordt in Europa hogelijk gewaardeerd. Hij was de tweede Amerikaan die de jaarlijkse prijs van het festival van Angoulême won.

ONDER – **Voor Denis Kitchens *The Spirit Magazine* maakte Eisner prachtige covers en een reeks interviews met groten uit de stripwereld. Die interviews werden recent gebundeld door Dark Horse en zijn zeer de moeite waard.**

Dere Spirit
I am on my way home...I have 1 million pesos...I enklosed pesos as ...I enklosed a gift for you...It is a thing I bought for only 100 pesos...The man said there is only two in the world. The other was bought by MR SLY SNEAD the importer you been suspicious of. Ebony
CRIMES UNSOLVED
MORGUE

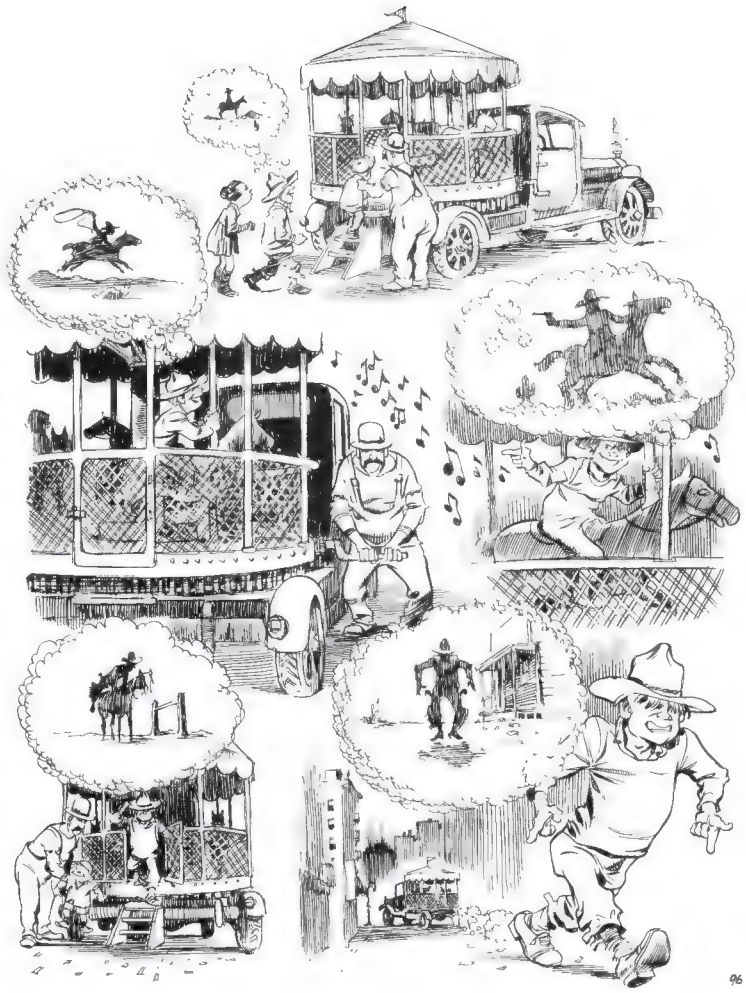

BOVEN - In *Comics And Sequential Art* (1985), het beste boek dat ooit geschreven is over het maken van strips, laat Eisner zien hoe je in een strip van plaatje naar plaatje vertelt. Let op hoe alle elementen in de middelste strook samenwerken om de lezer duidelijk te maken wat er tussen de plaatjes gebeurt.

ERNAAST - Later ging Eisner steeds meer expermenteren met het afschaffen van typische stripclichés zoals kaders en zelfs tekstballonnen. (*A Life Force*, 1988).

ONDER - Ook uit *Comics And Sequential Art*: Eisner legt de voordelen van melodramatische poses uit.

Wie was de eerste Amerikaan?
Will Eisner. (*lacht*)

O, die...!
Toen ik Crumbs werk voor het eerst zag, maakte hij nog undergroundstrips en kon ik er niet zoveel mee. Ik vond het doorsnee karikaturaal werk, erg onbehouwen getekend. Tot ik het verhaal *Yutta* las, daar was ik helemaal van ondersteboven. Ik begon hem in de gaten te houden. Hij heeft een paar heel gevoelige dingen gemaakt, zoals de poster *A Short History of America*.

Het oeuvre
Kitchen Sink Press bracht het merendeel van je recentere werk op de markt, een uitgeverij waar je creatief gezien *carte blanche* had. Kun je na het verdwijnen van Kitchen Sink Press in de huidige turbulente markt nog eenzelfde mate van creatieve autonomie krijgen?
Ik zal absoluut geen probleem krijgen mijn creatieve autonomie te behouden. Ik heb een contract met DC Comics getekend voor het herdrukken van *The Spirit* en ze houden ook mijn grafische romans in druk, onder de naam *The Will Eisner Library*. Verder heb ik een informele afspraak met DC dat ik nieuw werk als eerste aan hen presenteer. Ik voel me nog altijd onafhankelijk. Voor de reeks literaire bewerkingen werk ik bij voorbeeld weer samen met Terry Nantier van NBM. Eén van de redenen dat DC nieuw werk als eerste mag zien, is dat zij mij de grootste kans bieden op een plek in de boekwinkels. Van alle huidige uitgevers hebben zij het meeste in te brengen. En ze hebben het erg goed gedaan met Vertigo.

Vind je het aanbod van het DC-label Vertigo goed?
Ik vind de redactionele aanpak goed. Het feit dat Vertigo doet wat ze doet, is een pluspunt. De branche is ermee geholpen dat Vertigo strips publiceert die via het oude DC of Marvel of welke andere grote uitgever dan ook nooit zouden zijn uitgebracht. Zoals ze zeiden in Arthur Millers *Dood van een handelsreiziger*: 'Dat verdient de aandacht.'

Je bent altijd huiverig geweest voor een luxe herdruk van

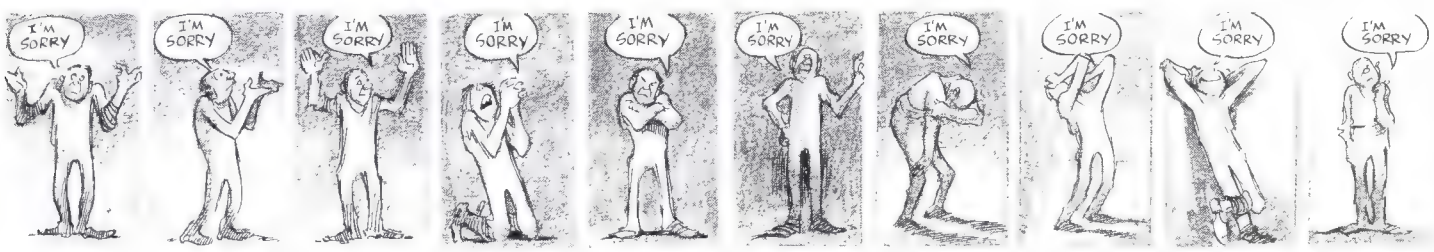

BIGHERO
MAN OF IRON
COMICS
RODENT MAN
BANG COMICS
PUBLISHERS
BIGHERO IS SELLING OUT ON THE STANDS !!
WHAT A YEAR!! WE GOT A HIT, DONNY! PUBLISHING IS BETTER THAN PRINTING EH?
THE BIG BANG LINE

LINKS - In *The Dreamer* (1986) vertelt Eisner het verhaal over z'n vroege stripjaren. Superhelden konden nog steeds z'n goedkeuring niet wegdragen.

The Spirit. Waarom nu wel?

De reden dat ik uiteindelijk toestemde, was dat na het verdwijnen van Kitchen Sink een herdruk van *The Spirit* zo goed als uitgesloten was. Ik wilde het Denis (Kitchen. TH) nooit laten doen, omdat ik vond dat een groot boek van *The Spirit* zoiets als een mausoleum zou zijn. Ik heb hem uiteindelijk wel toestemming gegeven om nieuwe verhalen van *The Spirit* uit te brengen, in de serie *The Spirit: The New Adventures*.

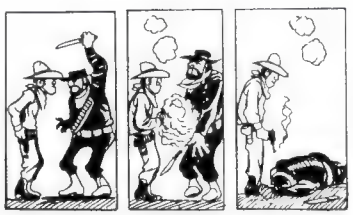

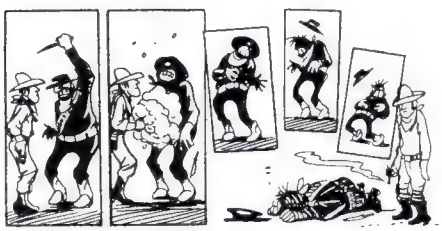

BOVEN - Hoe meer plaatjes, hoe langzamer de handeling lijkt te gaan. Wederom uit *Comics And Sequential Art*.

Wat vond je van die serie?

Het voelde zo'n beetje als het ter adoptie aanbieden van je kind. Ik was zeer verbaasd over wat sommige tekenaars met hem deden. Ik zou nooit zulke verhalen hebben geschreven als deze jongens. Schrijvers als Alan Moore en Neil Gaiman voelen heel goed aan wat de moderne lezer wil en spraken hem ook op zo'n manier aan. Ik vond niet dat hij misbruikt werd of zo; ze zagen The Spirit gewoon vanuit hun eigen perspectief. Toen ik *The Spirit* maakte, was het nooit mijn bedoeling een superheld te creëren. De strip zou nooit alleen maar over The Spirit gaan. Hij fungeerde meer als een soort herkenningsteken voor de strip. Ik was geïnteresseerd in de verhalen en in veel daarvan had The Spirit slechts een bijrol. *Sherlock Holmes* is een voorbeeld van wat ik bedoel. Je leest verhalen over Sherlock Holmes voor de verhalen. Die blijven hangen, niet het idee van een superdetective. De verhalen over The Spirit lijken erg veel op de *Sherlock Holmes*-avonturen: de verhalen blijven hangen, ook al spelen ze zich af in een wereld die in een ver verleden ligt. Tenminste, dat hoop ik.

me af stapt en zou zeggen: 'Wat denk je van een *cross-over* met The Spirit en Batman?', dan zou mijn antwoord afhangen van hoe ze dat aan willen pakken en wie het zou doen. Als ik het zou doen, kon The Spirit Batman wel eens voor gek zetten. (*lacht*)

Wat houd je aan de gang, na alles wat je in je carrière al bereikt hebt?

Och, er is nog zoveel niet gedaan in dit medium. En ik wil dat doen. In *Last Day in Vietnam* gebruik ik helemaal geen tekstballonnen. Het is een verzameling van ware gebeurtenissen die ik heb meegemaakt tijdens mijn bezoeken aan Vietnam en toen ik in Korea was. Maar het is gemaakt met een totaal andere aanpak. Ik heb dat bij *The Spirit* maar één keer gebruikt, dat de lezer aan het verhaal deelneemt en de personages zich tot de lezer richten. Toentertijd vond ik het geslaagd, maar ik ben er nooit mee doorgegaan. Ik ben altijd aan het experimenteren. Op dit moment ben ik een boek aan het schetsen over volksverhalen in *Dropsie Avenue*.

Glenn Miller zei altijd dat hij nog steeds op zoek was naar *the sound*. Zo voel ik dat ook. Ik probeer in feite nog steeds te

ONDER - *To The Heart Of The Storm* (1991) is persoonlijker dan *The Dreamer*, maar eindigt op hetzelfde punt. Een aanrader in het Eisner-oeuvre.

DC Comics is eigendom van Time Warner en de grote mediabedrijven zijn geïnteresseerd in synergie tussen hun eigendommen. Is er al sprake van geweest om nog iets anders met *The Spirit* te gaan doen? Zal The Spirit toetreden tot het team van de *Justice League of America*?

Nee, daarover is niet gesproken. Het conserveren van The Spirit als karakter heeft maar weinig betekenis. Wat ik wel belangrijk vind, zijn de driehonderd en nog wat verhalen die ikzelf geschreven heb. Daar kan niets aan veranderd worden. Die zullen er altijd zijn. Als DC op

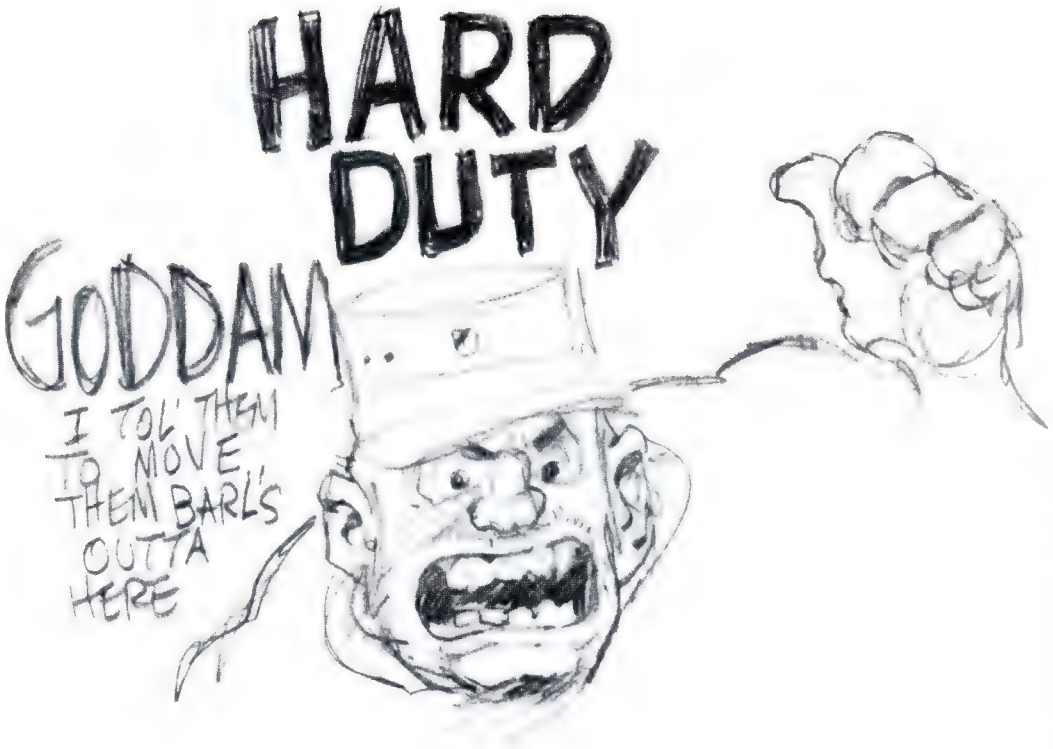

BOVEN - Nog een aanrader. In *Last Day In Vietnam* (2000) portretteert Eisner soldaten die hij ontmoette in de Tweede Wereldoorlog en tijdens zijn reizen door Vietnam voor *PS Magazine*. De schets komt weer uit *Will Eisner Sketchbook*.

RECHTSONDER - Voordat DC begon aan de heruitgave van de complete *The Spirit* in harde kaft, herdrukte Denis Kitchen alle na-oorlogse verhalen in zwart/wit vanaf de door Eisner bewaarde originelen. Deze 87 delen met prachtige nieuwe covers van Eisner zijn vaak nog te vinden en misschien wel de goedkoopste manier om *The Spirit* te lezen.

eens wat zien van het leven als etnische minderheid in het huidige Amerika. Daarover lezen we nog veel te weinig. Maar ze kijken naar het grote geld en weten dat ze dat met mijn soort werk niet snel in handen zullen krijgen. Met het tekenen van superhelden kunnen ze direct geld vangen.

Als je terugkijkt op je werk, waar ben je dan het meest trots op? En je mag niet zeggen: mijn volgende boek.

Ha, daar heb je me. (*lacht*) Dat is moeilijk, maar... ik denk dat *Een contract met God* zoiets als mijn eerste kind is. En *The Story of Gerhard Shnobble* uit *The Spirit* (gepubliceerd op 5 september 1948. TH) is een van mijn favoriete verhalen, omdat dat de eerste keer was dat ik een filosofisch thema uitwerkte. Technisch gezien vind ik dat *Levenskracht* goed in elkaar steekt. *Dropsie Avenue* was een technische krachttoer voor me, omdat ik iets probeerde waarvan ik dacht dat het in dit medium niet mogelijk was, namelijk de geschiedenis van een buurt vertellen. Ik heb altijd getracht hindernissen te nemen en soms lukte dat en soms niet.

bereiken wat ik me vijftig jaar geleden als taak stelde: een literair niveau bereiken in dit medium. Eén van de problemen is de marketing, en wellicht dat volwassen lezers afknappen op de vorm. Ze zien een boel plaatjes en ballonnen in een boek waar je veertien dollar voor betaalt en wat je na een half uurtje uit hebt. Voor datzelfde geld kopen ze een boek van Stephen King of John Updike, waar ze uren mee zoet zijn. De oplossing ligt misschien niet in de vorm maar in de inhoud. Daarmee worstel ik voortdurend, met de vraag hoe ik de volwassen lezer te pakken kan krijgen.

Welke trends zie je in het werk van de huidige aankomende tekenaars?

Een preoccupatie met speciale effecten. Velen van hen zijn vooral bezig met het creëren van nieuwe superhelden. Zo lieten een paar zwarte tekenaars mij een idee voor een etnische superheld zien. Wat een verspilling van creativiteit! Wat moeten we met weer een nieuwe etnische superheld? Daarvan hebben we er al genoeg. Laat me

We willen natuurlijk graag dat je nog veel meer hindernissen zult nemen... Maar wat voor maatregelen heb je getroffen voor je literaire nalatenschap wanneer voor Will Eisner de tijd gekomen is om bij The Spirit op Wildwood Cemetery te gaan wonen?

Ik heb in mijn testament bepaald dat mijn werk naar bepaalde plaatsen en instellingen zal gaan. Mijn vrouw en zoon waken over mijn nalatenschap. Wat mijn *graphic novels* betreft, DC wil die in druk houden, dus die blijven verkrijgbaar. Dat is belangrijk voor me en een cruciale reden voor deze samenwerking. Ach Tom, het is nog veel te vroeg om het hierover te hebben.

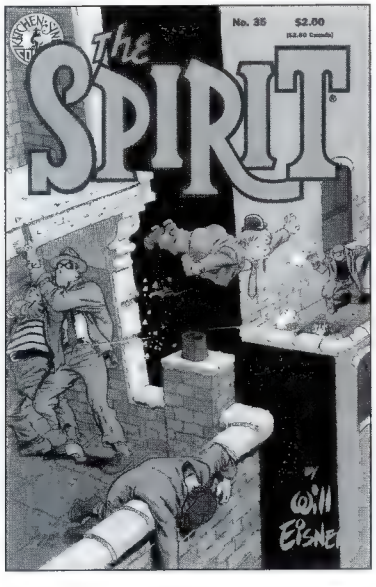

THEY MAKE THINGS BAD FOR US WE DO NOT SELL OUR CROPS SO WELL NOW!
OH, SHAWN DIRK
THEY'RE NOT BAD FARMERS, THE ENGLISH
BAH THEY'RE GETTING HIGHER PRICES THAN US
IT'S BECAUSE YOU'RE TOO LAZY TO WORK DIRK ... Y'R A SLOTH AND THAT'S THE TRUTH
EUSTACE DO NOT TALK TO MY BROTHER THAT WAY
YAWWN... VERY WELL MARGIT... SO WE GO TO BED NOW ... COME UP
YOU SHOULD GO TO BED TOO DIRK
3

EVERYTIME I LOOK AT THAT SHOWY HOUSE NEXT TO OURS I FEAR FOR THE VALUE OF OUR PROPERTY!
THEY SHOULD NEVER SOLD THAT PLACE TO O'BRIEN AND LET HIM BUILD THAT HOUSE HERE

Ja, ik hoop dat dit soort beslommeringen pas in de verre toekomst een rol zullen spelen. Je realiseert je toch wel dat de geschiedenisboeken uiteindelijk door jou geschreven zullen worden? Er is straks niemand meer die je nog zal kunnen tegenspreken. Jij en Al Hirschfeld, dat is het dan. (Hirschfeld overleed in januari 2003. Noot vertaler)

Dat zei iemand laatst ook al tegen me. (*lacht*) Dat is zo'n slechte positie nog niet.

tom.heintjes@stripschrift.nl

Dit interview met Will Eisner werd eerder gepubliceerd in* Hogan's Alley 8 *(Volume 2, Nummer 4, 2000).

SO, WHILE THE GOOD GHOSTS HELPED PEOPLE... THE EVIL ONES LAY IN WAIT
I AM THE GRAY ROCK OF EVIL AND I WAIT FOR MEN OF EVIL!
I WILL NOT HAVE VERY LONG TO WAIT!
I AM SUMAN GURU, KING OF THE LAND OF SASSO !!
I HAVE CONQUERED THIS LAND BY MAGIC FEAR AND FORCE!
I AM FEARED BY ALL!

Uitgeverij W.W. Norton & Company heeft inmiddels de rechten op de grafische romans van Will Eisner van DC Comics overgenomen. Het eerste deel (de laatste graphic novel *van Eisner)* – The Plot – The Secret Story of the Protocols of the Elders of Zion – *is kortgeleden verschenen. Binnenkort verschijnt* A contract with God *als deel twee.*
Uitgeverij DC blijft overigens naast The Spirit Archives *boeken van Eisner uitgeven, zoals* Hawks of the Seas *(vroeg werk),* The Will Eisner Sketchbook, Shop Talk *(een verzameling interviews van Eisner met collega-stripmakers) en* Eisner/Miller *(een tweegesprek tussen Will Eisner en Frank Miller over het medium strip).*

BOVEN – Voordat Eisner z'n verhalen aanbood aan een uitgever, werkte hij ze eerst helemaal uit in schetsvorm. Dit stelde hem in staat om z'n eigen uitgeverij te kiezen.

LINKSONDER – Voor uitgeverij NBM maakte hij als tussendoortje een aantal bewerkingen van bestaande verhalen, zoals deze prachtige versie van een Afrikaanse legende (*Sundiata - A Legend of Africa*, 2003). Zelfs Eisners tussendoortjes zijn meesterwerken.

ONDER – Illustratie uit *Will Eisner's Shop Talk*, 2001.

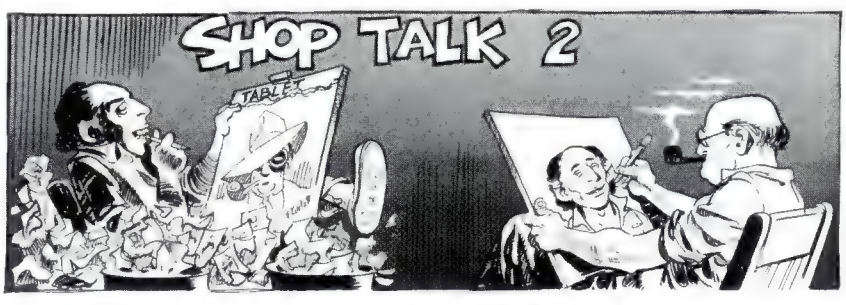

Ik vraag hem naar bijbelteksten waarin zo'n lofzang op de hond te vinden zou zijn. Hij kan er geen noemen.
Ik ben een nachtdier, onvoorspelbaar en door en door ethisch.

Magistraal album van Will Eisner

Fagin the Jew

Goed of fout

DOOR WILLARD MANS

Voor stripmakers vormt discriminatie vaak een valkuil. Hoe moeten ze omgaan met stereotyperingen en raciale vooroordelen, terwijl het vak vraagt om karikaturen, simplificeringen, overdrijvingen en clichés? Antisemitisme in strips is bij voorbeeld nog steeds een actueel onderwerp. Volgens Will Eisner ligt de uitweg in de intentie: de bedoeling van de verteller. Zijn *Fagin the Jew* is daarvan bij uitstek een voorbeeld. Het is een strip met autobiografische elementen, die uitblinkt door spanning en engagement.

In *De kat van de rabbijn* (2003) van de joodse stripmaker Joann Sfar zitten prachtige, spitse tweespraakjes tussen de kat, die joods wil worden, en de rabbijn. Tijdens dit gehakketak heeft de kat op een bepaald moment het laatste woord: de rabbijn weet geen aardige bijbeltekst over een hond.

Zou een hond ook joods kunnen worden? Volgens Alain Beerenboom wel. In zijn kort verhaal *Bobbie bij de joden* – uit de bundel *Met de kroontjespen* (2003) – heeft Bobbie zich in de Brusselse synagoge verschanst. Kuifje zint op een manier om hem eruit te halen, ondertussen mijmerend over zijn aanvankelijk negatieve houding ten opzichte van joden: zelfs in 'zijn eigen blad' stonden wel 'venijnige, maar abstracte' teksten. Dan botst hij tegen een synagogenbezoeker op, die hem met Bobbie verenigt. Zijn naam? Simon Bohlwinkel. En dan zitten we midden in het onderwerp van deze beschouwing. Ten eerste heette Simon Bohlwinkel in 1941 nog Blumenstein en was hij de karikaturaal-joodse schurk in Kuifjes avontuur *De geheimzinnige ster*. Als critici Hergé wijzen op dit mogelijke antisemitisme verandert hij de naam in Bohlwinkel, welke naam volgens diezelfde *Kuifje*-vorsers niet veel minder joods is. En ten tweede vraagt Bohlwinkel de gehaaste Kuifje na de botsing voor de synagoge of hij soms 'een afspraak met God' heeft. En dat is een verwijzing naar de beroemde striproman *A Contract With God* (1978) van Will Eisner. Antisemitisme in strips is sindsdien een actueel item gebleven.

Ik zette me schrap voor haar scheldkanonnade, maar alles was veranderd na 9/11!
VERDOMDE JODEN - DIT HEBBEN JULLIE GEDAAN!
Ze vloekte me nu uit in het ENGELS!
VUILE ROTJOOD, WE KNOPEN JULLIE AAN DE LANTAARNPALEN OP, EEN VOOR EEN!
HOOR JE ME, JOOD? EEN VOOR EEN!
Ik vermoed dat ik die dag weinig kon hebben. Ik draaide me om...

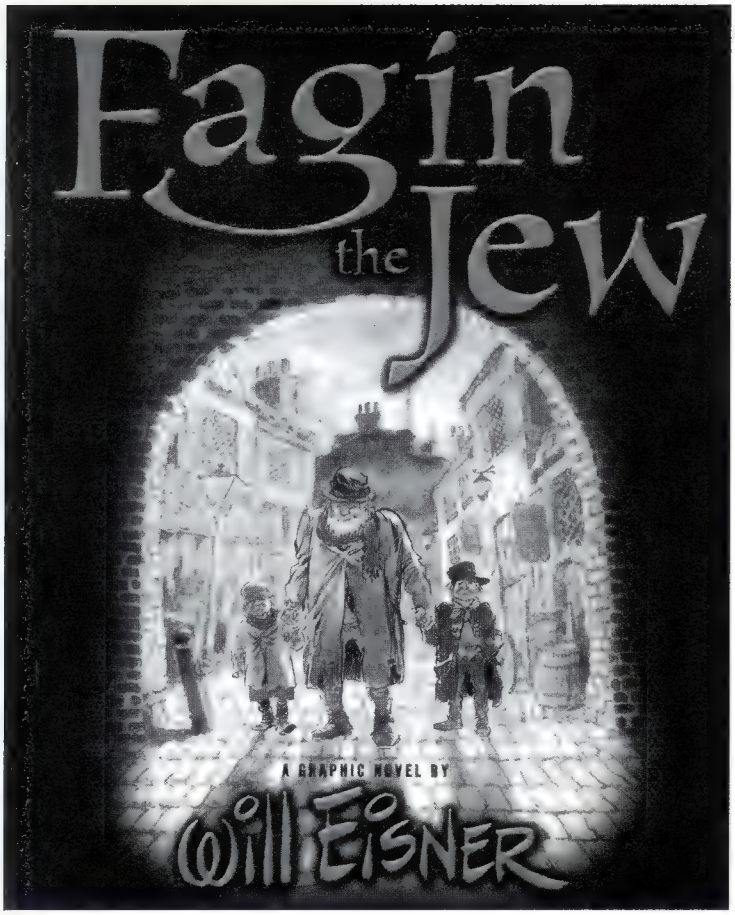

I AM
FAGIN
THE JEW OF
OLIVER TWIST
THIS IS MY STORY, ONE THAT HAS REMAINED UNTOLD AND OVERLOOKED IN THE BOOK BY CHARLES DICKENS.
TARRY A BIT, MISTER DICKENS, WHILE OL' FAGIN HERE TELLS YOU, SIR, WHAT I REALLY WAS AND HOW IT ALL CAME TO BE !!

What's in a name

Naar voorbeelden van die laatste stelling hoeven we niet lang te zoeken. Het ontslag van *Suske en Wiske*-tekenaar Marc Verhaegen haalde alle opiniebladen. Hij wilde een album wijden aan Sulamith Schiff, een joods meisje uit Kalmthout dat de Tweede Wereldoorlog niet overleefde (je zou zeggen: waar doet zo'n familie Vandersteen moeilijk over, zelfs haar naam allitereert al). En uiteraard wordt en passant Willy Vandersteens verleden opgerakeld: was hij soms de antisemitische tekenaar Kaproen, die voor het superfoute *De nationale socialist* werkte?

Ook Marten Toonder heeft zijn Blumenstein. In *De bovenbazen* (1955) treedt de gewetenloze kapitalist Amos W. Steinhacker op, wiens voornaam joods klinkt. Bij de herpublicatie in 1995 kreeg *NRC Handelsblad* ingezonden brieven van lezers die zich ergerden aan dit gevaarlijke cliché. Toonder zelf ontkende de beschuldiging, maar in de Duitse vertaling heet hij Amos August. En in 1977 laat Toonder Steinhackers rechterhand Steenbreek zeggen, gevraagd naar de naam van zijn chef: 'de naam doet er nu niet aan toe'.

In *In the Shadow of No Towers* (2004) geeft de Amerikaans-joodse tekenaar Art Spiegelman een mooi voorbeeld van de veranderde anti-joodse houding op straat. De lokale zwerfster in zijn woonbuurt raaskalt in het Russisch, maar na *9/11* beledigt zij hem in onvervalst Engels: '*Dirty jew!*'. Maar toen Spiegelman in de jaren negentig een cover voor *The New Yorker* tekende met daarop een kussende jood en een negerin, kreeg hij ook commentaar. Minderheden in strips vormen blijkbaar een open zenuw in onze maatschappij. Hal Foster ondervond dat al, toen hij negerslaven en een joodse koopman in *Prins Valiant* liet optreden. De Amerikaanse Comics Code Authority koos ervoor alle mogelijk problemen opleverende afbeeldingen van minderheden te weren. Dat zij zo een nieuw taboe schiep, hinderde minder.

Juiste intentie

De striptekenaar achter zijn tekentafel heeft het er maar moeilijk mee. Hij wil niet discrimineren, maar de aard van zijn metier vraagt om karikaturen, om simplificeringen en overdrijvingen. Will Eisner noemt dat verschijnsel *cartooning* in zijn striptheorie *Comics & Sequential Art* (1985). In het voorwoord van *Fagin the Jew* (2003) vertelt hij over zijn eerste ervaringen met de ontvangst van zulke clichébeelden. Zijn eerste stripheld is The Spirit. In 1940 krijgt de blanke, zwartbemaskerde detective een grappige *side-kick*, de negerjongen Ebony. Hij praat krom en is onhandig. Aanvankelijk krijgt hij geen reacties. De lezers accepteren het stereotype beeld. Na de oorlog wordt Eisner zich bewust van raciale vooroordelen, en

SPIRIT
BY
Will
Eisner
©1972
EBONY WHITE, IK BEN GEKOMEN OM JE TE INTERVIEWEN NAMENS DE FANS VAN SPIRIT EN DE VERZAMELAARS VAN JOUW OUDE AVONTUREN. EEEH... MISSCHIEN ZUL JE EEN VAN MIJN VRAGEN WEL VERVELEND VINDEN...
MAAK JE NIET BEZORGD... VRAAG MAAR WAT JE WILT.

LINKS - Raaskallende zwerfster in *In the Shadow of No Towers.*
GEHEEL LINKS - *Kus uit New York*, omslag met beruchte tekening van Spiegelman. De Nederlandse vertaling is wel aangekondigd door uitgeverij Atlas, maar nog steeds niet verschenen.
RECHTS - Eerherstel voor Ebony.

GEHEEL LINKS, VAN BOVEN NAAR BENEDEN -
- Sfarrs kat wil joods worden.
- Ook Bobbie bezoekt een synagoge.
- Naamsverandering bij Hergé.

LINKSBOVEN - Omslag van de Amerikaanse editie uit 2003 van *Fagin the Jew*. Het verschijnt als tweede deel binnen de Eisner-reeks van uitgeverij Atlas als *Fagin de jood*. Bij het ter perse gaan van dit nummer was deze Nederlandse vertaling nog niet verschenen. Hopelijk is het bijzonder lezenswaardige voor- en nawoord uit het origineel meevertaald. Dat is bij Eisners inleiding van *A Contract With God* – waarin hij de basis legt voor de term *graphic novel* – jammergenoeg nooit gedaan, zowel niet bij de eerste Nederlandse vertaling uit 1990 (uitgeverij Sherpa), als bij de recente Atlas-herdruk
BOVEN - Fagin vertelt Dickens, op de rug gezien, zijn vergeten verhaal, wachtend op zijn executie.

BEER HEAT INN TAVERN
HE'S DEAD! THEY KILLED MY PAPPA! PLEASE HELP ME...PLEASE, PLEASE!
CAREFUL, IT'S A JEWISH STREET TRICK! DON'T STOP!

Fagins vader sterft op straat, maar niemand helpt: 't kan een truc zijn... Benjamin D'Israeli ooit minister-president? Dat zit er voor een jood niet in, denken de twee...

hoe strips die vaak bevestigen. Of niet! Hij besluit met Ebony te experimenteren. Hij leert hem vloeiend Engels spreken, en laat hem een waardige assistent van The Spirit worden. Dan pas krijgt hij commentaar, van zowel voor- als tegenstanders! Will Eisner is onthutst over deze reacties en zijn gevoeligheid voor door strips versterkte negatieve vooroordelen wordt een obsessie. De basis voor een schitterend vervolg van zijn kunstenaarsschap is gelegd. Na *The Spirit* en een carrière als instructief tekenaar bij de Amerikaanse overheid gaat hij stripromans over uiteraard joodse thema's maken. Want hij behoort zelf tot de joodse minderheid in de Amerikaanse *melting pot*. Gelouterd verhalenverteller als Eisner is, vervalt hij nergens in moralistisch geleuter. In *Dropsie Avenue* (1995) komt een joodse huisjesmelker voor, Izzy Cash. Helemaal karikaturaal: ex-lompenboer, stereotype joods voorkomen en geldzuchtig. Maar zijn tegenspeler is Abie Gold, joods idealist uit Eisners geliefde Bronx (deze roman opent trouwens met een superbotte Nederlander, ome Dirk!). Of een clichépersonage goed of fout is, hangt volgens Eisner af van de intentie, de bedoeling van de verteller. Om nog een keer te bewijzen hoe dit principe werkt zocht hij naar een wereldbekend voorbeeld als uitgangspunt voor een nieuwe strip.

ONDER,
VAN LINKS NAAR RECHTS -

- **Oliver Twist vraagt in het weeshuis om meer eten. Dit beeld van de gebrekkige zorg in weeshuizen schokte de Engelsen.**
- **De eerste ontmoeting tussen Fagin en Oliver: Fagin geeft de jongen eten en een thuis. Eisner belicht Fagins goede kanten en nuanceert zo Dickens' overlevering.**
- **De schurk Sikes begaat een ongeluk, achtervolgd door het spookbeeld van de door hem vermoorde Nancy.**
- **Oliver heeft het gered, Fagin niet. Fagin is een postuum eerbetoon.**

Dickens

Hij had een toneelstuk van Shakespeare kunnen nemen, maar koos voor *Oliver Twist* (1837) van Charles Dickens, een verhaal dat via film en musical (*Oliver!*) is doorgedrongen tot de massacultuur. Het gaat over de negentiende-eeuwse weesjongen Oliver, die na allerlei avonturen in de Londense achterbuurten uiteindelijk goed terechtkomt en een vermogen erft. Maar voor het zover is, moet Oliver leven van de straat. Hij komt in de bende van 'Fagin de jood', die de jongelui leert hoe ze moeten zakkenrollen en die leeft van diefstal en heling. En hoewel Dickens, net als Hergé en Toonder, later zijn best deed om het leed te verzachten ('Fagin de jood' of nog erger simpelweg 'de jood' werd 'Fagin'), is dat nooit helemaal gelukt. Eisner verdiept zich in de Fagins van het negentiende-eeuwse Londen. Hij verzamelt illustraties van Fagin en ontdekt dat deze altijd ten onrechte wordt afgebeeld als een Zuid-Europese, sefardische jood. Die groep was juist geslaagd in het maatschappelijk leven. De tweede joodse immigratiegolf bestond uit Oost-Europese, ashkenazische joden. En juist die groep had het moeilijk. Daarom ziet Eisners Fagin er 'Duits' uit. Ook de Eisners komen oorspronkelijk uit Hongarije!

Eisners verhaal begint in de cel. Moses Fagin ligt op de grond, aan lager wal geraakt, wachtend op zijn executie. We kijken mee over de rug van Dickens, compleet met hoge hoed en pandjesjas. Dickens, dat is Eisner. Eisner, dat zijn wij. Tegen ons vertelt Fagin in een lange *flashback* zijn leven, dat parallel loopt aan dat van Oliver, maar waar de laatste geluk heeft, heeft Fagin de pech van zijn afkomst. Eisner maakt hem niet braver, maar vertelt zijn achtergrond. Fagin leert stelen, maar begint met brood en medicijnen voor zijn moeder. Hij wil integreren, zelfs naar een Engelse school, maar de ouders van zijn vriendin Rebecca moeten hem niet. Na een inbraak wordt hij ten onrechte van moord beschuldigd (die scène zit ook in *Oliver Twist*) en tien jaar verbannen. In West-Indië verliest hij zijn knappe uiterlijk en begint de aftakeling. Hij bestiert een ploegje zakkenrollers, maar geeft die daklozen ook warmte en eten. En als Oliver bij hem komt zijn we weer op vertrouwd Dickens-terrein. In een paar pagina's vertelt Eisner Olivers leven, met uiteraard zijn beroemde vraag om meer eten in het kindertehuis. Wat Bartjes klacht ('Ik bid niet voor brune boon'n') voor Nederland is, is Olivers smeekbede voor de wereldliteratuur. Zo zijn daar ook de

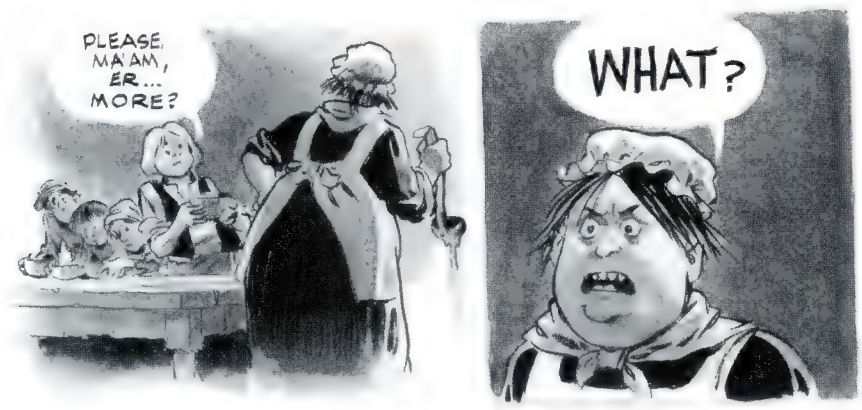

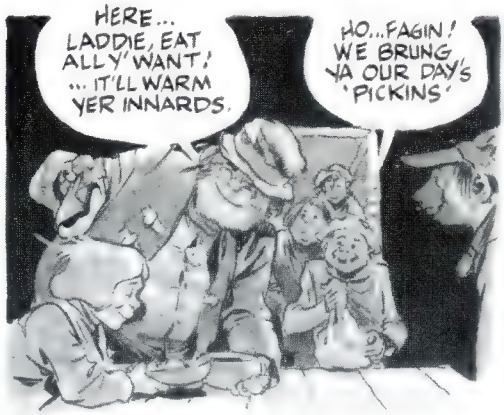

I returned the loot to Mr. Salomon's home, where for a few moments I mourned over what my life ... what I might have been, had Mr. Lopez not thrown me out of that school so many years ago.

It was the very next week that I was herded with other convicts on a ship bound for one of England's western colonies, where convicts sentenced to transportation were to fulfill their sentences. There they were enslaved to colonists who bought their services from the Crown.

schurken Sikes en Monks, die achter Olivers erfenis aanzit. Eisner heeft nog een inventief slot in petto, waarbij een medaillon een grote rol speelt, net als in het origineel.
Eisners tekeningen zijn in sepiakleurige inkt geschilderd en de bladspiegel is direct herkenbaar: geen kaders, tekstblokken naast balloons. Er zijn grappen: ergens in het verhaal bij voorbeeld belooft D'Israeli, een sefardische jood, dat zijn zoon eens minister-president zal worden. Hij wordt uitgelachen, maar heeft later in werkelijkheid toch gelijk gekregen. Fagin is een met veel liefde en empathie beschreven kruimeldief, die wel anders wilde maar niet mocht. Eisner stelt dat de instelling van de stripmaker een clichépersonage goed of fout maakt. Een jonge, onervaren tekenaar die een in zijn tijd geaccepteerd beeld van een minderheid gebruikt, begaat geen doodzonde. Maar wat te doen als hij wijzer geworden is? De één verandert een naam; de ander, zoals Eisner, maakt een boek. *Fagin the Jew* is een strip met autobiografische elementen, die uitblinkt door spanning en engagement.

willard.mans@stripschrift.nl

LINKSBOVEN - **Fagin als slaaf verkocht.**
BOVEN - **Fagin brengt buit terug bij rechtmatige eigenaar Salomon, zijn vroegere weldoener.**
Bij de deur bedenkt hij hoe anders het had kunnen lopen in zijn leven.

OH NO NO! NOT YOU AGAIN?!
GO AWAY! GO AWAY! GO AWAY!
AHA... THERE'S THAT SCOUNDREL, SIKES, WE'VE BEEN LOOKING FOR!
HUNG HIMSELF ..THE WRETCH!

MY MOTHER DIED AS I WAS BORN. AS THE FIRST AND ONLY CHILD, OF COURSE, I RECEIVED THE LOCKET... BUT I KNEW NOTHING OF FAGIN UNTIL I MARRIED OLIVER.
ALAS... THE ONLY TESTIMONY TO HIS LIFE IS A BOOK AND A PRESUMED HEIRLOOM!

GIVE YOUR EQUIPMENT A PRESENT EVERY DAY OF THE YEAR PM IS NOT A ONE TIME DEAL
Issue 145
PS
1964 Series
THE PREVENTIVE MAINTENANCE MONTHLY
HO, HO, HO.
WHY DON'T YOU JUST SHUT UP, HUH??
GET LOST, SNOOPY!
I'M'S ARL GREAT FOR GETTING THE JOB DONE RIGHT, RIGHT!
Connie Kidd
Will Eisner

DOOR **GER APELDOORN**

Will Eisner
Tekenaar of entrepeneur

BOVEN - *PS 145* (1964). Ieder nummer had een eigen thema.

Will Eisners carrière is op te delen in vier periodes. De beginjaren, waarin hij met z'n partner Jerry Iger het studio-systeem opzette en vroeg succes boekte met strips als *Hawks of the Seas*, *Sheena, the Queen of the Jungle*, *Espionage*, *Uncle Sam* en *The Blackhawks*.

Op het hoogtepunt van zijn succes liet hij zich uitkopen om samen met Busy Arnold een nieuw project te beginnen voor zondagskranten. Net als alle projecten daarvoor was *The Spirit* niet alleen inhoudelijk en verhalend vernieuwend. Ook de vorm, een zestien pagina's tellend boekje dat je zelf kunt vouwen uit je zondagskrant, getuigde van een grote ondernemingszin.

In 1952 werd *The Spirit opgedoekt* en verdween Eisner twintig jaar van de radar. Hij was toen vierendertig jaar en ook toe aan een nieuwe uitdaging. Pas in 1972 keerde hij terug in stripland. In de dertig jaar die daarop volgden vernieuwde hij keer op keer zichzelf, de boodschap en de vorm waarin hij die naar het publiek bracht. Diep doorvoelde verhalen over zijn eigen jeugd en de buurt waarin hij opgroeide wisselde hij af met schijnbaar oppervlakkige, maar net zo doorvoelde verstrippingen van sprookjes en klassiekers uit de wereldliteratuur. Twee dingen waren daarvoor belangrijk voor Eisner: aan het werk blijven en een groter publiek bereiken dan alleen de stripwereld. Met zijn laatste boeken leek dat laatste doel dichterbij te komen. In ieder geval werd hij uitgegeven door 'echte' uitgeverijen en de boeken *Fagin the Jew* en *The Plot* worden nu over de hele wereld vertaald. Toch bleef het Eisner steken dat de integrale heruitgave van *The Spirit* door uitgeverij DC vooralsnog hogere verkoopcijfers heeft dan al zijn latere werk.

American Visuals

Het grootste publiek bereikte hij – ironisch genoeg – waarschijnlijk met het werk waarover het minste bekend is: de periode van vijfentwintig jaar waarin hij aan het hoofd stond van American Visuals, zijn eigen bedrijf voor *instructional comics*.

American Visuals Corporation werd opgericht in 1948. *The Spirit* was een groot succes, maar Eisner was zo'n dertig jaar oud en begon onrustig te worden. Hij wist dat hij niet de rest van zijn leven door kon gaan met zijn gemaskerde held. Meer en meer begon hij de productie van de strip over te laten aan zijn studiomedewerkers. Dat betekende over het algemeen nog dat hij meer dan de helft zelf deed, maar hij wilde ook tijd vrijmaken voor nieuwe projecten. Hij probeerde zelf een aantal nieuwe strips uit te geven, maar dat was geen succes. De stripmarkt was in de jaren na de oorlog niet gemakkelijk. De superhelden die de Tweede Wereldoorlog hadden gedomineerd, begonnen hun glans te verliezen en wat ervoor in de plaats kwam was een kakafonie aan genres, waarvan er niet één echt aansloeg (tot de komst van de eerste *romantic comics* van Jack Kirby en Joe Simon). In feite was de *hype* voorbij en de verkoop van comics is sindsdien eigenlijk alleen maar gedaald. In een groot interview met Frank Miller zei Eisner daarover: 'Strips zijn geen kunstvorm, het is een medium. Een manier van vertellen, waarmee je waanzinnige dingen kunt doen en waarbinnen je nieuwe of ongewone ideeën kunt uitproberen. Maar het medium zelf, de manier om ideeën op een intelligente manier in beelden te arrangeren is allang geen nieuwtje meer en geen reden op zich om gekocht of verkocht te worden'. Daarvan was hij waarschijnlijk in 1948 al doordrongen.

In de Tweede Wereldoorlog had Eisner nog een andere manier ontdekt waar strips voor gebruikt konden worden. Hij werd geplaatst in een opleidingskamp, waar hij leerde hoe je illustraties – en zelfs strips – kon gebruiken om soldaten iets te leren. De legerafdeling die zich bezighield met de reparatie en vervanging van oorlogsbenodigdheden kreeg de opdracht een nieuw programma te starten, waarin soldaten geleerd werd hun spullen zodanig te onderhouden dat reparatie en vervanging niet of minder nodig zouden zijn. Tot 1942 bestond zoiets niet in het Amerikaanse leger, maar de instroom van oorlogsvrijwilligers bracht een nieuw probleem met zich mee. De nieuwe soldaten voelden zich niet verantwoordelijk voor hun spullen. Als er iets stuk ging werd het vervangen, dus waarom zou je je er druk over maken. Het zogenaamde preventieve onderhoud werkte goed bij de Britten en er werd besloten dat de Amerikaanse soldaten daar

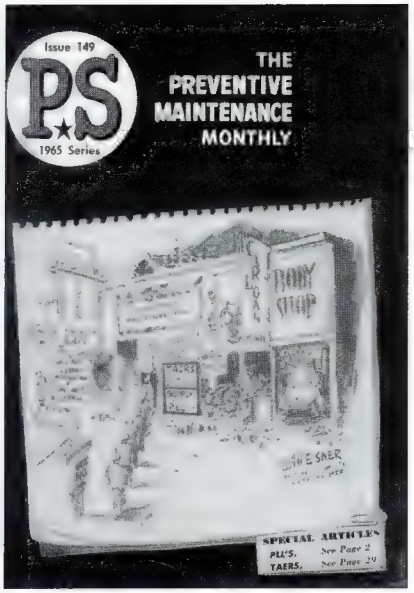

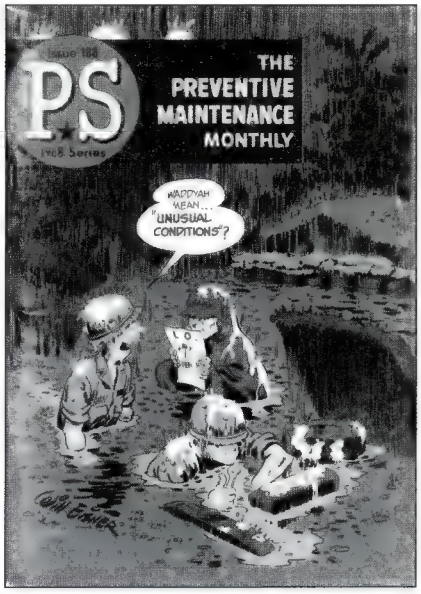

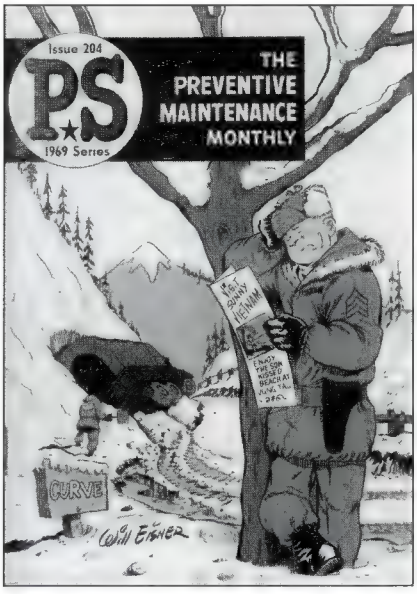

ook in getraind moesten worden. Maar ja, hoe leer je iemand om beter op zijn spullen te letten. Dat is niet iets wat je ze kunt bevelen. Daarvoor is het te afhankelijk van de inzet van de soldaten zelf.

Army Motors

De *lieutenant* die verantwoordelijk was voor de krant waar Eisner z'n legerstripjes in tekende zat toevallig in de commissie die dit probleem moest oplossen. Eisner legde hem uit, dat strips bij uitstek geschikt zouden zijn om zo'n boodschap over te brengen. Als gevolg van dat gesprek werd Eisner medeverantwoordelijk voor de oprichting van *Army Motors*, een maandelijks tijdschrift voor alle soldaten waarin met geïllustreerde artikelen, strips en luchtige instructies de noodzaak van preventief onderhoud werd verkocht. Het blad was een groot succes en Eisner trad toe tot de Ordnance Department. Hij tekende het merendeel van *Army Motors* vol (onder andere met de strip *Joe Dope*, een sullige soldaat die altijd alles fout doet), maakte talloze posters en was adviseur voor het blad *Firepower*, waarvoor hij ook een groot aantal illustraties en covers tekende. Voor zijn persoonlijke ontwikkeling als tekenaar was dit een belangrijke periode, omdat hij voor het eerst in tijden zijn eigen werk moest inkten en afmaken. Het is misschien de enige periode in zijn carrière tot 1975 dat hij alles zelf deed. Het succes van *Army Motors* zorgde ervoor dat Eisner de rest van zijn leven ervan overtuigd bleef dat strips een geweldig medium zijn voor educatie en instructie. In zijn boek *Comics and Sequential Art* (1985)

JOE'S DOPE
TICK TICK
O.K. SERGEANT THEY'RE ALL YOURS TAKE OVER!
YESSIR!
LISTEN GOOD, Y'GUYS. AS SOON AS THE SUN GOES, WE MOVE OUT THRU RED DOG O.P., LISTENING POST 4. GOT THAT?
AND JACK, CHECK OUT Y'RANPRC-10, IT'S OUR "CKE" BACK!
LESSEE NOW.. THIS TUBE COMES OUT, AHA! ..HAHO. ERHEH...
HEY, JACK WOT ARE Y'DOIN' TO THAT WALKIE TALK
WOT AM I DOIN'! M CHANGING SOME THIN DO-YOU-MIND!!! NOW GIT LOST!

LINKSBOVEN - Voor de cover van *PS 149* (1965) gebruikte Eisner een pagina uit z'n schetsboek. Binnenin helaas niet meer... misschien dat Denis Kitchen daar later nog iets mee mag doen.

MIDDENBOVEN - *PS 188* (91968). Ook in Vietnam valt een hoop Eisner-regen.

BOVEN - *PS 204* (1969). Naast Vietnam woedde ook de koude oorlog onverminderd.

LINKS - *PS 86* (1960). Eisner was ervan overtuigd dat het doel van *PS* (het onderhoud van legerapparatuur) belangrijk was en dat hij daarmee levens redde.

DON'T BLOW JOE UNLESS YOU KNOW...
YES FOLKS... HURRICANE ZENOBIA THE WORST THIS YEAR, HAS STARTED TO SUBSIDE....
CO B MOTOR POOL
WHAT'RE THOSE VEHICLES DOIN' OUT IN THIS GALE ???
ZANOBIA'S DOIN' MY WORK F'ME... BLOWIN' AWAY THE DIRT.
HM! AN INTERESTING THEORY WITH ONE FALLACY... NO G**D**N!!! GOOD!! GET'EM INDOORS! IT'S ABOUT TIME YOU LEARN THE SCORE ON AIR CLEANING!
AIR HOSE... TESTING!
HOLD IT, FOSGNOFF! GOOFING AROUND WITH AIR-BLASTS IS DANGEROUS..
...TO PEOPLE OR EQUIPMENT! YOU CAN RUIN DELICATE PARTS!

LINKS - Strip, humor en seks als middel om informatie verteerbaar te maken. *PS 30* (1955).

VAN LINKS NAAR RECHTS -

- *PS 75* (1959). Eisner deed niet alles zelf in ieder nummer, maar soms sloofde hij zich extra uit.
- *Joe's Dope - A Christmas Rock*, Eisners versie op het Scrooge-verhaal van Charles Dickens in *PS 85* (1960).
- Openingspagina van *Joe's Dope* uit *PS 90* (1960).

JOE'S DOPE
P.M. IS EVERYBODY'S JOB
THE DIARY OF
ENTRY: 5
We've been here five days now. I don't know when we'll get out, but it better be soon. The strain of waiting is getting to me...
(COUGH, COFF) HOW ABOUT SOME HOT COFFEE SOLDIER (COFF)
SORRY SARGE THE SQUAD STOVE IS ON THE BLINK
I LOST THE GENERATOR OFF N IT EARLY THIS MORNIN.
Y'WHAT? ??

Joe's Dope
Christmas Rock
LET'S NOT SLUFF OFF RATCHET Y GOT 28 SECONDS BEFORE YR 3 DAY PASS BECOMES EFFECT-VE I WANT THEM EYEWASH CHARTS FIN SHED
BRRR-YESSAREE
AND KEEP AWAY FROM THAT STOVE ..WE GOT INSPECTION DAY AFTER TOMORROW AND I DON'T WANT ANY ASHES MESSIN IT UP
AND FORGET THOSE NEW DOZERS... I WANT THE BUTT CANS REPAINTED.
BUT, SARGE, IF WE ONLY HAD SOME TIME FOR MAINTENANCE, WE'D GET THOSE DOZERS OFF DEADLINE.
BAH, I'M NOT SPENDING MAN HOURS FOR SUCH DANG FRIVOLITIES .. OKAY Y CAN KNOCK OFF NOW!
MERRY CHRISTMAS, SARGE...
BAH, HUMBUG!

ONDER - Veel van het *PS*-materiaal wordt tot op de dag van vandaag herdrukt zoals deze *Hand-Tool clinic*-stripjes in *Tool Kits Brochure* van de US Army Armor School Fort Knox, Kentucky.

Hand-Tool CLINIC
IF THESE THINGS HAPPEN
PULLING OUT AT PIN HOLE
STRIPPING TEETH
BLADES BREAKING
PREMATURE WEAR
...HERE'S A HANDY CHART SHOWING YOU FOUR COMMON HAND SAW FAILURES AND HOW TO CURE EM.. CUT IT OUT AND PASTE IT IN YR HAT.

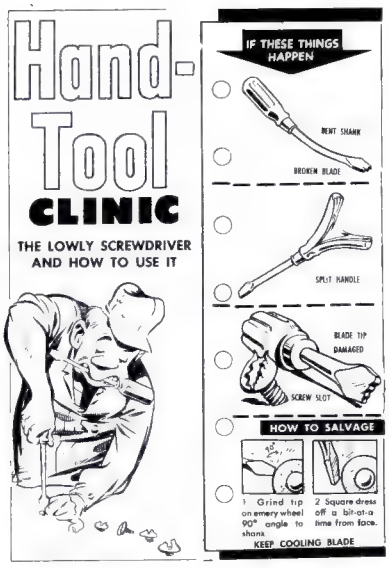
Hand-Tool CLINIC
THE LOWLY SCREWDRIVER AND HOW TO USE IT
IF THESE THINGS HAPPEN
BENT SHANK
BROKEN BLADE
SPLIT HANDLE
BLADE TIP DAMAGED
SCREW SLOT
HOW TO SALVAGE
1 Grind tip on emery wheel 90° angle to shank
2 Square dress off a bit-at-a time from face.
KEEP COOLING BLADE

stelt Eisner dat strips voor twee dingen geschikt zijn: instructie en entertainment. Het is kenmerkend dat hij instructie als eerste noemt.

In 1948 richtte hij American Visuals op om dat idee te gelde te maken. De welvaart groeide en dat betekende dat er tal van bedrijven waren die op zoek waren naar nieuwe manieren om het publiek met hun boodschap te bereiken. Met behulp van dezelfde studiomedewerkers die ook verantwoordelijk waren voor *The Spirit* (waaronder de zeer getalenteerde Klaus Nordling en Eisners vaste inkter Dick Spranger) tekende Eisner een groot aantal stripfolders voor bedrijven en politieke pressiegroepen. Twee daarvan zijn vrij bekend bij stripverzamelaars: *A Medal For Bowzer*, een hilarisch stukje propaganda vóór vivisectie, en *Waiting Room Willie*, een nog belachelijker pleidooi tegen een sociaal verzekeringsstelsel. American Visuals werd een succesvol bedrijf waar in het midden van de jaren vijftig – naar Eisners zeggen – twintig mensen voor werkten. Helaas is hij altijd erg gesloten gebleven over deze periode uit zijn carrière, waardoor het niet duidelijk is wat die twintig mensen dan zoal gemaakt hebben. Als opdrachtgevers worden US Steel, The Baltimore Colts, New York Telephone, het Amerikaanse Rode Kruis, het Department of Labor en diverse scholen genoemd. Maar welke producten Eisners firma voor hen maakte is niet helemaal duidelijk. Voor General Motors maakte Eisners studio een wekelijkse serie informatieve boekjes, die gratis aan de werknemers werden verstrekt. De inhoud van die boekjes varieerde van recepten tot een serie met lessen in economie. Het schijnt dat Eisner dat met een eigen gevoel voor humor en relativering invulde, maar voorbeelden ervan zijn voor de fans vooralsnog nergens te vinden.

PS

Wat wel redelijk goed te verkrijgen is, zijn de maandelijkse nummers van *PS*, waar Eisner van 1952 tot 1972 verantwoordelijk voor was. In 1951 kwam de redactie van *Army Motors* naar hem toe om te vragen of hij het blad voor preventief onderhoud met de komst van de oorlog in Korea een nieuwe vorm kon geven. Dit was de opdracht waar hij al die tijd op

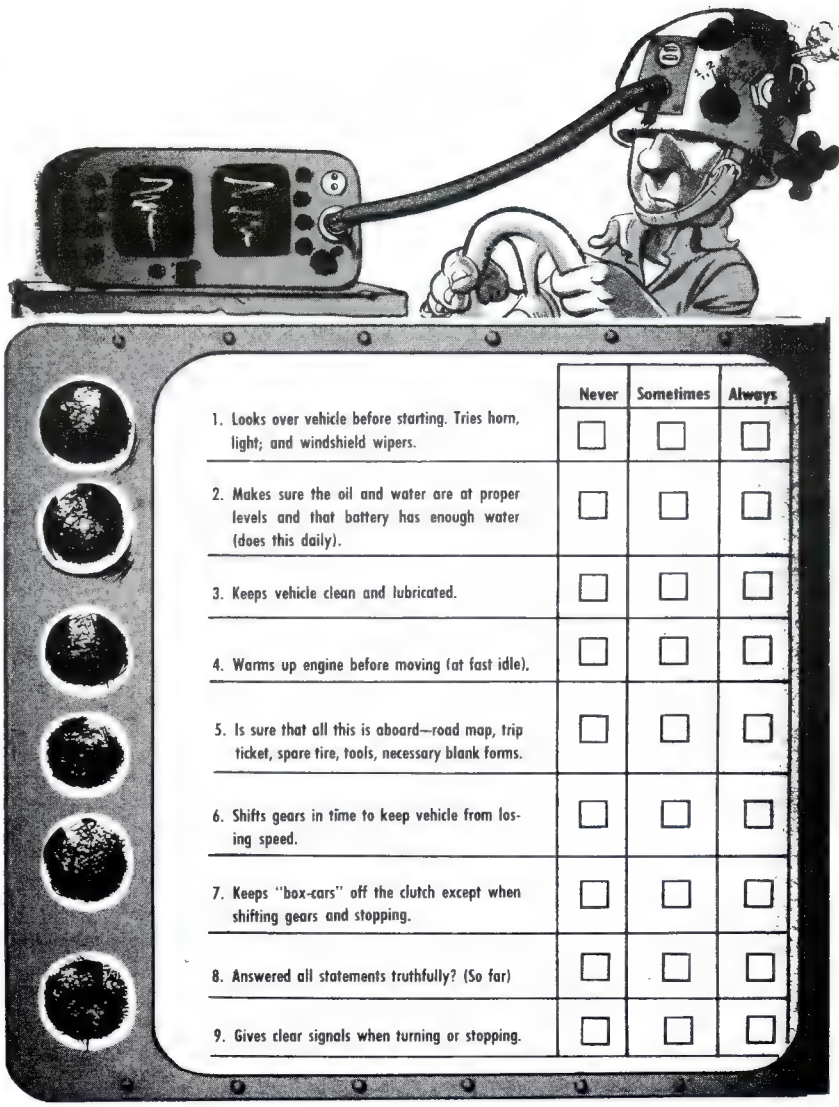
Never
Sometimes
Always
1. Looks over vehicle before starting. Tries horn, light; and windshield wipers.
2. Makes sure the oil and water are at proper levels and that battery has enough water (does this daily).
3. Keeps vehicle clean and lubricated.
4. Warms up engine before moving (at fast idle).
5. Is sure that all this is aboard—road map, trip ticket, spare tire, tools, necessary blank forms.
6. Shifts gears in time to keep vehicle from losing speed.
7. Keeps "box-cars" off the clutch except when shifting gears and stopping.
8. Answered all statements truthfully? (So far)
9. Gives clear signals when turning or stopping.

BOVEN - **Ben je een goeie chauffeur? Doe de Eisner-test! *PS 31* (1955).**

gewacht had, een contract waar hij een nieuw bedrijf mee kon oprichten, los van *The Spirit*. Hij twijfelde even of hij tekenaar wilde zijn of entrepeneur... en koos voor het laatste. De inhoud van *PS* is gelijk aan dat van *Army Motors*. Artikelen over het onderhoud van het oorlogstuig, ruim geïllustreerde handleidingen. En in het midden van ieder nummer een verhaal van acht pagina's dat probeert net zo grappig als informatief te zijn. Net als bij *The Spirit* zijn de openingspagina's van die verhaaltjes vaak een hoogstandje. Jarenlang gelooften Eisner-fans het verhaal dat hun lievelingstekenaar met de inhoud van het tijdschrift weinig van doen had. Hij wakkerde dat beeld zelf maar al te graag aan en vertelde aan interviewers gretig dat hij meer directeur was dan tekenaar. Maar ieder nummer van *PS* staat vol met tekenwerk van Eisner of van mensen die hun best doen op hem te lijken. Aan het eind van de jaren zestig werd zijn inbreng iets kleiner, toen hij door de verkoop van American Visuals aan het hoofd kwam te staan van een heus stripsyndicaat. Daar deed hij vrijwel niets anders dan vergaderen met kranteneigenaren en potentiële columnisten voor de niet geïllustreerde tak van het bedrijf. Aan het ontwikkelen van nieuwe strips kwam hij nauwelijks toe. Na twee jaar gaf hij er de brui aan en zocht naar andere manieren om z'n creativiteit te uiten. In het midden van de jaren zestig tekende hij weer vrij veel voor *PS*, waar we langzaam alle kenmerken van de oudere Eisner op zien duiken. De schetsmatige stijl (in tegenstelling tot de strakke inktlijnen van het werk uit de jaren veertig), de karikaturale en soms zelfs melodramatische manier waarop hij mensen laat acteren, regenscènes, pagina's zonder kaders, een nieuw gebruik van tekstballonnen... alles waar hij na 1975 op zou voortborduren. Voor de creatieve ontwikkeling van Eisner is deze periode van groot belang... en het is een stapel van ruim tweehonderd nummers vol met indrukwekkend tekenwerk, waarvan de fans nog slechts een fractie hebben gezien. Behalve alle soldaten die dit blad gratis kregen... bij elkaar – zoals eerder vermeld – een groter publiek dan Eisner met welke andere strip dan ook bereikt heeft.

Op deze pagina's proberen we daar verandering in te brengen, maar het is slechts het topje van de ijsberg. Op onze website *Stripschrift Online* (*www.stripschrift.nl*) zullen we een aantal van de achtpagina-verhalen integraal plaatsen. En natuurlijk een flinke selectie van de prachtige covers. Wie nog meer wil zien kan ook terecht bij de Yahoo-groep die gewijd is aan *PS* en bij het Eisner-nummer van *The Comic Journal* (267) waarin *A Medal For Bowzer* en *Waiting Room Willie* in kleur zijn herdrukt.

ger.apeldoorn@stripschrift.nl

LINKS - **Hoe leg je uit dat LO 9-8014 op de M38A1 Jeep negen smeerfuncties heeft, dat LO 9-2320-210-10 op de Hydra-Matic 2 ½-tonner er zestien en dat LO 9-8030 op de ¾-tonner er tien heeft?**

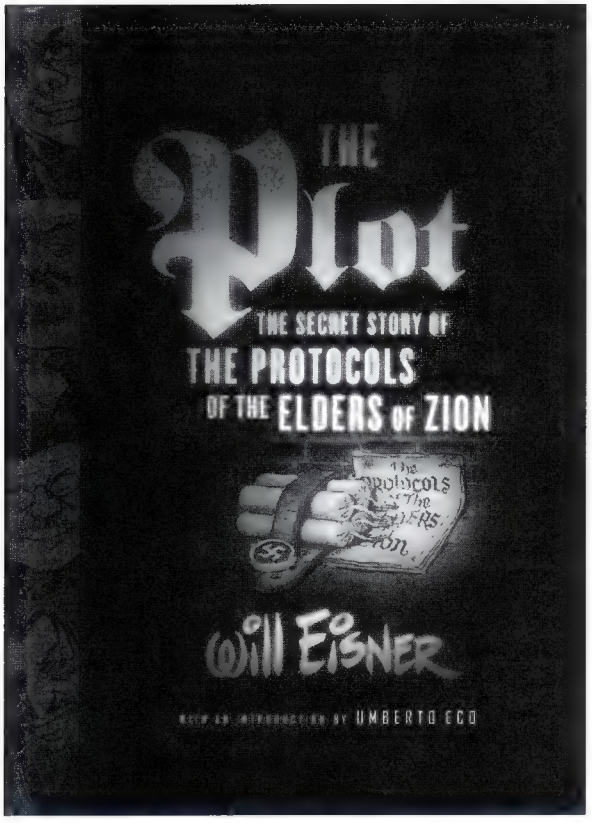

Kunst moet een boodschap hebben

DOOR RUBEN ACOHEN

Onlangs verscheen Will Eisners laatste stripboek, *The Plot – The Secret Story of the Protocols of the Elders of Zion*. Het is een historische grafische roman met een boodschap: De Protocollen van de wijzen van Zion – waarin joden uit zijn op de wereldheerschappij – zijn een verzinsel, antisemitische propaganda.

The Plot - The Secret Story of the Protocols of the Elders of Zion

Eisner
W.W. Norton 2005
ISBN 0-393-06045-4
Prijs $19.95
160 pagina's
zwart/wit (hk)

In januari van dit jaar overleed op 87-jarige leeftijd één van de groten van het vak: de Amerikaanse striptekenaar Will Eisner, bekend van onder andere *The Spirit*. Deze strip over een gemaskerde misdaadbestrijder verscheen in 1940 op een voor die tijd unieke wijze: als zestien pagina's dik stripboek ingesloten bij de zondagkranten. Op het hoogtepunt van zijn roem had *The Spirit* elke zondag vijf miljoen lezers. Eisner maakte nadien vele grafische romans, zoals hij ze noemde, waaronder *A Contract With God* (1978) en *Last Day in Vietnam*, gepubliceerd in 2000. Met dit album won hij in 2001 een Harvey Award als beste grafische roman. In mei 2002 noemde het tijdschrift *Wizard* Eisner 'de meest invloedrijke stripschrijver aller tijden'.

Macchiavelli

Eisners laatste werk, gebonden en in zwart/wit, verscheen onlangs bij uitgeverij W.W. Norton. Als je bedenkt dat het voorwoord van dit stripboek is geschreven door de schrijver/semioticus/historicus Umberto Eco en het nawoord door historicus Eric Bronner, dan is meteen duidelijk dat Eisners laatste grafische roman ook om een andere reden geen gewoon stripboek is. Titel is *The Plot – The Secret Story of the Protocols of the Elders of Zion*. Het behandelt de ontstaansgeschiedenis van *The Protocols of the Elders of Zion*, dat precies honderd jaar geleden in Rusland werd uitgegeven in opdracht van de Russische geheime dienst. Ook toont het hoe dit pamflet tot op de dag van vandaag is gebruikt om antisemitische gevoelens op te wekken, dan wel te versterken. Umberto Eco schrijft dan ook in zijn voorwoord dat Eisners laatste werk niet zozeer een *comic*, maar een *tragic* boek is.

The Plot begint in 1848, het jaar dat de koning van Frankrijk zich gedwongen ziet af te treden na een revolutie in Parijs, en Louis Napoleon, neef van Napoleon Bonaparte, gekozen wordt tot president van Frankrijk. Vier jaar later, na een staatsgreep, kroont deze zichzelf tot keizer Napoleon III. De keizer heeft zo zijn eigen opvattingen over het omgaan met politieke gevangenen. Bij voorkeur pakt hij ze op om ze in de bak te gooien.

Maurice Joly is een van de critici van de keizer, die hij beschouwt als een gevaarlijk despoot. Hij schrijft diverse politiek essays om de wandaden van de keizer aan de kaak te stellen, evenals het boek *Dialoog in de hel tussen Macchiavelli en Montesquieu*. Hierin voert hij Macchiavelli op die uitlegt hoe

IT WILL HAVE TO BE SOMETHING SUBTLE BUT ALSO POWERFUL ENOUGH TO PROD HIM!
...AND AT THE SAME TIME SO CONVINCING HE WILL SURELY BELIEVE IT!

RECHTS – **Tsaar Nicolaas II met zijn adviseur Witte. Leden van de geheime dienst zijn bezig met het verzinnen van een list.**

een leider het volk moet knechten. Montesquieu dient hem van repliek. De Macchiavelli-figuur in het boek moet worden gezien als metafoor voor keizer Napoleon III.
In een volgend hoofdstuk neemt Eisner de lezer mee naar het Rusland van tsaar Nicolaas II (Nikolaj Aleksandrovitsj Romanov) tegen het einde van de negentiende eeuw. De Russische geheime dienst Okhrana merkt dat de tsaar zijn oren teveel laat hangen naar adviseur Sergei Witte, die evenals de liberalen voor modernisering en meer vrijheden pleit. De dienst ziet hierin een bedreiging van de gevestigde belangen en wil ingrijpen. De Okhrana bedenkt een plan: er moet een stuk opduiken waaruit blijkt dat de joden, met wie de liberalen sympathiseren, een opstand plannen. De joden, die in Rusland al vervolgd worden, vormen een uitstekende zondebok. Door hen plannen van een opstand in de schoenen te schuiven zou de tsaar wel afzien van zijn liberale ideeën.
In 1915 geeft de Rus Nilus 1915 een boek uit, waarin opgenomen het pamflet *The Protocols of the Elders of Zion*. Dit beschrijft een complot van joden die uit zijn op de wereldheerschappij. De tsaar leest het boek, en ontslaat Witte. Pogroms tegen de joden nemen in hevigheid toe.

Bedrog

In 1921, zo vervolgt Eisner, toont de Engelse krant *The Times* aan dat het pamflet een vervalsing is: Mathieu Golovinsky heeft het in opdracht van de Okhrana geschreven. Daarbij heeft hij *Dialoog in de hel tussen Macchiavelli en Montesquieu* als uitgangspunt genomen.
Eisner ruimt maar liefst zestien van de 128 pagina's in om dit te staven. Links op een bladzij staan flarden tekst uit *Dialoog* en rechts tekst uit *De Protocollen*. De overeenkomsten zijn groot. Goed is te zien hoe de auteur van *De Protocollen* de tekst van *Dialoog in de hel* heeft aangepast. Niet voor niets besteedt Eisner hieraan zoveel aandacht: dit is het bewijs dat *De Protocollen* een vervalsing is met als doel de joden in diskrediet te brengen.

In dit gedeelte van zijn grafische roman ligt de nadruk niet op het grafische aspect – voor de pure stripliefhebber misschien even slikken. 'Ik wilde nooit alleen een tekenaar zijn', zei Eisner kort voor zijn dood in een interview. 'Kunst moet voor mij een boodschap hebben.'
De Protocollen vindt ook na 1921 gretig aftrek bij antisemieten, zoals de Amerikaanse automagnaat Henry Ford (die later zijn excuses aanbood, toen hij wegens smaad aangeklaagd dreigde te worden), Hitler, de Ku Klux Klan, een neofascistische groep in Italië en ga zo maar door. In 1964 publiceerden de Amerikaanse senatoren Dodd en Keating een rapport waarin *De Protocollen* weer eens wordt ontmaskerd, met als ondertitel *A Fabricated 'historic' document,* schrijft/tekent Eisner.
'Dat maakt een eind aan deze leugen, niemand zal hem meer kunnen gebruiken', zo zien we een stripfiguur hoopvol zeggen. Maar nee, de leugen regeert door, een nieuw hoofdstuk breekt niet aan. Wel in het boek. Want in 1993 (elk hoofdstuk begint met een jaartal) vindt Eisner het welletjes. Hij stapt in zijn eigen verhaal; we zien de tekenaar als stripfiguur dat onderzoek doet naar *De Protocollen*. Hij gaat in discussie met Amerikanen die vlugschriften uitdelen met fragmenten ervan. Hij constateert dat het pamflet in Arabische landen onverminderd populair is. En aan het eind van het boek neemt hij ondanks alles hoopvol afscheid. Die hoop blijkt echter ijdel, zo toont de tekening op de laatste bladzij.

Will Eisner, zoon van joodse immigranten, heeft met zijn teken- en schrijftalent gedaan wat hij kon om zijn boodschap uit te dragen. *The Plot* geeft inzicht in de geschiedenis van *De Protocollen* en is tevens een aanzet om meer te lezen over de historische figuren die van 1848 tot heden in zijn boek de revue passeren. Zoals Henri Ford, die ook voorkomt in Philip Roths laatste roman met de titel *The Plot* (jawel!) *against America*.

ruben.acohen@stripschrift.nl

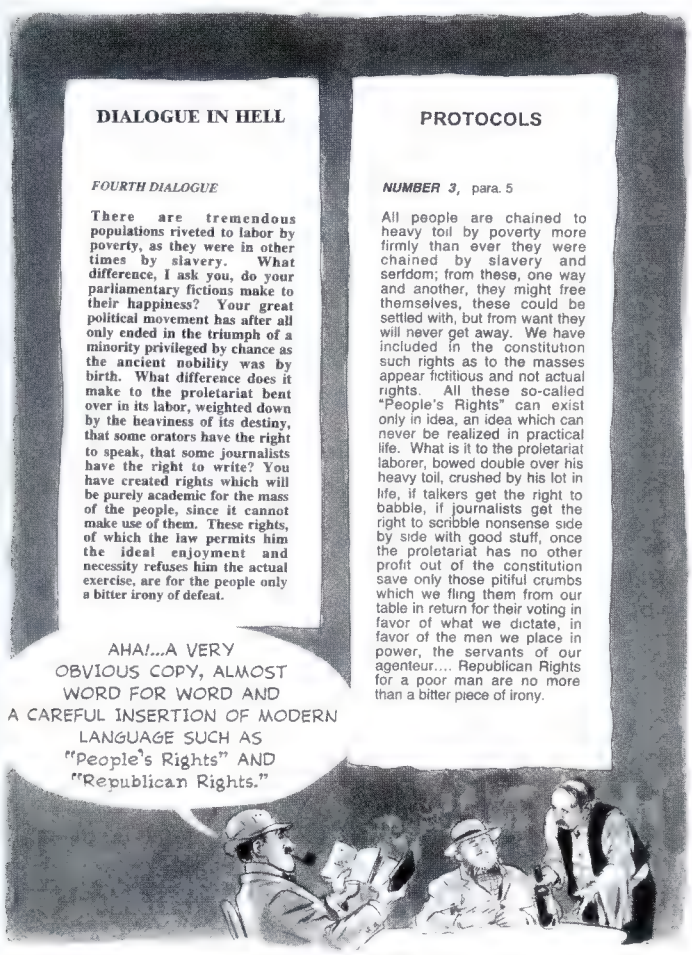
DIALOGUE IN HELL
FOURTH DIALOGUE
There are tremendous populations riveted to labor by poverty, as they were in other times by slavery. What difference, I ask you, do your parliamentary fictions make to their happiness? Your great political movement has after all only ended in the triumph of a minority privileged by chance as the ancient nobility was by birth. What difference does it make to the proletariat bent over in its labor, weighted down by the heaviness of its destiny, that some orators have the right to speak, that some journalists have the right to write? You have created rights which will be purely academic for the mass of the people, since it cannot make use of them. These rights, of which the law permits him the ideal enjoyment and necessity refuses him the actual exercise, are for the people only a bitter irony of defeat.
PROTOCOLS
NUMBER 3, para. 5
All people are chained to heavy toil by poverty more firmly than ever they were chained by slavery and serfdom; from these, one way and another, they might free themselves, these could be settled with, but from want they will never get away. We have included in the constitution such rights as to the masses appear fictitious and not actual rights. All these so-called "People's Rights" can exist only in idea, an idea which can never be realized in practical life. What is it to the proletariat laborer, bowed double over his heavy toil, crushed by his lot in life, if talkers get the right to babble, if journalists get the right to scribble nonsense side by side with good stuff, once the proletariat has no other profit out of the constitution save only those pitiful crumbs which we fling them from our table in return for their voting in favor of what we dictate, in favor of the men we place in power, the servants of our agenteur.... Republican Rights for a poor man are no more than a bitter piece of irony.
AHA!...A VERY OBVIOUS COPY, ALMOST WORD FOR WORD AND A CAREFUL INSERTION OF MODERN LANGUAGE SUCH AS "People's Rights" AND "Republican Rights."

BUT THE GOOD NEWS IS...THE U.S. STATE DEPARTMENT CALLED ON EGYPT TO STOP IT...AND THE INTELLECTUAL COMMUNITY OF EGYPT HELPED TO PREVENT ITS BROADCAST. AND RECENTLY THE RUSSIAN GOVERNMENT APPOINTED A GROUP OF INDEPENDENT EXPERTS WHO EXAMINED AND CERTIFIED THAT THE "PROTOCOLS OF ZION" IS A FRAUD!
AT LAST, AT LAST!
SO, WE CAN FINALLY SAY THAT THIS IS THE END OF THE "PROTOCOLS OF ZION," EH?
FINALLY, FINALLY!!

LINKSONDER - **Een Engelsman ontdekt dat *De Protocollen* vals is, en gebaseerd op *Dialoog in de hel*.**

ONDER - **Will Eisner is in zijn boek gestapt. Hier overhandigt hij zijn uitgever het manuscript van *The Plot*.**

Bibliografie van Will Eisner

DOOR RIK SANDERS

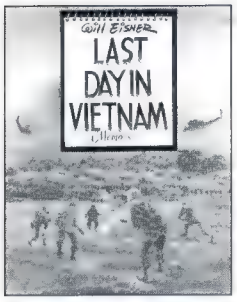

In onderstaand bibliografisch overzicht zijn de belangrijkste boeken van Will Eisner in alfabetische volgorde opgenomen met, indien van toepassing, een verwijzing naar Nederlandse uitgaven.
Voor wie zich wil inlezen, bestaat er sinds 2004 het fraaie overzichtswerk *The Will Eisner Companion – The Pioneering Spirit of the Father of the Graphic Novel*, samengesteld door N.C. Christopher Couch en Stephen Weiner. Naast een chronologie van Eisners leven en een 'A tot Z' van *The Spirit* bestaat dit boekwerk uit bondige beschouwingen van al zijn grafische romans. Bovendien is er de recente, weliswaar geautoriseerde, biografie *Will Eisner: A Spirited Life* van Bob Andelman (Dark Horse 2005)

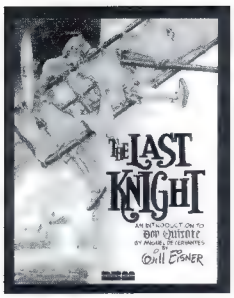

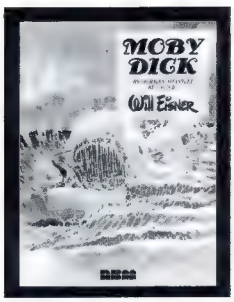

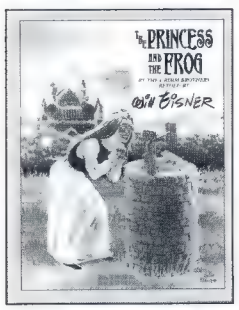

GRAFISCHE ROMANS

The Building, Kitchen Sink 1987/DC 2000
Kroniek van een gesloopt stadspand. Een typerende melancholische kijk op hoe mensen met het verleden omgaan.

City People Notebook, Kitchen Sink 1989/DC 2000
Het vervolg op *New York: The Big City*, gecentreerd rond drie thema's van het stadsleven: tijd, geur en ruimte.
In Nederland verschenen onder de titel *De stad 2: Stadsmensen* bij Uitgeverij Arboris, 1989.

A Contract With God, Baronet 1978/W.W. Norton 2005 (planning)
Meesterwerk dat wordt beschouwd als de eerste moderne grafische roman. Semi-autobiografische terugblik op het immigrantenleven in New York in de jaren dertig. Vormt samen met *Dropsie Avenue* en *A Life Force* een drieluik over de Bronx.
In Nederland verschenen bij uitgeverij Sherpa (1990) onder de titel *Een contract met God*; in 2004 herdrukt bij uitgeverij Atlas.

The Dreamer, Kitchen Sink 1986/DC 2000
Jonge man droomt van carrière als striptekenaar. Het verhaal met autobiografische trekken is een realistische weergave van de ontluikende comicindustrie in de jaren dertig in New York, waarin comiclegenden als Bob Kane, Lou Fine en Jack Kirby te ontdekken zijn. De strip vormde een inspiratiebron voor de roman *De wonderlijke avonturen van Kavalier & Clay* van Michael Chabon.
In Nederland verschenen onder de titel *De dromer* bij Arboris, 1990.

Dropsie Avenue: The Neighborhood, Kitchen Sink 1995/DC 2000
De immigrantensaga van New York in een notendop. Op Dropsie Avenue in de Bronx komen de geslaagde en mislukte levens van Nederlandse, Ierse, Italiaanse en Joodse immigranten samen.
In Nederland verschenen onder dezelfde titel, maar dan in twee delen bij Arboris, 1995 en 1996. Herdruk bij Atlas in 2006.

Fagin the Jew, Doubleday 2003
Eigen interpretatie van de rol van het joodse personage Fagin uit *Oliver Twist* van Charles Dickens, met daarbij oog voor vooroordelen en anti-semitisme.
Verschijnt dit jaar in Nederland bij Atlas.

Family Matter, Kitchen Sink 1998
In 24 uur tijd komen op een verjaardag de onderhoudse familiespanningen tot uitbarsting.
In Nederland verschenen onder de titel *Een familiekwestie* bij uitgeverij Activa, 1998.

Invisible People, Kitchen Sink 1993/DC 2000
Eisner brengt de eenzame, in anonimiteit voortlevende burgers onder de aandacht. Aanleiding was een krantenbericht over een in de steek gelaten, hulpbehoevende vrouw die uiteindelijk zelfmoord pleegt, maar pas maanden later wordt gevonden.

Last Day in Vietnam, Dark Horse 2000
Zes korte verhalen over het leven gedurende oorlogstijd.
Eisner verwerkte er zijn ervaringen in als soldaat en later als oorlogscorrespondent voor *PS Magazine*. Hij maakte de Tweede Wereldoorlog en de oorlogen in Korea en Vietnam mee.

A Life Force, Kitchen Sink 1988/DC 2001
De microkosmos in de Bronx nader bekeken tegen de achtergrond van de depressie in de jaren dertig en de opmars van Hitler overzee.
In Nederland verschenen onder de titel *Levenskracht* bij Arboris, 1987.

Life on another Planet, Kitchen Sink 1995/DC 2000
Sciencefiction-verkenning, waarbij Eisner de mensheid laat ontdekken dat er andere intelligente levensvormen in het universum bestaan. In eerste instantie luidde de titel *Signal from Space*.

Minor Miracles, DC 2000
Vier apocrieve, wonderlijke buurtverhalen uit Dropsie Avenue die de onderlinge saamhorigheid vergroten.

The Name of the Game, DC 2001
Familiesaga die bijna een eeuw omvat. Eisner legt de intriges en de machtstrijd in een familiebedrijf bloot.

New York, the Big City, Kitchen Sink 1986/DC 2000
Het leven in een wereldstad verbeeld in een bundel korte verhalen.
In Nederland verschenen als *De stad NY City* bij Arboris, 1985.

The Plot – The Secret Story of the Protocols of the Elders of Zion, W.W. Norton 2005
Laatste grafische roman van Eisner, en zeker niet de lichtvoetigste. Hij toont aan hoe de 'protocollen van de wijzen van Zion', waarin de Joden op de wereldmacht uit zijn, een antisemitisch verzinsel is.
De Nederlandse vertaling verschijnt bij Atlas in 2006.

To the Heart of the Storm, Kitchen Sink 1991/DC 2000
Sterke autobiografische vertelling waarin een man terugblikt op zijn jeugd, de armoede, het antisemitisme en zijn familiewortels. Volgens Eisner was het maken van deze strip sterk therapeutisch.

Will Eisner Reader – Seven Graphic Stories by a Comics Master, Kitchen Sink 1991
Zeven korte verhalen die oorspronkelijk werden gepubliceerd in het tijdschrift *Will Eisner's Quarterly*.
Een aantal verhalen, aangevuld met een paar 1-pagina grappen,

zijn in Nederland verschenen in het album *Zonsondergang in Sunshine City* bij Uitgeverij Dendros, 1987.

COMICS

Hawks of the Sea, Kitchen Sink 1986/Dark Horse 2003
Een piratenstrip die Eisner tussen 1936 en 1938 maakte.

The Spirit
Van deze comicheld hebben talloze uitgaven het licht gezien. Op dit moment loopt bij DC nog de prachtig uitgevoerde herdrukreeks *Will Eisner's The Spirit Archives*.
Verder zijn er allerlei compilaties, zoals *The Spirit Casebook* (Kitchen Sink 1990).
In Nederland zijn in de jaren zeventig en tachtig diverse uitgaven verschenen. Semic Press bracht in totaal vijf titelloze bundels uit. Blue Circle Books begon met een serie (drie delen: *De vrouwen van de Spirit*, *Het juweel van Gizeh* en *Caramba*), die Arboris daarna aanvulde met *Ebony* en *De laatste tram*. Uitgeverij Oberon bracht verder *Will Eisner, schepper van een legende... een portfolio* uit.

Will Eisner's John Law – Dead Man Walking, IDW 2005
Samenwerking tussen Eisner en schrijver/tekenaar Gary Chaloner voor het maken van nieuwe verhalen over de speurder John Law, een comicpersonage uit 1948.

VERSTRIPTE KLASSIEKEN

The Last Knight – An Introduction to Don Quixote, NBM 2000
Adaptie van Miguel de Cervantes' literaire klassieker.

Moby Dick, NBM 2001
Bewerking van Herman Melville's literaire klassieker.

The Princess and the Frog, NBM 1999
Eisners eerste bewerking van klassieke verhalen is een sprookje van de gebroeders Grimm.

Sundiata – A Legend of Africa, NBM 2003
Originele keuze om een Afrikaanse legende te verbeelden.

DIVERSEN

Comics and Sequential Art, Poorhouse 1985
Graphic Storytelling, Poorhouse 1996
Standaardwerken over de theorie en praktische invulling daarvan van het maken van strips.

Eisner/Miller, Dark Horse 2005
Will Eisner en Frank Miller spreken samen over het medium strip.

Will Eisner's Shop Talk, Dark Horse 2001
Een verzameling interviews van Eisner met collega-stripmakers Neal Adams, C.C. Beck, Milton Caniff, Jack Davis, Lou Fine, Gil Kane, Jack Kirby, Joe Kubert, Harvey Kurtzman, Phil Seuling en Joe Simon

Will Eisner Sketchbook, Kitchen Sink 1995/Dark Horse 2003
Geniet van de potloodschetsen, grensverleggende ontwerpen en verrassende ideeën in dit schetsboek.

Bron: *www.willeisner.com*

[BITS & PIECES → MUSEUM]

Het kon niet uitblijven. Er zijn weer vijf jaar voorbij. Dus gaan we met z'n allen nu zestig jaar *Suske en Wiske* vieren. In 2010 zijn deze stripkinderen vijf-en-zestig jaar. En dan gaan we dát weer vieren. Zo zal het de komende decennia elke vijf jaar gebeuren. Met telkens weer dat verhaal dat Suske eerst Rikki heette. Terwijl Wiske gewoon Wiske is gebleven. Maar dat Wiske in het Antwerps eigenlijk Louiza betekent. Zodat iedereen in Nederland weer beseft dat Suske het kereltje is en niet het meiske.
Stripdagen zullen bol staan van de rode kaften en de levensgrote wandelende stripfiguren. Zo af en toe zal de plaatsvervangend nestor van deze strip, Paul Geerts, een hoogwaardige signeersessie opfleuren met zijn aanwezigheid. Nu zijn opvolger het pand is uitgezet en is vervangen door een hele tekenploeg, kan hij kiezen voor de smaakmakende top-sessies. Er kunnen immers elk weekend meerdere evenementen tegelijk worden gevoed met tekenaars die voldoen aan de slogan 'vandaag signeert hier de tekenaar van *Suske en Wiske*'. Wat kan het opa, oma en de kleinkinderen nou schelen wie dat gekke poppetje voor in de kaft zet. Als het maar een beetje lijkt op het drukwerk binnenin. Voor de uitgever geldt: massa is kassa!
Vooruitlopend op deze dolle weekendsituaties die gaan ontstaan, hebben het Stedelijk Museum Zwolle en het Stripmuseum in Groningen alvast de koe bij de horens gevat. 'Wat uitgeverij Standaard kan, dat kunnen wij ook!', hebben ze daar gedacht. We gaan beide tegelijk een tentoonstelling bieden ter gelegenheid van zestig jaar Suske en Wiske. Lekker duidelijk voor het publiek. Van samenwerking is overigens geen sprake. Dat zou te handig zijn.
'Waar zit de enige echte poppetjestekenaar vandaag?', is een op dit moment in Noord-Nederland veel gehoorde vraag. Want onze noordelijke Nederlanders zijn er al lang achter dat die tekenaar niet op twee plaatsen tegelijk kan zijn. 'Maar als de originele tekeningen in Zwolle hangen, wat hangt er dan in Groningen?', zo bleef een Groninger aandringen. 'Als ze in Zwolle een speciale jubileum-publicatie uitgeven, kan ik die dan ook in het Stripmuseum krijgen?', zo blijft het vragen regenen.
Met de auto maar eens noordwaarts gegaan. Zwolle als eerste bezocht. Al was het maar omdat het vanuit Zwolle naar Groningen net zover is als terug naar Amsterdam. Mooie tentoonstelling met een historisch overzicht. De winkel in stijl verbouwd. Tuinconcerten, signeerssessies (jaja, met topper Paul G.!) en rondleidingen. Plus 25 procent korting op het *S&W*-boekje op vertoon van uw museumjaarkaart.
Vol verwachting begon de familie Bits aan de tweede etappe vanuit Zwolle. 'Het Stedelijk in Zwolle lijkt stiekem een beetje mee te liften op de stripnaam van Groningen', hoorde ik vanaf de achterbank. Hier moet een echt Stripmuseum toch overheen kunnen. Dat zijn ze aan hun stand verplicht. Wat zou ons voor moois te wachten staan in het enige echte Stripmuseum van Nederland?
Nou, geen fluit. Veertig liter benzine en een illusie armer. Als ik de originelen uit mijn eigen kast hier had opgehangen naast mijn eigen gesigneerde strip-albums had het er beter uitgezien. Het ziet er gewoon niet uit. Een instelling die zich Museum noemt onwaardig. Er hangen gewoon heel veel kopietjes! Uiteraard was er bij die opening niemand van Studio Vandersteen. Waar in Zwolle de tweede verdieping is omgebouwd tot een waar Bruegel-landschap, heerst in Groningen de terreur van de verdroogde stripwoestijn. En de Zwolse jubileumuitgave *De Jeugdige Jubilarissen* is hen volledig ontgaan.
Doe iets goed of doe anders helemaal niets aan zo'n onderwerp. Zeker niet als een ander museum al flink met hetzelfde onderwerp bezig is. Het is volgens mij bovendien goed gebruik in de museumwereld om niet te proberen elkaar met hetzelfde onderwerp af te troeven. En al zeker niet tegelijkertijd.
Over vijf jaar is er weer een kans om het goed te doen.

ben.bits@stripschrift.nl

FOR ALL THE GIRLS WHEN THEY HAVE GROWN

'Natuurlijk had ik huiswerk maar ach, lekker belangrijk. Ik had zin om te gaan, dus ik ging en natuurlijk kreeg ik een paar drankjes omdat ik er zo volwassen uitzie. (...) Toen stopte hij mijn hand in zijn broek, maar ik vond hem niet echt hard aanvoelen. (...) Ik zei dat ik wilde dat hij me neukte en hij zei je bent gek o god ikkrijgeenstijvevanje.' Tot zover kort samengevat de eerste seksuele uitspatting van de vijftienjarige Minnie Goetze met Monroe, de vriend van haar eigen moeder. Deze stiekeme relatie drukt een genadeloze stempel op de puberteit van de vroegrijpe Minnie, die al haar ervaringen opschrijft in een dagboek. De beeldroman *Minnie* is dat dagboek, voorzien van illustraties en soms een passage in stripvorm.

Auteur **Phoebe Gloeckner** schijnt een goeddeels autobiografisch verhaal te hebben opgetekend met fictieve karakters. Door het harde en directe relaas op te schrijven in echte meidendagboektaal (soms wat primitief, maar daardoor ook heerlijk recht voor z'n raap) is ze erin geslaagd om de vijftienjarige Minnie op authentieke wijze tot leven te wekken in deze – met recht zo genoemde – grafische roman. *Minnie* is immers letterlijk een roman met grafische elementen. Een strip kun je het nauwelijks noemen, want van de ruim driehonderd pagina's zijn er nog geen veertig als stripverhaal uitgevoerd. In combinatie met de losse, soms paginagrote illustraties zet Gloeckner echter wel een eenduidig geheel neer. Eenduidig? Op het eerste oog niet, want de souplesse van de strippagina's contrasteert flink met de stijve, poseerderige losse prenten, waar de personages soms nogal glazig, ja zelfs autistisch uit hun ogen kijken. Helemaal vreemd is de tekening op pagina 47, waar de hoofden van moeder en de twee dochters, bijeen in de keuken, buitenproportioneel groot zijn. Daardoor krijgt die tekening echter iets vervreemdends, dat de ontwrichte familiebanden fraai visualiseert. De eenduidigheid van al dit tekenwerk schuilt in Gloeckners keuze om het opwekken van sfeer en emoties te laten prevaleren boven technische perfectie. Hoe gek dat ook lijkt voor iemand die nota bene hoogleraar Art & Design is aan de University of Michigan en van oorsprong medisch illustrator.

Hoe dan ook: het wèrkt. *Minnie* is een aangrijpend en fascinerend boek. Goed, soms presenteert Gloeckner de seksscènes wat al te smeuïg en sensatiebelust, maar in de meeste gevallen wordt de lezer overtuigend bij de kladden gegrepen door de puberale onzekerheden van Minnie. Als schrijfster overtuigt Gloeckner met dit zeer authentiek ogende puberdagboek, maar ze schakelt op de juiste momenten over op de striptaal. Zo kon de scène waarin Minnies moeder het dagboek ontdekt en daarin leest dat haar vriend vreemdgaat met haar eigen dochter, niet beter verteld worden dan in stripvorm. De dagboekpassage die erop volgt is een slap aftreksel. Dat is het beste bewijs hoe goed de (gedeeltelijke) stripvorm is gekozen. Dagboeken zijn van oorsprong geheim (Minnie: 'Lees dit alsjeblieft niet tenzij en totdat ik dood ben'), maar dit exemplaar moet echt gelezen worden! JM

Minnie – Dagboek van een tiener

Gloeckner
Xtra 2005
ISBN 90-77766-01-4
Prijs €23
336 pagina's
zwart/wit (sk)

Hier zit ik nu, opgedolt

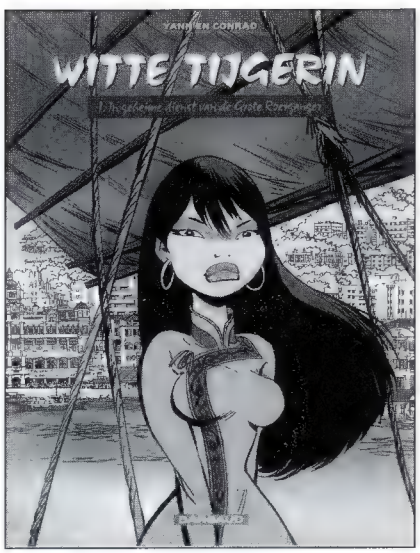

Wie is Fat Girl?

Witte tijgerin is een *spin-off*-reeks van *De onnoembaren*. Deze laatste wat donkere serie van het auteursduo ***Didier Conrad*** (tekeningen) en ***Yannick le Pennetier*** (tekst) kenmerkt zich door harde actie, dito grappen en de *mise-en-page* op een zwarte achtergrond. De eerste twee elementen zijn in *Witte tijgerin* overgenomen. De hoofdpersoon is Alix Yin Fu die aan het begin van haar geheime carrière staat. Als rood kippetje, een bijnaam van de geheim agenten van de communistische partij, wordt zij uitgezonden naar Hongkong om het hoofd van een verboden triade op te sporen en gevangen te nemen. Zij ontvangt daarbij de toezichthoudende doch wat dubieuze hulp van een hogere, gouden kip die haar echter voornamelijk met het plukken van haar 'jaden bloem' wil helpen. Conrad hanteert als vanouds zijn zeer herkenbare tekenstijl die als enkel nadeel heeft dat als je er niet van gecharmeerd bent je vrijwel al zijn albums niet zult kunnen waarderen. Dit album – het eerste van een tweeluik – puur voor de scenariovondsten van Yann aanschaffen, lijkt namelijk wat te veel van het goede. Het verhaal is echter, ondanks de wat voor de hand liggende ontwikkelingen, vooral door de grappen en de opgevoerde *loser*-figuren goed verteerbaar. Een absolute hoofdrol op dit vlak wordt daarin door Francis Flake vertolkt, speciaal agent in dienst van zijne majesteit en zoon van de perverse en overbezorgde moeder Lady Flake. De stunteldaden van deze op en top bekakte Engelsman dopen de onthoofdingen, moordpartijen en wrede ondervragingstechnieken in een verzachtend sausje. In zijn geheel bekeken brengen de auteurs echter niet echt veel nieuws in vergelijking met *De onnoembaren*. Alleen als je van deze reeks liefhebber bent, raad ik je *Witte tijgerin* ook aan. TdK

Witte tijgerin 1: In geheime dienst van de Grote Roerganger

Conrad & Yann
Dargaud 2005
ISBN 90-6793-785-1
Prijs €5,25
48 pagina's
kleur (sk)

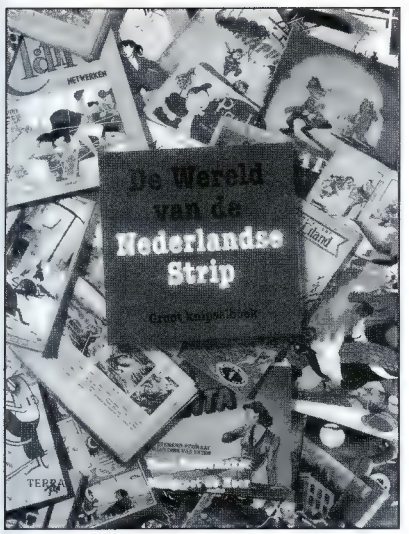

De Nederlandse stripverknipsels

Tussen 'Adel' en 'Zeelui' presenteren **Kees Kousemaker** en **Margreet de Heer** niet minder dan 98 thematische dwarsdoorsneden van het Nederlandse beeldverhaal in evenzovele alfabetisch geordende hoofdstukken. De uitgever prijst het op zijn website aan als een 'goed overzicht van de Nederlandse strip' dat in een leemte voorziet. Elke poging om die leemte te vullen verdient lof.

De poging die hier is ondernomen, met dankbare gebruikmaking van het rijke archief van het onvolprezen stripantiquariaat Lambiek, is echter bescheiden. In de beknopte inleiding, die de inkadering in de buitenlandse stripgeschiedenis onbesproken laat, reppen de auteurs van een 'kennismaking'. De aanduiding in de ondertitel – *Knipselboek* – lijkt beter van toepassing. Voor wie de striphelden uit zijn (of haar) jeugd opnieuw wil zien, vormt het vrij kostbare boek een feest der herkenning. Die lezer wordt bovendien onthaald op een gevarieerd aanbod aan meer recent stripwerk van Nederlandse bodem.

Voor een echte kennismaking is de gekozen opzet mogelijk niet de meest aansprekende. De zeer summiere inleiding en het, niettemin behulpzame, overzicht van biografieën achterin, bieden weinig houvast voor wie niet reeds al bekend is met (de historische ontwikkeling van) het onderwerp. De gemaakte selectie is persoonlijk, zowel wat betreft de gekozen onderwerpen als de behandelde stripmakers. Dat zorgt enerzijds voor originele invalshoeken zoals Rokers, Onder water, Taal en Winkeliers, naast typisch vaderlandse thema's als Families, Jan Klaassen en Sinterklaas. Anderzijds is er veel versnippering: zo is er naast een hoofdstukje Dieren ook nog afzonderlijk aandacht voor onder meer Beren, Honden, Katten, Konijnen, Olifanten en Papegaaien. Hetzelfde doet zich voor bij diverse beroepsgroepen (zoals Ambtenaren, Onderwijzers, Winkeliers) en vreemdelingen (Chinezen, Eskimo's, Indianen, enzovoort)

Bij al deze onderwerpen vormen illustraties, waar mogelijk in kleur, de hoofdmoot. Helaas is een groot deel van het beeldmateriaal vrij klein afgedrukt, terwijl de bijschriften bijna het gebruik van een loep vereisen. Het zal de liefhebber er echter niet van weerhouden het boek gretig tot zich te nemen. KR

De wereld van de Nederlandse strip – Groot knipselboek

Kousemaker & De Heer
Terra Lannoo 2005
ISBN 90-5897-260-7
Prijs €29,95
160 pagina's
kleur (hk)

De jeugd van Hendrik IJzerbroot

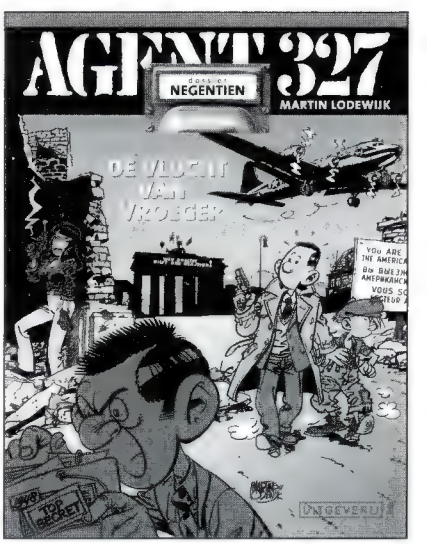

In dit negentiende dossier van geheim agent 327 draait **Martin Lodewijk** de tijd terug naar de jaren vlak na de Tweede Wereldoorlog. In 1948, ten tijde van de kroning van Juliana tot Koningin der Nederlanden, ontvangt een piepjonge Hendrik IJzerbroot zijn eerste opdracht. Hij moet het kunstgebit van Wilhelmina opsporen waarin op microfilm staatsgeheimen verborgen zijn. Dit gebit is destijds door een Duits dienstmeisje omgewisseld en bevindt zich nu in Berlijn. Berlijn, opgedeeld in vier geallieerde zones, ligt dan grotendeels in puin. IJzerbroot wordt in zijn zoektocht dwarsgezeten door de Duitse spionne (en taalvondst) Dritta Reich. Daarnaast zinspeelt Lodewijk nadrukkelijk op de betrokkenheid van Prins Bernhard door het opvoeren van een geheimzinnige naar anjers riekende man. Lodewijk balanceert met dit verhaal, zoals vaker, op de grens van kul en geschiedschrijving. Zijn natuurlijke neiging om feitenkennis in het script te verwerken door authentieke gebeurtenissen en historische feitjes op te voeren, werkt in dit album niet altijd in zijn voordeel. Het verraad van Rudolf Hess en zijn vlucht naar Engeland, het gangenstelsel en de bunkers van Hitler onder Berlijn, maar ook de kroning van Juliana zijn zaken die soms wat geforceerd in het verhaal lijken te zijn verwerkt. De pagina's die besteed worden aan uitleg over de *efficiency* van de Nederlandse luchtmacht (12% van de Duitse vliegtuigen sneuvelde boven Nederland) en de rantsoendroppings van de Amerikanen halen zo de *schwung* uit het verhaal. Lodewijk maakt geregeld gebruik van echte foto's die hij bewerkt of met tekstballonnen vult als bewijsstukken voor de historische feiten. *De vlucht van vroeger* is het eerste *Agent*-album bij uitgeverij L en is voor de fervente aanhanger aantrekkelijk omdat het de lezer een blik gunt in de jeugd van Hendrik IJzerbroot. Als verhaal op zich is dit album geen hoogvlieger. TdK

Agent 327 19: De vlucht van vroeger

Lodewijk
L 2005
ISBN 90-245-5430-6 (hk)
ISBN 90-245-5440-3
Prijs €19,95 (hk)
€ 6,95
48 pagina's
kleur (hk+sk)

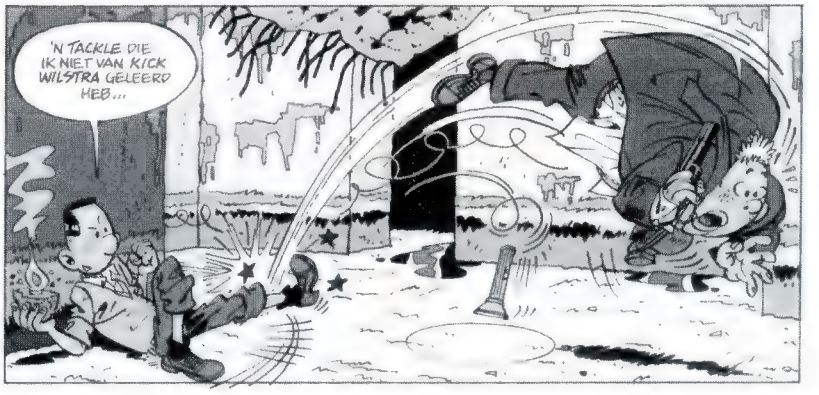

En toch weer Iran

De muzikant

Satrapi
Atlas 2005
ISBN 90-450-1362-2
Prijs € 14,50
88 pagina's
zwart/wit (sk)

'Hé, een nieuw boek van **Marjane Satrapi**!', dacht ik verheugd, afgaand op de lila kaft van haar album, waarop het silhouet van een man met hoed en muziekkoffer te zien is. Na het rode, groene, gele en blauwe omslag van het monumentale en met vele prijzen bekroonde vierluik *Persepolis*, leek het omslag van dit boek een breuk met de thematiek waar Satrapi zich tot dan toe mee had beziggehouden. De doorwerking van demonen uit het verleden (jeugd onder het bewind van de Sjah, de Iraanse revolutie, verlies van geliefden, huis en haard) en nieuwe uitdagingen in het heden (inburgeren en assimileren in Europa) stonden centraal in de reeks *Persepolis*. Met het vierde deel van de beeldromancyclus leek Satrapi catharsis te hebben bereikt: als jonge vrouw gelouterd, zat zij na alle ontberingen eindelijk zelf in het zadel.

En toch weer Iran! Het album opent met de woorden 'Teheran, 1958': het Iran van de Sjah, nog voor revolutie. We zien de Iraanse muzikant Nasser Ali over straat lopen, diep weggedoken in de kraag van zijn jas en een hoed op zijn hoofd. Daar, zomaar op stoep, komt hij per toeval zijn grote liefde Irâne tegen. Zij is met haar zoontje onderweg naar huis en herkent Nasser Ali in eerste instantie niet. Ooit waren zij hevig verliefd op elkaar, maar omdat Nasser Ali slechts muzikant was, krijgen zij geen toestemming om met elkaar te trouwen. Zijn liefdesverdriet maakt hem de beste tar-speler van het land, omdat hij zijn emoties via zijn instrument laat spreken. Later trouwt Nasser Ali met een vrouw waar hij niet van houdt en die op het dieptepunt van hun huwelijk zijn geliefde muziekinstrument in tweeën breekt. Dat Irâne hem tijdens die toevallige ontmoeting op straat niet meteen herkent, is het breekpunt voor de zachtmoedige Nasser Ali. Hij besluit te sterven. In de acht dagen waarop Nassar Ali in bed op de dood wacht, volgt de lezer zijn gedachten, flarden van herinneringen, momenten van geluk en verdriet, erotische fantasieën, overdenkingen over zijn kinderen, broers en zussen, totdat hij het schemergebied tussen leven en dood definitief heeft betreden. De (quasi-)naïeve doch trefzekere tekenstijl van Satrapi staan garant voor een goed te volgen beeldverhaal.

Wat zou Satrapi zonder Iran als inspiratiebron zijn, ook weer de plaats van handeling van dit ontroerende en hartverscheurende beeldverhaal? Toegegeven, het verhaal pakt je bij de lurven en voert je onontkoombaar mee in het tomeloze verdriet van de muzikant. Dat is de grote klasse van Satrapi: een traan moeten wegpinken overkomt me niet vaak bij een stripverhaal. Het tragische liefdesverhaal is universeel, maar toch komt de vraag op: wat zou Satrapi tekenen en vertellen zonder de inmiddels zo bekende Iraanse setting? *De muzikant* is daardoor wat minder verrassend. Dat de geliefde van de hoofdpersoon de naam Irâne heeft, is in dit opzicht symbolisch voor de hechte verbondenheid die Satrapi met haar geboorteland Iran lijkt te hebben. Ik blijf nieuwsgierig naar een nieuwe Satrapi. EC

De uitroeptekens staan voor de volgende waardeoordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! kopen!
!!! middenmoot
!! mwâh
! kastvulling
... door 't putje

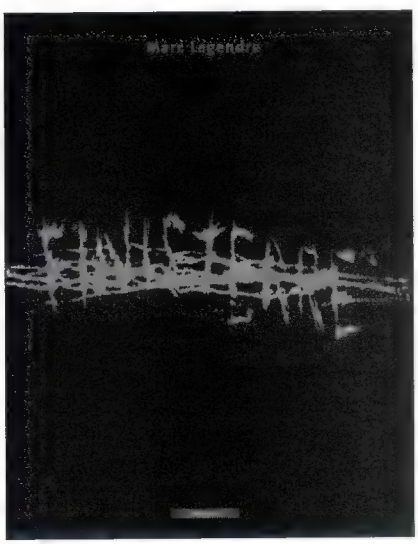

Boek schiet als geheel te kort

Een zware bevalling moet *Finisterre* zijn geweest voor **Marc Legendre**. De voormalig hoofdredacteur van weekblad *Kuifje*, zelf vooral bekend als auteur van de vermakelijke, eigenzinnige kinderstrip *Biebel*, heeft zich gewaagd aan een grafische roman. Over de Balkan-oorlog nog wel. Bezien vanuit een vrouwelijk oorlogsslachtoffer. Die ook nog eens zojuist zelfmoord heeft gepleegd. Legendre moet gedacht hebben: laat ik het mezelf niet al te makkelijk maken.

Makkelijk is *Finisterre* zeker niet geworden. Het is een langgerekte *monologue intérieur* van een jonge Bosnische vrouw die er achter komt dat haar ogenschijnlijk zachtaardige man Gabriël mensen martelt. Ze gaat voor hem op de vlucht en verschanst zich in Hotel Finisterre. Daar gaat ze de strijd aan met haar eigen ontredderde geest, maar ook met het onherroepelijke noodlot.

Monologue intérieur is een beperkt wapen voor een schrijver, want het kan al gauw saai en vervelend worden. Bij *Finisterre* is dat het geval. In versnipperde vorm komen de vaak korte, verwarde zinnen tot de lezer. Soms belooft de stem iets dat niet klopt: 'Net voor je sterft, zie je je hele leven

Niet vrolijk, niet boeiend, wèl knap

Het is donker in het leven van Paul Forvolino. Biochemicus in de *rat-race* van de farmaceutische industrie, gepassioneerd specialist in korstmossen. Een vergeefs man. Zijn vrouw houdt van hem omdat hij zwak is, zoekt haar heil in seksueel masochisme, terwijl hun dochtertje keer op keer haar eigen begrafenis tekent.

Tegelijkertijd met het verschijnen van *Prestige de l'Uniforme* in Frankrijk kwam het album van **Hugues Micol** (1969) en scenariste **Loo Hui Phang** (1974) onder de wat minder rijke titel *Een tweede huid* op de Nederlandse markt. In Frankrijk is Micol hard op weg naar de top, met een serie als *Chico la Muerte* en *Les Contes du 7e Souffle*. Van Phang verscheen vorig jaar *Panorama* dat evenmin onopgemerkt is gebleven, ook al is zij vooralsnog bekender vanwege haar kinderboeken en filmscripts. Veelbelovend dus, grote ambitie in een dubbeldik album.

Maar erg vrolijk is het allemaal niet. Erg boeiend per slot van rekening ook niet. Wel knap. Micols tekenwerk is heel effectief. De metafoor van het korstmos is mooi en dragend in het scenario verweven. 'Het korstmos is de vrucht van de symbiose tussen een wier en een schimmel. Door hun eigenschappen te verenigen creëren ze een organisme dat oneindig veel resistenter is. (...) De kracht van het korstmos ligt in de zwakte van zijn samenstellende delen. In dat principe zag ik zoiets als hoop voor mezelf.'

En dan... een ongeluk in het laboratorium, een nieuw leven, althans in de ogen van de mensen aan de buitenkant. Succes op basis van zwakte. Niet anders dan normaal. Forvolino vertelt, een verhaal dat vanaf het begin tegen hemzelf is gekeerd.

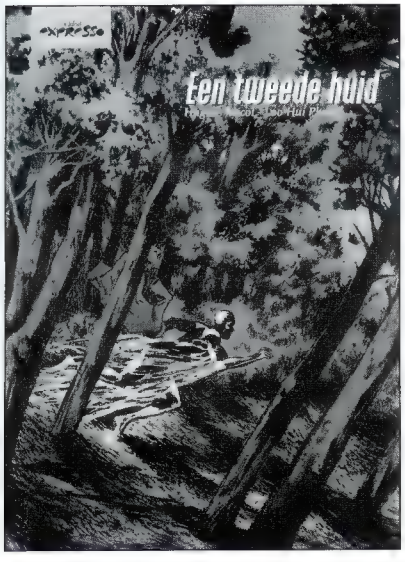

Een tweede huid

Micol & Phang
Dupuis 2005
ISBN 90-314-2715-2
Prijs €12,95
80 pagina's
kleur (sk)

Een superheld ontstaat en groeit, maar tegen wil en dank. Een typisch Amerikaanse superheld, met de identiteit van een kasplantje. Europese complexiteit en nuance heet dat. Het scenario is vlekkeloos, de vertaling adequaat. Als je er over nadenkt, tekent zich een subtiel subliminaal spel van spanningslijnen af: over familie- en vriendenrelaties, over ambitie en loosheid. Maar het probleem is dat het album niet tot nadenken uitnodigt. HM

opnieuw. Zegt men. Seconden voor ik stierf, zag ik niets.' Me dunkt, juist over die 'levensflits' gaat dit hele boek! Ook heeft de tekst iets verkrampts literairs. Verkrampt, omdat het als literatuur tekort schiet. Dan helpen zelfs geen citaten van Charles Bukowski of uit *Le Petit Prince*.

De beeldtaal is al net zo versnipperd als de tekst. Legendre heeft gekozen voor een vrije pagina-indeling waarbij de korte blokjes tekst de richting bepalen. Het beeld is puur ondersteunend. De tekenaar heeft foto's, tekeningen en donkere vlakken versneden tot een hermetisch geheel, dat evenwel eenzelfde manco heeft als de tekst: het wil maar niet altijd blijven boeien.

Marc Legendre heeft getracht een hoogdravende beeldroman te maken over een vrouwelijk oorlogsslachtoffer in voormalig Joegoslavië. Dat mondt zeker uit in enkele indringende passages, zoals de martelscène waarbij de tekenaar zich bijna louter bedient van grootgeschreven wanhoopsschreeuwen van de gemartelde vrouw. De suggestie van marteling werkt beter dan het tonen van de marteling zelf. Toch kan zo'n sterke scène niet verhullen dat dit boek als geheel tekort schiet. Het is te langgerekt, met teveel terzijdes en een misplaatste air van literatuur. Vooral voor de lezer is *Finisterre* een zware bevalling. JM

Finisterre

Legendre
Atlas 2005
ISBN 90-450-1253-7
Prijs €16,50
68 pagina's
zwart/wit met kleurkatern
(sk)

Undergroundstrip met bijbels tintje

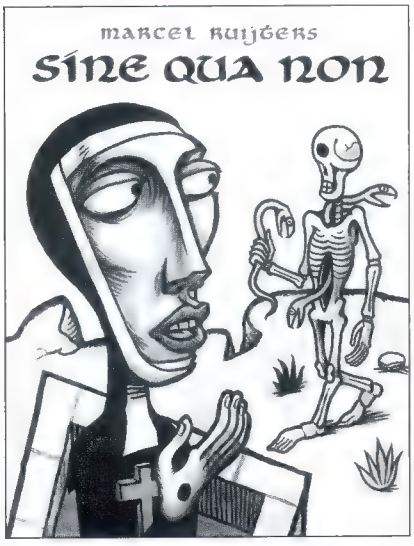

Vreemd, maar wel goed. Dat is de beste manier om **Marcel Ruijters**' nieuwe album *Sine Qua Non* te omschrijven. Ruijters, bekend van eerdere undergroundstrips als *Dr. Molotow* en *Troglodytes*, heeft in dit album een surrealistische versie neergezet van de wijze waarop men in de middeleeuwen tegen de wereld aankeek. De strip, als je het boekje zo mag noemen, zit boordevol *weirde* personages. Maar ja, dit is eigenlijk altijd het geval bij Ruijters' strips. Ditmaal zijn het nonnen, wildemannen, kannibalen en geraamtes die de hoofdrol spelen in tekeningen die sterk doen denken aan ouderwetse houtgravures.

Sine Qua Non, wat lekkerlijk 'Zonder dat is niet(s)' betekent, zit vol symbolische afbeeldingen. Dat valt je als lezer vrijwel meteen op, aangezien er maar weinig tekst gebruikt wordt. Toch zal de symboliek door sommige lezers niet altijd begrepen worden. Zo maakt hij bij zijn verhaal *Machina Serpentium* gebruik van een worm aan een kruis dat bij een graf staat. Niet elke lezer zal zich bij het bekijken ervan beseffen dat de worm ervoor zorgt dat het kruis een zogenaamd Ankh-teken wordt, wat een oud symbool is voor de kringloop van het leven. Veel lezers zullen daar misschien overheen kijken.

Het lijkt echter alsof Marcel Ruijters precies wist wat hij aan het doen was. Nadeel is dat je ook dàt als lezer af en toe niet zeker weet. Dat zorgt voor twijfel. Voorbeeld: sommige afbeeldingen lijken geen symbolische boodschap te bevatten, maar is dat eigenlijk wel zo? Toch maar doorlezen dan maar? Of nog heel even verder zoeken? Sommige mensen zullen dit als een uitdaging beschouwen. Zij zullen er alles aan doen om de afbeeldingen te 'ontcijferen'. Andere mensen zullen zich wellicht ergeren aan het feit dat zij de mysteries van dit album niet kunnen ontrafelen. Voor liefhebbers van undergroundstrips is dit vreemde boekje echter een absolute aanrader. NA

Sine Qua Non

Ruijters
Oog & Blik 2005
ISBN 90-5492-143-9 (luxe)
ISBN 90-5492-139-0
Prijs €35 (luxe)
€16,95
160 pagina's
zwart-wit (luxe met zeefdrukken en bouwplaat+sk)

Authentiek en gevoelvol

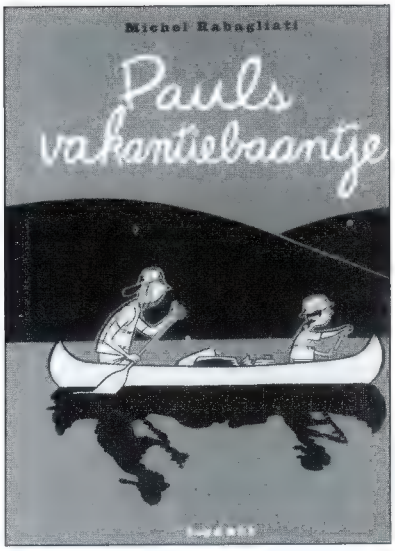

Nostalgie is een goede voedingsbodem voor hedendaagse grafische romans. Je kunt lekker ongegeneerd flashbacken, het leidt tot emotionele taferelen en de liefdes van toen waren uiteraard altijd mooier dan die vastgeroeste relatie in het heden. Zeker Noord-Amerikaanse beeldromanciers hebben er een handje van: Seth bouwt er zijn hele oeuvre op, terwijl ook Craig Thompson (*Blankets*), Adrian Tomine (*Optic Nerve*), Chester Brown (*I Never Liked You*) en Chris Ware (*Jimmy Corrigan*) zich er vol overgave van bedienen. Nostalgie is eveneens het sleutelwoord in de doorbraakstrip *Paul a un travail d'été* van de Canadese tekenaar **Michel Rabagliati**, onlangs in Nederlandse vertaling verschenen als *Pauls vakantiebaantje*. Hoewel, onlangs: het colofon rept over maart 2004 als verschijningsdatum. Indertijd wilde uitgeverij Oog & Blik groots uitpakken met vertalingen tijdens de Stripdagen Haarlem, maar werden verschillende publicaties uitgesteld. Rabagliati moest zelfs ruim een jaar wachten, terwijl de drukproeven blijkbaar allang klaarlagen. Opmerkelijke vermelding achterin: *Het leven is mooi, als je het volhoudt*, een vertaling van Seths nostalgische meesterwerk dat uiteindelijk in Haarlem verscheen met een compleet andere titel (inclusief taalfout).

Tot zover de nostalgie, terug naar het heden. Voor al diegenen die de Engels- of Franstalige editie nog niet hebben, is het verschijnen van *Pauls vakantiebaantje* buitengewoon goed nieuws. Rabagliati heeft namelijk weer een pareltje toegevoegd aan die enorme berg interessante *graphic novels*. Bij een eerste blik zou je dat trouwens niet denken, want zijn tekenstijl heeft iets onbeholpens. Vaak klopt het allemaal net niet helemaal, net als bij veel *small press*-tekenaars. Wie nauwlettender kijkt, ziet evenwel Rabagliati's fascinatie voor de Franse en Belgische strip. Enerzijds is de zeer vroege André Franquin zichtbaar, toen die nog vloog onder de vleugels van Jijé. Anderzijds roept *Pauls vakantiebaantje* direct grafische associaties op met *Meneer Johan* van Dupuy en Berbérian.

Ook inhoudelijk doet die laatste vergelijking opgeld, want het verhaal over prille liefde en vriendschap wordt net zo naturel verteld als bij Johan gebruikelijk is. Laatbloeier Rabagliati (hij werkte al twee decennia als grafisch vormgever voordat hij strips ging tekenen) vertelt over de op hemzelf lijkende achttienjarige *wannabee*-rebel Paul, die voortijdig school verlaat wanneer de

Het einde is nabij!

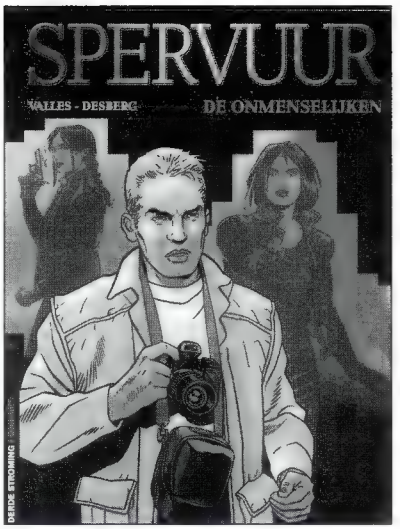

Spervuur 1: De onmenselijken

Vallès & Desberg
Lombard 2005
ISBN 90-5581-574-8
Prijs €5,25
48 pagina's
kleur (sk)

Stephen Desberg en **Francis Vallès** werkten samen aan de maffiareeks *Tosca* en dat is ze zo goed bevallen dat ze een nieuwe thrillerserie hebben gecreëerd onder de titel *Spervuur*. Het draait allemaal om de ecologische ramp waar de mensheid op afstevent als gevolg van bevolkingsgroei en zelfverrijking. Tegen die achtergrond doet een journalist een onderzoek naar een verdachte multinational waarbij hij tegen een levensgevaarlijke vrouw aanloopt die niet helemaal menselijk lijkt.

Desberg is een vakkundige en doorgewinterde scenarist. Het spannendste wat hij tot nu toe heeft geschreven is de kerkelijke schelmenstrip *De Schorpioen* en het onvolprezen *Jimmy van Doren*. Al zijn verhalen zijn prettig leesbaar, maar soms ook wat standaard. Tekenaar Francis Vallès beschikt eveneens over een professionele degelijke stijl. Het hoogtepunt uit zijn carrière is *De meesters van de gerst*, waarin zijn beheerste tekenstijl prima aansluit op de meeslepende familiesage van Jean van Hamme.

De samenwerking tussen Desberg en Vallès resulteert als vanzelf in helder verteld vakwerk vol verantwoorde spanningsbogen en duidelijke karakters. Dat blijkt ook weer uit *Spervuur*. Tegelijkertijd mist het album een beetje ironie en verrassing waardoor het hele complot wel heel erg serieus wordt. De boodschap is te zwaar en de 48 pagina's vol onheilstijdingen en geweld maken een drammerige indruk. Dit is echt een album voor doemdenkers, milieuactivisten en cynici. HW

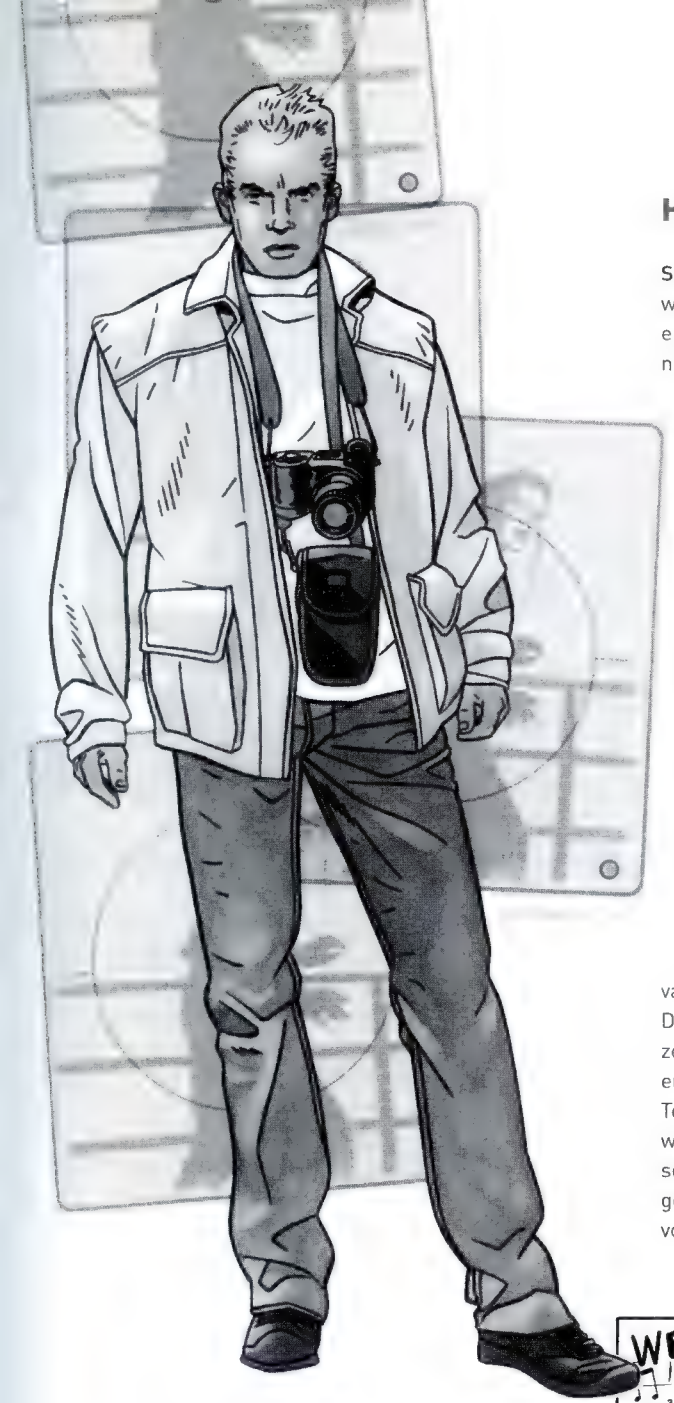

WEEE ARE THE CHAMPIONS MY FRIEND...
AND WE'LL KEEP ON FIGHTIN' TIL THE END
JA HOOR!.. DAAR HEB JE LOUIS WEER MET ZIJN QUEEN..
WE ARE THE CHAMPIONS
WE ARE THE CHAMPIONS
NOOO TIME FOR LOOSERS 'CAUSE WE ARE THE CHAMPIONS
OF THE WORLD
BRAVO BRAVO!
THANK YOU!
KLAP KLAP
KLAP KLAP
WOEHOE WOEHOE
KLAP
65

Pauls vakantiebaantje

Rabagliati
Oog & Blik 2005
ISBN 90-5492-102-1
Prijs €14,95
160 pagina's
zwart/wit (sk)

directeur hem weigert voor een kunstproject waarvoor hij nota bene zelf de subsidieaanvraag schreef. Een baantje bij een kleine drukkerij blijkt ook al niks te zijn, dus grijpt Paul een onverwacht telefoontje van zijn vriend Guy aan om Montreal per direct te verlaten. Guy runt een zomerkamp voor kansarme kinderen in Val-Morin en heeft nog een kampbegeleider nodig. Zonder enige ervaring stort Paul zich in dit avontuur. Ondanks aanpassingsproblemen ontgroeit Paul in enkele weken tijd zijn verleden als moederskindje, om vrienden voor het leven te maken en een gepassioneerde affaire te beleven.

Dat klinkt als een berg clichés? Op papier wel, maar Rabagliati weet het met zoveel vertelplezier over te brengen dat je er als lezer in wordt meegesleept. Het verhaal is zo authentiek en gevoelvol dat je een ijsklomp moet zijn om er niet voor te vallen. Alle lijntjes komen prachtig samen aan het einde, wanneer we Paul terugzien als een getrouwde veertiger met vrouw en kind. Hij beleeft een prachtige flashback naar die tijd in dat zomerkamp. Daarmee rondt Rabagliati het verhaal perfect af. 'De werkelijkheid haalde ons in, de betovering was verbroken', mijmert Paul. Voor de lezer echter duurt de betovering voort. JM

Stripje met een belofte

Floor de Goede publiceert sinds enige tijd op zijn website *www.doyouknowflo.nl* de autobiografische strip *Flo*. Nu zijn zestig van deze stripjes, uit de periode van april tot en met september 2004 gebundeld in *De dagelijkse beslommeringen*. En dat zijn het: striptekenaar Flo en zijn vriend Bas converseren, delen het huishouden, becommentariëren het wereldleed voor de tv, en maken mee wat anderen ook meemaken. De belevenissen en dialogen zijn geregeld zo alledaags, dat het de moeite van het openbaarmaken nauwelijks loont. Slechts hier en daar geeft een originele blikrichting stof tot nadenken. Op die momenten dat de beslommeringen wat meer om het lijf hebben, zoals het verslag van (de zorgen rond) een verhuizing, krijgt de humor wat meer vlees op de botten. Het subplotje waarin de tekenaar/protagonist RSI ontwikkelt, is erg grappig, met passende gastoptredens van de tekenaarshanden van Jean-Marc van Tol en Margreet de Heer.

Flo - De dagelijkse beslommeringen

De Goede
Bries 2005
ISBN 90-76708-31-2
Prijs €5
32 pagina's
zwart/wit (sk)

De vormgeving van de strip is heel goed. Hier is duidelijk een zeer getalenteerde tekenaar aan het werk, die precies weet wat hij wil en dat adequaat, helder en aantrekkelijk in beeld kan brengen. De pagina-indeling is vaak een lust voor het oog, en de hier en daar opduikende vormgevingsexperimenten zijn over het algemeen heel geslaagd. Wel wekt het, zeker aan het begin, enige verwarring dat de hoofdpersonen er veel jonger uitzien dan uit de verhaaltjes blijkt, bijna als kinderen. Dat bevreemdt des te meer, omdat dat niet geldt voor de schaarse bijfiguren.
Al met al een stripje met een belofte. Jammer dat het boekje maar dertig strippagina's telt. JL

Geen Picasso...

Benoît van Innis verhief de verdwazing tot kunst. Hij maakt schilderijen en tekeningen van idiote situaties en plakt daaronder een test die totaal niets met het plaatje te maken heeft. Zie daar: Humor!
De albums van Benoît hadden jaren geleden veel succes (onder andere *Scrabbelen in de herfst* en *Het verboden museum*). Benoît trekt de lezer/kijker in de tekening, meldden sommigen 15 jaar geleden.
Paul Faassen probeert dat ook.
Chaotische tekeningen en een evenzo rommelige lay-out kunnen de lulligheid van de tekeningen niet verbloemen... Een matige tekenaar met originele ideeën, dat kàn leuk zijn. Een geforceerd bedachte situatie, rommelig neergezet en quasi ondersteund met onzinnen, is al een stuk minder leuk.

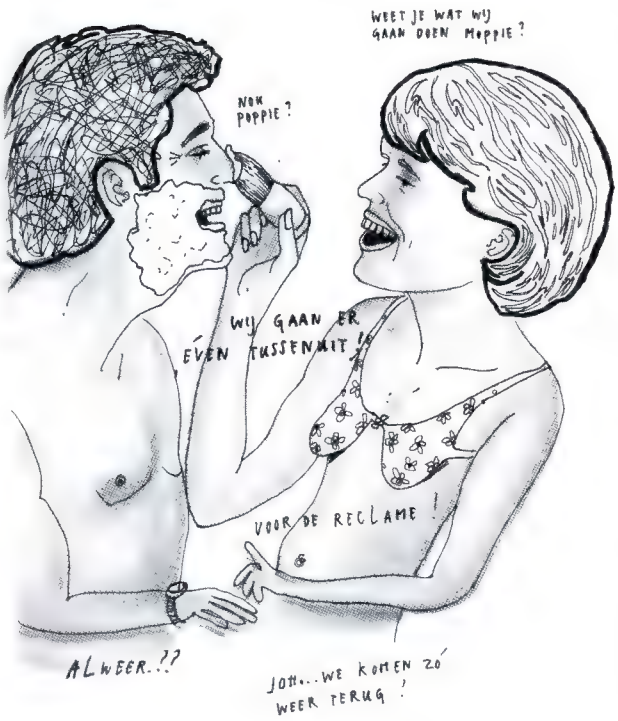

Volgens de uitgever bevat het boek drama voor beginners, gesprekken met kamerplanten en mopperende viervoeters. Leuk?
De titel doet veel goeds vermoeden, die is ijzersterk. Picasso zei het vaker: 'Een schilderij behoudt spanning als het niet helemaal af is.' Vaak zei Picasso ook: 'Ik geloof dat ik het zo maar laat, ik doe er niets meer aan...'
Faassen is géén Picasso, ook geen Benoît, Kamagurka, Gummbah, Marec, Anone of Piraña.
Hij heeft soms een aardige inval, een enkele keer is Faassen grappig, maar meestal komt alles erg bedacht en geforceerd over en komen de meeste grappen niet uit boven het gemiddelde-middelbare-schoolhumor-niveau.
Jammer. Niets aan te doen! PN

Niets meer aan doen

Faassen
Harmonie 2005
ISBN 90-6169-745-X
Prijs €19,90
112 pagina's
zwart/wit (sk)

Vaag boek vraagt om herlezing

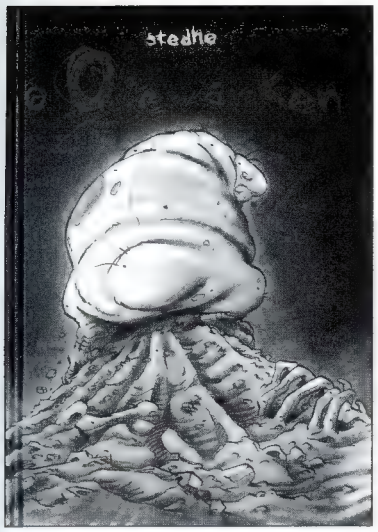

Als er een Nobelprijs voor Vaagheid zou bestaan, zou wat mij betreft scenarist en tekenaar **Stedho** hiervoor de allereerste gegadigde zijn. Zijn tekstloze strip *Ooievarken* is, zoals de titel al doet vrezen, een verhaal over een kruising tussen een ooievaar en een varken. Het beest leeft in een science-fiction-landschap, waar het moertjes spaart, bezoek krijgt van raketten en door een zeer vaag ander beest verkracht wordt. Daarnaast heeft de scenarist geprobeerd om z'n strip zwanger te maken van symboliek, door het hele verhaal vol te proppen met allerlei cycli van leven en dood.

Oké. Wat ik hierboven tot nu toe heb geschreven, is dan ook alles wat mij duidelijk is geworden bij het lezen en herlezen van dit album. En toch... moet ik toegeven, dat het juist daardoor wel één van de meest fascinerende strips is, die ik ooit heb gelezen. Het is een boek dat je in voldoende verwarring achterlaat om, nadat je het hebt gelezen en terug in de kast wilt zetten, op het laatste moment, nog voor je het hebt losgelaten, toch weer terug uit de kast wilt nemen en...
nog eens te herlezen... en nog eens...
en nog eens... zonder er overigens
ooit veel wijzer van te worden.
RdH

Ooievarken

Stedho
Dogachtend 2005
ISBN 90-77549-10-2
Prijs €9,95
64 pagina's
kleur (hk)

Dreigende en onbehaaglijke sfeer

Tijdens een zoektocht naar een verdwenen beschaving hoog in het Himalaya gebergte stuitten twee wetenschappers op een monoliet waarvan de inscripties getuigen van de riten van een weliswaar humanoïde maar absoluut pervers ras. De schok van dit gegeven is teveel voor het oudste expeditielid; hij geeft de geest. Zijn jongere kompaan begaat de fout dit nieuws bekend te maken. Daarmee wekt hij metafysische krachten op die de wereld dreigen te ontwrichten. Het leven van de jonge professor wordt een grote chaos. Behalve dat hij wordt geteisterd door de meest afschuwelijke dromen, waardoor hij paranoïde gedrag gaat vertonen, laat zijn geliefde hem, op het moment dat hij haar steun nodig heeft, in de steek. Met meer geluk dan wijsheid weet hij een aanslag door een godsdienstwaanzinnige te overleven. Maar het hek is van de dam...

Het verhaal met een open einde is opgebouwd uit twee delen, die aan elkaar worden gelast door bewerkingen van het *Oude Testament* - in het bijzonder door het bijbelboek *Deuteronomium*. De tekenstijl van **Mathieu Lauffray** is realistisch met veel gevoel voor het fantastische en het oneindige. De tekenaar werkt met afwisselende kaders, waardoor een mooi ruimtelijk effect wordt gesorteerd. Het scenario van *Xavier Dorison*, bekend van onder meer *W.E.S.T.*, is sober. Hij weet met weinig woorden een dreigende en onbehaaglijke sfeer op te roepen, die hopelijk wordt doorgezet in het vervolg van deze nieuwe stripreeks. RB

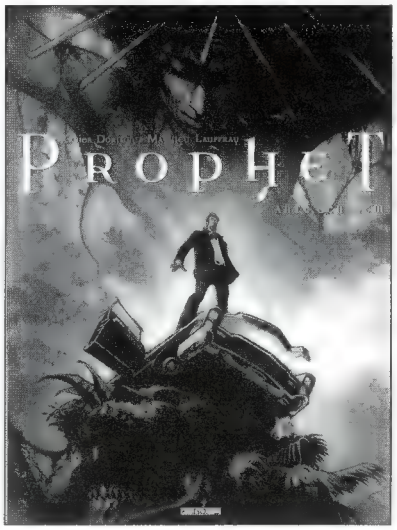

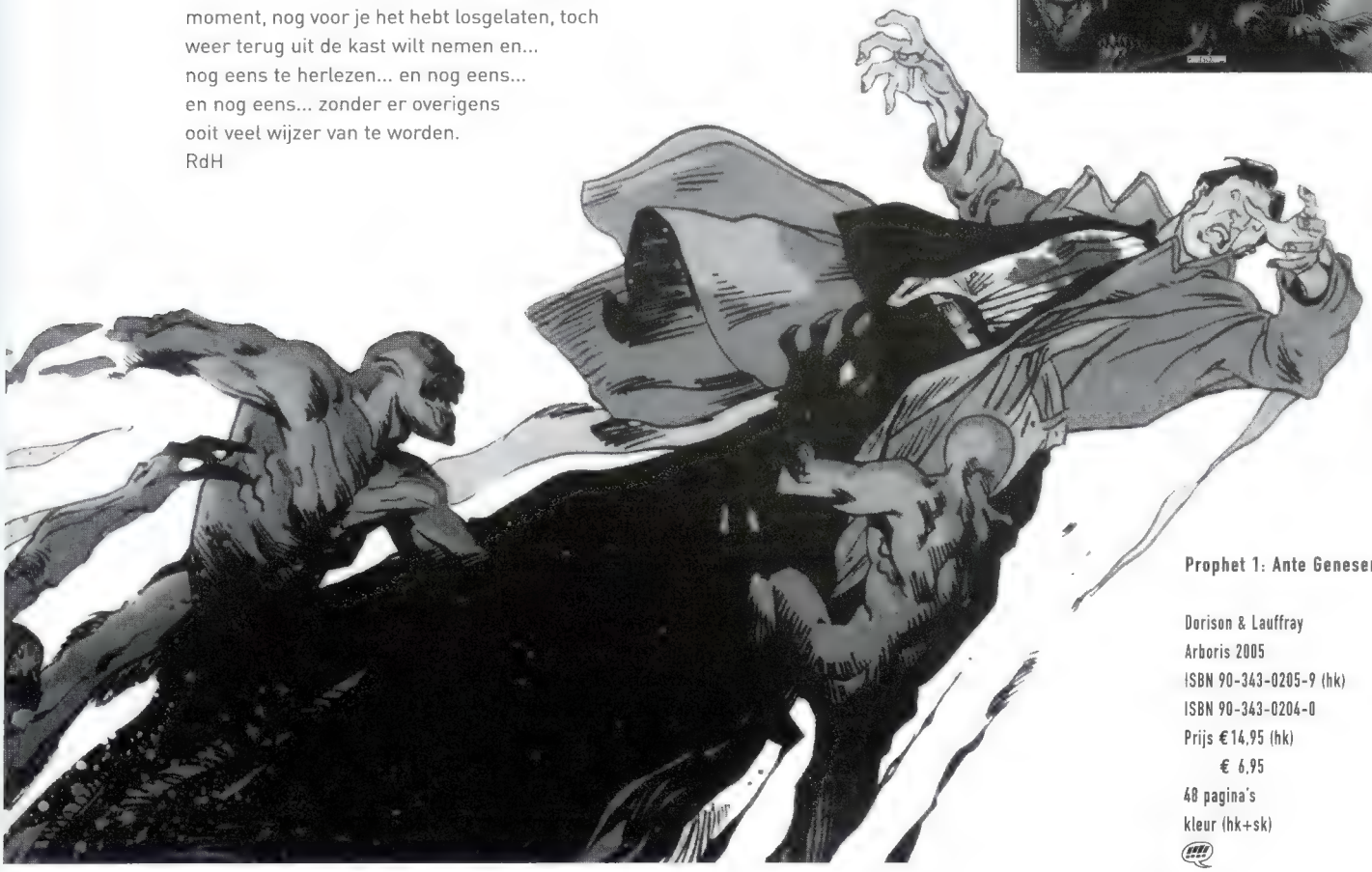

Prophet 1: Ante Genesem

Dorison & Lauffray
Arboris 2005
ISBN 90-343-0205-9 (hk)
ISBN 90-343-0204-0
Prijs €14,95 (hk)
€ 6,95
48 pagina's
kleur (hk+sk)

Plankgas en Plastronneke 1

Stallaert & Urbanus
Standaard 2005
ISBN 90-02-21734-X
Prijs €4,10
40 pagina's
Kleur (sk)

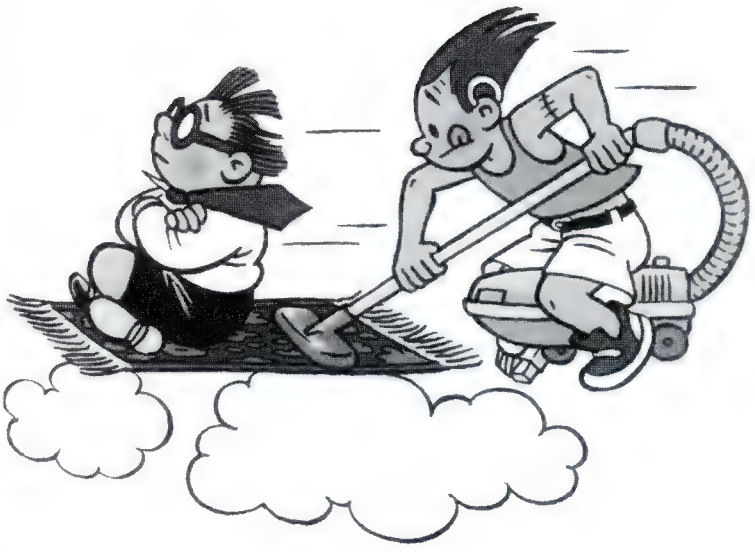

Een hoog ke'tjesniveau

Plankgas en Plastronneke voert de lezer terug – voor zover de leeftijd dat toestaat natuurlijk – naar de tijden van *De Kapoentjes* en andere typisch Vlaamse ke'tjes zoals Piet Fluwijn en Bolleke, Kwik en Flupke, Amadeus en Seppeke, Stropke en Flopke en als hoofdke'tjes Suske en Wiske. En daarbij is niet alleen de naamgeving deels overeenkomstig maar ook de inhoud en de tekenstijl komen akelig dicht in de buurt. De strip is als pretentieloos vermaak gericht op een jong publiek. Het bezit een grappenniveau dat vergelijkbaar is met dat van *Klein Suske en Wiske* alhoewel het dat ook af en toe ontstijgt. De paginagrappen van **Urbanus**, in het bevolkingsregister bekend als Urbain Servranckx, ontberen regelmatig een echte *pointe* maar, zo zal gedacht worden, zal de jonge lezer dit ook niet echt missen. **Dirk Stallaert** die 'Sleense' tekeningen verzorgt, is hierbij goed op dreef. Plankgas is een punkachtige puber met rood haar, oorbel en een mechanisch kunstbeen; zijn dikkige en dus slimmere vriendje Plastronneke is standaard voorzien van studentikoos rond brilletje, stropdasje en strak scheidinkje. Ze belanden meestal door een onbedwingbare nieuwsgierigheid, de behoefte om aan alles mee te doen en soms simpelweg het noodlot in onschuldige situaties die hun schrammen, blauwe ogen of ander ongeluk bezorgen. Een goed Vlaams gebruik is in ere hersteld. TdK

Klein leed met grote betekenis

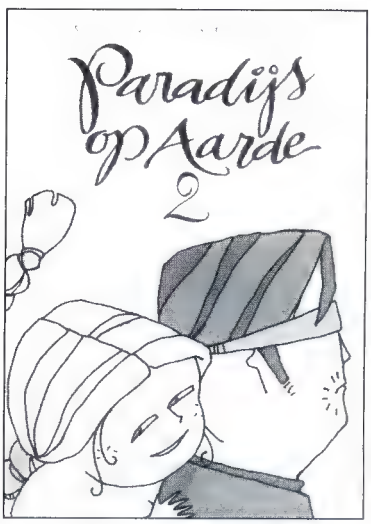

Paradijs op aarde 2

Gisquière
Oogachtend 2005
ISBN 90-806122-8-6
Prijs €9,95
48 pagina's
kleur (hk)

Paradijs op aarde 2 is het laatste deel van een tweedelige bundel korte verhalen van Vlaming **Stijn Gisquière**. In slechts drie pagina's schetst de tekenaar ons telkens schijnbaar alledaagse gebeurtenissen, beleefd door gewone, alledaagse mensen. Mooi en poëtisch, scherp en kritisch of met een fijnzinnig gevoel voor humor houdt hij ons een spiegel voor en toont hij ons dat het leven soms misschien wat tegenzit, maar niettemin de moeite waard is. Gisquière laat zien dat geluk èn verdriet in kleine dingen kunnen zitten en vaak keerzijden van dezelfde medaille zijn. Schijnbaar nietszeggende gebeurtenissen kunnen opeens heel veel betekenis krijgen, als je op een andere manier kijkt naar de wereld om je heen.

In veertien verhaaltjes krijgen we steeds een kijkje in de persoonlijke belevingswereld van mensen van allerlei pluimage: snobs, schoolkinderen, padvinders, kunstenaars, studenten of ouden van dagen. Hoewel zij op het eerste gezicht weinig met elkaar gemeen lijken te hebben, legt Gisquière de behoefte aan bevestiging en erkenning bloot waaraan iedereen behoefte heeft. We worden deelgenoot van de geloofscrisis van een katholieke man en van de ontgoocheling die een schoolreisje naar een boerderij teweeg kan brengen. We zien hoe mooi het leven kan zijn als we onze bakens verzetten en hoe fijn het is om lief te hebben. Hoewel deze thema's wellicht wat zoetsappig zijn, maakt Gisquière juist gebruik van vervreemding en confrontatie in plaats een beroep te doen op ons sentiment. Verrassende plotwendingen, een eenvoudige tekenstijl en het gebruik van heldere, vaak contrasterende kleuren onderstrepen de kleine emoties, die daardoor universele proporties krijgen.

Het eerste deel van *Paradijs op aarde* mocht rekenen op lovende kritieken en het tweede deel is een waardige afsluiter van dit tweeluik. Een juweeltje! MS

Expressieve tekenkunst met wankele basis?

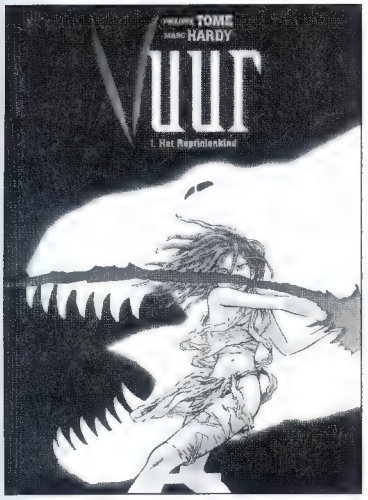

Vuur 1: Het reptielenkind

Tome & Hardy
Dargaud 2005
ISBN 90-6793-764-9
Prijs €9,95
80 pagina's
kleur (sk)

Wat een trouvaille om een wereld te scheppen waarin prehistorische reptielen in een streng hiërarchisch georganiseerde machtsstructuur leven. Dit volk, waarin het leger wordt gevormd door de Tyrannosaurus Rex, geeft zijn geschiedenis prijs door teksten en schilderingen op de rotsen.

Deze dinosauriërmaatschappij wordt opgeschrikt door de inslag van een ruimtecapsule. In dit voorwerp bevindt zich een mensenkind, een meisje, dat wordt opgenomen door een kudde dino's. Het meisje krijgt van haar verzorgster de naam Vuur. Het groeit op in een rumoerige periode, want de T-Rexen zijn uit op een machtsovername nu de heerser tekenen van zwakte gaat vertonen. Wrede machtsspelletjes, moord uit berekening, jaloezie, het lijken net mensen, die dino's en T-Rexen. In dit eerste deel van de reeks is Vuur nog bezig haar plaats te bepalen. Dat betekent dat er in haar bestaan nog veel raadsels om opheldering vragen. **Philippe Tome**, scenarist van onder meer *Robbedoes en Kwabbernoot* en *Soda*, laat zijn verhaal langs een aantal schaarse lijnen lopen. Met weinig woorden weet hij een transparante sfeer te scheppen, waar de tekenaar **Marc Hardy**, bekend van met name *G. Raf Zerk*, zijn flitsende expressieve tekeningen naadloos op laat aansluiten. Het uit een groot aantal actiescènes opgebouwde stripverhaal is een mix van Europese stripkunst, Amerikaanse comics en Japanse manga. Het is een geslaagd album. De vraag is echter gerechtvaardigd of de heren Tome en Hardy de spanning in de vervolgalbums zullen weten vast te houden of dat het centrale thema toch te karig is. RB

Voor liefhebbers van het paranormale

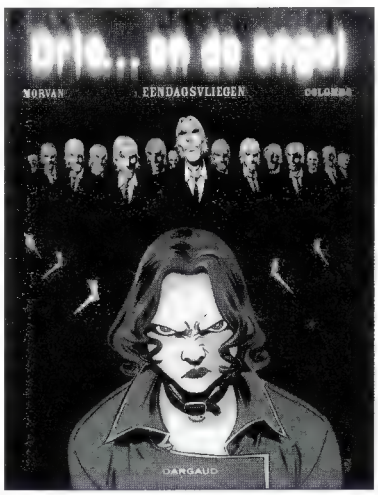

Drie... en de engel 1: Eendagsvliegen

Morvan & Colombo
Dargaud 2005
ISBN 90-6793-767-3
Prijs €5,25
48 pagina's
kleur (sk)

Een meisje – Garance – dat het geheugen van anderen kan binnendringen en manipuleren. Een uit het paradijs gestoten engel die met G.P.D.'s (goede paranormale daden) zijn plaats wil heroveren. Drie vervloekte broers (?) waarvan er één bezig is wereldwijd zijn 11.700 'ikken' te elimineren en de ander elke morgen zelfmoord pleegt. En dan is er nog die fraaie villa met zijn mysterieuze bewoners, waarin Garance uiteindelijk terechtkomt.

Aan fantasie ontbreekt het **Jean-David Morvan** (tekst) en **Pedro J. Colombo** (tekeningen) niet in het eerste deel van *Drie... en de engel*. De aandachtige lezer, die wèl een liefhebber moet zijn van het paranormale genre, raakt geïntrigeerd door een – vooral in het begin – raadselachtige verhaal, waarbij langzaam wat sluiers worden opgetrokken. Hoewel na het lezen van het eerste deel nog heel wat vragen overblijven.

Drie... en de engel is aantrekkelijk getekend in een strakke realistische stijl en fraai ingekleurd. De indeling van de pagina's is zeer gevarieerd. Daardoor ontstaan grote verschillen in tempo en ritme, waarbij de ene keer veel aandacht is voor sfeer, met daar tegenover andere pagina's vol filmische actie. Op een interessante manier wordt soms met de gangbare volgorde van de afzonderlijke plaatjes gespeeld, zodat een individueel plaatje betrekking heeft op meerdere andere plaatjes op die pagina. *Eendagsvliegen*, het eerste deel binnen deze serie, biedt genoeg interessante personages en verhaallijnen om verlangend uit te kijken naar het vervolg. Wel jammer dat het boek al na èèn keer lezen uit de band lag. DR

[E N V E R D E R]

Bollie & Billie 27: Bollie's beestenbende (Dargaud, Verron). Verron heeft Roba's stokje overgenomen. Amusante kost voor jonge lezers. RS

Buck Danny 51: Mysterie in Antarctica (Bergèse, Dupuis). In dit deel meer van hetzelfde: technisch feilloze tekeningen van de militaire luchtvaart, met onze helden tegenover de *bad guys*. Een vlak, weinig geïnspireerd plot, dat zich afspeelt in het sneeuwlandschap van Antarctica. EC

De dagelijkse worsteling 2: Tegen het vergeten (Larcenet, Oog & Blik). Na het overweldigende succes van deel 1 nu een tweede, minimaal zo mooi deel. Hoofdpersoon Mario blijft worstelen met zijn relatieproblemen, bindingsangst, de slopende ziekte van zijn vader en zijn eenzaam-maar-niet-alleen-positie. TdK

Giuseppe Bergman 9: De odyssee van Giuseppe Bergman (Manara, Oog & Blik). Bergman wordt na een scheepsramp opgepikt door een uiteraard wulpse dame met een zeiljacht. Door het opzetten van een helm belanden ze in het oude Griekenland waar zich, zoals te verwachten valt, de nodige sensuele, veelal voor het verhaal overbodige en soms ook banale blootscènes voordoen. TdK

Insiders 4: De Afghaanse valstrik (Bartoll/Garreta, Dargaud). Als het colofon nadrukkelijk vermeldt dat elke gelijkenis met levende, of niet levende personen op zuiver toeval berust, is het wel heel wrang als uitgerekend de omslagtekening een perfecte kopie is van een Lara Croft-affiche voor de film *Tomb Raider*. Insider Najah infiltreert, spioneert en manipuleert ondertussen onverminderd verder. TdK

Jaguar 4: Dog Mengo (Bosschaert/Dufaux, Casterman). De bizarre wereld van Dufaux wordt gestileerd in beeld gebracht door Bosschaert. Als een hooggeplaatste commandeur wordt vermoord door woeste vogels, wordt vrijbuiter Dog Mengo gerekruteerd om de daders op te sporen. Een verhaal dat met behulp van enig tempo beter tot zijn recht zou zijn gekomen. TdK

Nicky Saxx 5: Teken/Lijn (Oosterwijk/Ritstier, Boumaar). Meer mooie vrouwen in ouderwets spannende avonturen. Met vaart en flair gebrachte stripclichés, en het tekenwerk wordt steeds mooier. JL

Nu we hier toch zijn (Stok, Nijgh & Van Ditmar). Barbara Stok vermaakt de lezer met de bijeengeveegde strips in dit album met mate. Alledaags is vaak leuk, maar het boek mist echte uitschieters. TdK

Tony Corso 2: Prime Time (Berlion, Dargaud). Pulpstrip over een privédetective die in jetsetkringen verkeert. Bij vlagen onderhoudend, maar vaak ook te doorzichtig. RS

→ AGENDA

AANVULLINGEN? VERTEL HET ONS! STUUR NIEUWS OVER BEURZEN, TENTOONSTELLINGEN OF ANDERE INTERESSANTE STRIPEVENEMENTEN AAN AGENDA@STRIPSCHRIFT.NL OF NAAR POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM

Spaanse tekenaars in Brussel

Op 4 oktober opent de expositie *Tekenaars van de Spaanse democratie* in het Brusselse Belgisch Centrum van het Beeldverhaal. Met deze tentoonstelling wil het museum de ontwikkeling van het Spaanse beeldverhaal tonen, die na de val van Franco in een stroomversnelling terecht kwam. Vooral strips voor volwassenen namen na 1975 in Spanje een vlucht. Het BCB toont werk aan de hand van originele platen van maar liefst 80 meer en minder bekende Spaanse tekenaars. De in het Nederlandse taalgebied meest bekenden zijn: Carlos Giménez (*Dani Futuro* en enkele one-shots waaronder *Het gesticht* en *De buurt*, begin jaren tachtig), Daniel Torres (*Roco Vargas*), Miguel Angel Prado (*Kronieken van de onlogica*), Manfred Sommer (*Frank Kappa*), Jorge Bernet (*Klaartje bij nacht*) en Alfonso Font (*De bannelingen van de aarde*, *Doolhof van de draak*, *Jon Rohner*). De tentoonstelling loopt tot 11 december 2005. TdK
Meer info: zie agenda

Duitsland in de Nederlandse karikatuur

Van 14 oktober 2005 tot 15 januari 2006 is de expositie *Altijd op de loer/Ständig auf der Lauer – Het beeld van Duitsland in de Nederlandse politieke karikatuur 1871-2005* in het persmuseum aan de Zeeburgerkade 10 te Amsterdam te bekijken. De expositie gaat in op de wijze waarop de Nederlandse cartoonisten de Duitsers afbeelden in de periode van 1871 tot 2005. Dat tijdens maar ook na de Tweede Wereldoorlog zeer veel anti-Duitse politieke tekeningen verschenen, mag geen verwondering wekken na vijf jaar bezetting. Maar de tentoonstelling gaat ook in op de periode van de 19e eeuwse Bismarck en de periode tijdens de neutraliteit in de oorlog van 1914-1918. Zo biedt de expositie een tijdsbeeld van ruim 130 jaar Duitsland in karikatuur. De tentoonstelling was eerder dit jaar al in het Haus der Niederlande in Münster te zien. TdK
Meer info: zie agenda

Egon Krenz door Fritz Behrendt.
***De Telegraaf*, 7 november 1989**

„De afbraak van de Muur staat niet meer ter discussie".

- ***t/m 2 oktober*** *Expo 'Piet Wijn – De magiër', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 70, Groningen, info: www.nederlandsstripmuseum.nl*
- ***t/m 2 oktober*** *Expo 'De wereldreis van Jommeke' naar aanleiding van het vijftigjarig jubileum van die strip, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2100433 of www.stripmuseum.be*
- ***t/m 2 oktober*** *Expo 'Teken mijn verhaal', met werk van tekenaars die deelnamen aan het project van de gelijknamige stichting, Het Oude Raadhuis, Dorpsstraat 9, Aalsmeer, info: (+31)(0)297-344318 of www.kunstencultuuraalsmeer.nl*
- ***t/m 1 november*** *Expo 'Suske en Wiske', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 70, Groningen, info: www.nederlandsstripmuseum.nl*
- ***t/m 27 november*** *Expo 'Hanco Kolk', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 70, Groningen, info: www.nederlandsstripmuseum.nl*
- ***1 en 2 oktober*** *Opendeur en stripmarkt, met signerende tekenaars, Vlaams Stripcentrum, Zaal Ars, Boomsesteenweg 333 (stripmarkt), en 337 (opendeur), Wilrijk, België, info: (+32)(0)3-8274426, (+32)(0)495-827680 of www.vlaamsstripcentrum.be*
- ***4 oktober t/m 11 december*** *Expo 'Tekenaars van de Spaanse democratie' naar aanleiding van dertig jaar democratie in Spanje (1975-2005), Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2100433 of www.stripmuseum.be*
- ***13 oktober 2005 t/m 15 januari 2006*** *Expo 'Altijd op de loer/Ständig auf der Lauer – Het beeld van Duitsland in de Nederlandse politieke karikatuur 1871-2005', met werk van onder anderen Albert Hahn, Leen Jordaan, Opland en Frits Behrendt, Persmuseum, Zeeburgerkade 10, Amsterdam, info: (+31)(0)20-6928810 of www.persmuseum.be*
- ***15 oktober t/m 31 december*** *Expo 'Mark Retera', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 70, Groningen, info: www.nederlandsstripmuseum.nl*
- ***22 en 23 oktober*** *De Stripdagen, Euretco Expo Center, Meidoornkade 24, Houten, info: (+31)(0)255-518012 of www.stripdagen.nl*
- ***29 oktober*** *Bommelverzamelaarsbeurs, Zalencentrum 'De Lindenboom', Raadhuisstraat 57, Koog aan de Zaan, info: (+31)(0)71-5804812 of www.toondertijd.nl*
- ***13 december 2005 t/m 9 april 2006*** *Expo 'Een weelderig warenhuis' Art Nouveau bij de afdeling stripverhalen, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2100433 of www.stripmuseum.be*
- ***17 en 18 december*** *Strip Turnhout 2005, Turnhout, België*
- ***26 t/m 29 januari 2006*** *33e Festival International de la bande dessinée, Angoulême, Frankrijk, info: (+33)5-45978650 of www.bdangouleme.com*
- ***9 april 2006*** *Grote stripruilbeurs, Stripclub Tafelrond, Zaal Het Bad, Martelarenlaan, Kessel-Lo, België, info: (+32)(0)16-236597 of hendrickxjeanpierre@skynet.be*

→ WINNEN

Maarten Vande Wiele maakt onderdeel uit van een aanstormende lichting Vlaamse striptekenaars. Onlangs verscheen zijn debuutalbum *Strip Noir*. In samenwerking met Vande Wiele stelt *Stripschrift* vijf gesigneerde exemplaren ter beschikking aan lezers die ons het goede antwoord sturen op de onderstaande vraag:

Wat is de titel van het verhaal dat in de Vlaamse anthologie *Hic Sunt Leones* werd geplaatst?

Stuur het antwoord voor 31 oktober naar:
Vande Wiele-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
of naar winnen@stripschrift.nl

Als we meer dan vijf goede inzendingen ontvangen zal er worden geloot. De winnaars maken we in een volgend nummer bekend. Maximaal één inzending per adres, medewerkers van *Stripschrift* en hun familie zijn uitgesloten van deelname en discussiëren over de uitslag doen we natuurlijk niet.

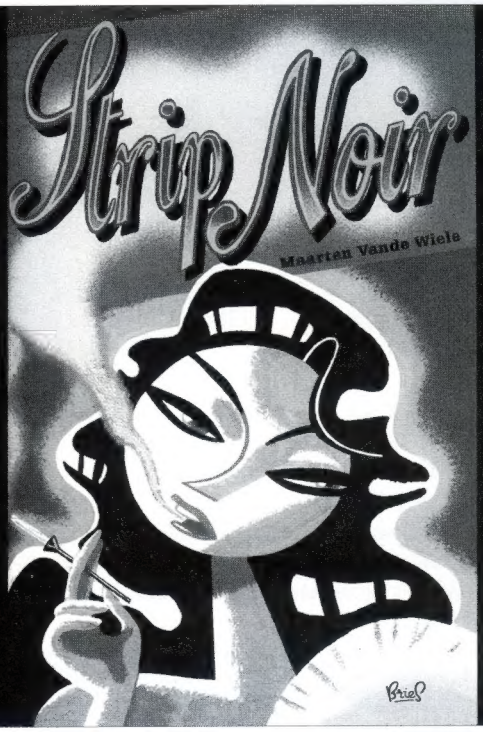

Uitslag Bilal-prijsvraag *Stripschrift 369*:
Wij vroegen op welke stripalbums van Enki Bilal de film *Immortals* is gebaseerd en hoe de volledige strip/filmnaam van de mannelijke hoofdrolspeler luidt. We kregen veel reacties binnen maar het juiste en volledige antwoord - dat de film is gebaseerd op de eerste twee albums uit de *Nikopol*-trologie, meer precies *Kermis der onsterfelijken* en *Lady in Blue* en dat de naam Alcide Nikopol luidt – bleek toch voor velen te lastig. De drie prijswinnaars die ons het goede antwoord stuurden en inmiddels de *Special Edition* (2 discs) van de dvd ontvingen zijn: **Wim Bonten** (Swalmen), **Hennie van der Salm** (Amersfoort) en **Rian van de Sande** (Zoetermeer). Gefeliciteerd!

→ HET VAK

DEZE RUBRIEK IS BESTEMD VOOR MUTATIES IN HET ROERIGE STRIPWERELDJE, ALSMEDE VOOR MELDINGEN VAN OVERLIJDEN, FUNCTIEWIJZIGINGEN, WISSELINGEN VAN UITGEVER OF DISTRIBUTEUR, VERHUIZINGEN... HIER LEEST U ER ALLES OVER. STUUR MUTATIES AAN **HETVAK@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM.

› WAARHEEN?

Stripwinkel Beo is per 1 augustus verhuisd.
De oudste stripwinkel van Vlaanderen (sinds 1977) blijft gevestigd in de Antwerpse binnenstad.
Het nieuwe adres is Oude Vaartplaats 16 (Vogeltjesmarkt).
De winkel is telefonisch bereikbaar via (+32)(0)3-2332536.

Stripwinkel **De Balloon Express** in Leeuwarden sluit binnenkort zijn deuren.
Eigenaar Jan Vijver heeft besloten zijn 16-jarige carrière als stripwinkelier te vervolgen met een studie creatieve therapie.

Stripspeciaalzaak **Señor Hernandez** opende op 3 september in Nijmegen.
De initiatiefnemers zijn Jean-Paul van Steen en Jorick van de Westeringh, beiden voorheen werkzaam bij die andere stripwinkel in Nijmegen: De Noorman. De eigenaren willen een breed assortiment variërend van artbooks, graphic novels, merchandising, manga tot comics en small press.
De winkel is te vinden aan Houtstraat 59-61.
Meer info: (+31)(0)24-3608181 of *www.senorhernandez.nl*

BOVEN - Ontwerp voor een *trading card* voor uitgeverij DC. Deze keer inkte Aparo niet zelf, maar werd dat werk gedaan door Dick Giordano.

› WAARVOOR?

Jim Aparo is op 19 juli overleden. Deze Amerikaanse comictekenaar debuteerde in 1963 met zijn strip *Stern Wheeler* in een dagblad in Connecticut. Hij tekende onder andere ook voor *Aquaman* en *Batman* (DC Comics).
Aparo was een veelzijdig mens; hij tekende romantische reeksen, maar ook detectives, horror en sciencefiction. Ook zijn vakgebied was veelzijdig: hij tekende, inkte en letterde normaliter al zijn werk zelf. Jim Aparo werd 72 jaar.

Op 1 augustus is **Wim Boost**, beter bekend als Wibo, overleden. Tussen 1951 en 1985 tekende hij dagelijks een cartoon voor *De Volkskrant*. Hij begon zijn carrière als tekenleraar in Amsterdam en tijdens de oorlog werkte hij als animator bij de Toonder Studio's.
Na de oorlog tekende hij voor onder andere *De Haagse Post*, het ANWB-blad *Jeugdkampioen* en het militaire blad *Het Lichtspoor*.
Wim Boost werd 87 jaar en stierf als Ridder in de orde van Oranje-Nassau.

WIM BOOST DOOR JAN VAN WESSUM

Sam Kweskin is op 81-jarige leeftijd overleden. Hij werkte in de jaren vijftig voor Atlas (het latere Marvel), maar stapte daarna over naar de reclamewereld.

[SERVICE SPREAD]

→ STAPELTJE SECUNDAIR

Alter Ego
THE LATE, GREAT
WILL EISNER
A MAN OF QUALITY!
EISNER TALKS ABOUT HIS DAYS AT QUALITY COMICS
TOP PROS PAY TRIBUTE TO THE LEGENDARY ARTIST OF THE SPIRIT!

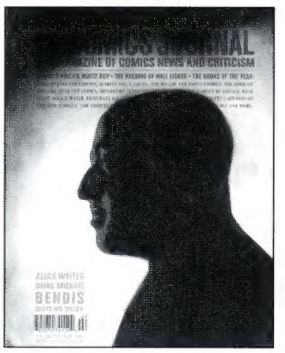

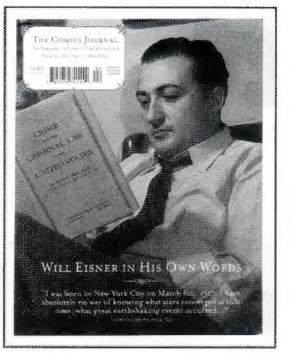

Alter Ego 3/48
Dit nummer van 'comics fanzine' *Alter Ego* staat in het teken van Will Eisner, *A man of quality* gedoopt. Er zijn oude stukken opgenomen (een essay uit *The New York Herald Tribune* van 1966), en een oud stripverhaal (uit 1939, van *Wonder Man*), persoonlijke terugblikken, een herdruk van een interview en gesprekken met medewerkers van Eisner.
Meer info: 32 Bluebird Trail, St. Matthews, SC 29135, Verenigde Staten of *roydann@ntinet.com*

The Comics Journal 265 t/m 267
Tweehonderd pagina's strips, stripinformatie, interviews, achtergrondartikelen en stripreclame is wat je krijgt als je *The Comics Journal* aanschaft. In nummer 265 een mega-interview met Eric Shanower, tekenaar voor onder meer de Amerikaanse labels DC en Dark Horse Comics. Verder twee heerlijke *Spirit-like* stripverhalen van Harry Anderson over misdaad zoals die alleen maar in Amerika kan voorkomen. *Murder stalks the bowery* en *Death row* zeggen als titel al voldoende. Ook in dit nummer aandacht voor Chris Reynolds die met minimale lijnen een eigen wereld weet te creëren en 25 pagina's eerbetoon aan de in 2003 overleden William Steig. TdK
Nummer 266 heeft aandacht voor de talentvolle comicartiest Brian Michael Bendis en heel veel terugblikken op 2004. Ook zijn er afleveringen afgedrukt van *Whiteboy* (1934), een bijzondere western/indianen-krantenstrip van Garrett Price. Wie liefhebber is van Will Eisner kan niet om nummer 267 heen. Het is een *memorial issue*, waarin het leven en het werk van Eisner van alle kanten wordt belicht. Ook is er een aantal strips opgenomen uit *PS Magazine*. In het nawoord van dit nummer geeft hoofdredacteur Gary Groth Eisner de eretitel *Chairman of the Board*. RS
Meer info: 7563 Lake City Way, N.E. Seattle, WA 98115, Verenigde Staten of *www.tcj.com*

Reddition 42
Bevat een fraai dossier over het Franse tijdschrift *Métal Hurlant*, door de redactie getypeerd als 'hoogoven van de stripindustrie 1975-1987'. In andere landen verschenen afgeleide uitgaven als *Heavy Metal* (VS), *Schwermetall* (Duitsland) en *Zwaar Metaal* (Nederland). Naast algemene stukken over de Franse en Duitse uitgaven is er aandacht voor Franse *MH*-auteurs als Moebius, Philippe Druillett, Caza en Serge Clerc, en uit Amerika Jeff Jones. RS
Meer info: Heederbrook 4e, 25355 Barmstedt, Duitsland of *www.reddition.de*

Strip! 29 en 30
Nummer 29 staat uitgebreid stil bij het overlijden van Will Eisner, en kort bij Fred Julsing die

→ EIGEN BEHEER

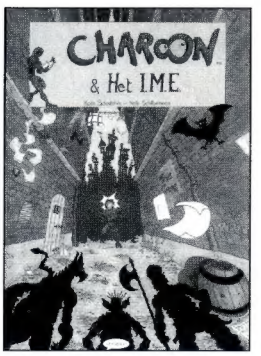

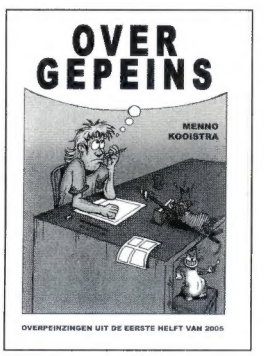

Charoon en Het I.M.E.
Niet veel debuterende auteurs zullen de mogelijkheid krijgen hun eerste serieuze stripboreling in een luxe jasje te laten verpakken. Koen Schouteden kreeg met zijn stripalbum *Charoon en Het I.M.E.* wel deze kans. Uitgeverij Le Rigeau, onderdeel van stripwinkel Wonderland in Hasselt, brengt dit album in harde kaft, deels in kleur en in een oplage van vijfhonderd exemplaren op de markt. Schouteden, fervent *Spider-Man*-fan, schrijft en tekent het verhaal van zijn eigen superheld Charoon, gebaseerd op de naam van de bekende Griekse veermant. Charoon zit qua verhaal origineel in elkaar en de inkleuring van Nele Schildermans geeft het boek smoel. De tekeningen getuigen van kennis van wisselende camerastandpunten en kadreringen; maar lichaamsverhoudingen en lettering verdienen nog wel wat aandacht. Het boek, inclusief kleurenposter is vooral in Vlaanderen voor €14,95 verkrijgbaar. TdK
Meer info *www.charoon.tk*

Demo 6
Demo is het jaarblad van het Atelier Beeldverhaal, de stripafdeling van de Hogeschool Sint Lukas in Brussel. Het blad is gevuld met werk van studenten. De inhoud is wisselend van niveau en stijl. Waar de één het voornamelijk van het scenario moet hebben (Ben de Wever met *Sinterklaas Kapoentje*, over de Sint die een bank overvalt), valt de ander op door het grafische werk (Christophe Jacques met *Blues*, die over een paar jaar *Vrije vluchtwaardig* is). Pie Hoe Pang springt er met *Sirin*, een autobiografisch verhaal in de sfeer van Satrapi, in beide gevallen bovenuit. Enkele verhalen zijn in kleur uitgevoerd; *Vlees* van Kristof Spaey (scenario) en Jan de Witte (tekeningen) is daarvan het meest geslaagde voorbeeld. TdK
Meer info: Paleizenstraat 70, 1030 Brussel, België of *info@sintlukas.be*

Over gepeins
Menno Kooistra maakt deel uit van het groeiende legertje internetstrippers. Dagelijks plaatst hij een cartoon op zijn eigen website. Een selectie van zijn overpeinzingen, zoals hij zijn bedenksels zelf noemt, heeft hij in eigen beheer uitgebracht. *Over gepeins* bevat 28 pagina's met overwegend cartoons over alledaagse situaties. De plaatjes zijn afwisselend in kleur en zwart/wit en af en toe bewerkt hij ook foto's of gebruikt hij deze in zijn tekeningen. Behalve cartoons is ook een enkel één-pagina stripverhaaltje opgenomen en, bijzonder leuk, een zoekplaatje waarin negentien verschillende horrorfilms zijn verwerkt. TdK
Zie ook *www.mennomail.nl*

ook in Scandinavië bekend was. Verder is er aandacht voor fantasy- en avonturenstriptekenaar Peter Snejbjerg, de oermanga *Astro Boy*, het megaproject *Age of Bronze* van de Amerikaan Eric Shanower over de Trojaanse Oorlog en *Splint & Co* (*Robbedoes en Kwabbernoot*).
Nummer 30 staat stil bij het overlijden van de Italiaanse Disney-tekenaar Romano Scarpa (1927-2005). Verder heeft men Jacques Tardi opgezocht en spreekt men ook Yves Huppen, zoon van, en de Deense comictekenaar Christian Højgaard. Ook is er aandacht voor uitgeverij Egmont (het zogenaamde Deense Disney-concern), manga, de Deense klassieker *Poeten og Lillemor* (van Jørgen Mogensen) en een *trading card*-beurs in nota bene Amsterdam! RS
Meer info: Bergthorasgade 40, 4 t.v., 2300 Kopenhagen, Denemarken

Zozolala 141 en 142
Nummer 141 opent met een interview met Grégory Mardon die recent met de strip *Incognito* en eerder *Lijf om lijf* van zich deed spreken. Ook beschouwt de redactie in twee pagina's kort het werk en de idealen van Léo (*Trent*, *Aldebaran*, *Betelgeuze*, *Kenya*). Verder wordt Posy Simmonds nog maar eens aan de tand gevoeld en de strippagina's zijn dit keer van Judith Vanistendael (Brussel, 1974) die een gedicht van Slauerhoff – *Serenade Ochtendzon* – verstripte.
Als je in korte tijd de Woutertje Pieterseprijs en een zilveren penseel wint voor een prentenboek (*Waar is de taart?*), benoemd wordt tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau, je bekendste stripreeks (*Arman en Ilva*) heruitgegeven wordt en je meesterwerk (*Iris*) een *remake* gaat krijgen, heb je wel enige aandacht verdiend, zo vond de redactie van *Zozolala*.
Nummer 142 opent met een interview met striptekenaar en (tegenwoordig meer) illustrator Thé Tjong-Khing. Verder een vertaald interview met Gibrat, die enkele fraaie delen in de collectie *Vrije vlucht* tekende, een strip van Tobias Tak waarvan jaren niets meer op stripgebied vernomen werd en aandacht voor Marc Legendre die een opmerkelijk en voor zijn doen ongebruikelijk boek publiceerde: *Finisterre.* TdK
Meer info: Postbus 344, 3720 AH Bilthoven
of *www.zozolala.com*

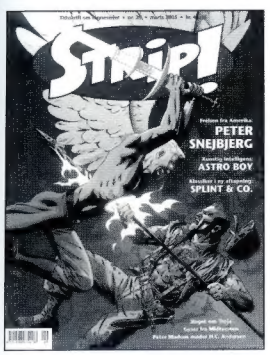

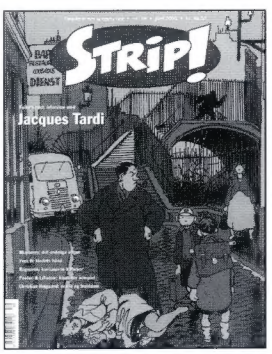

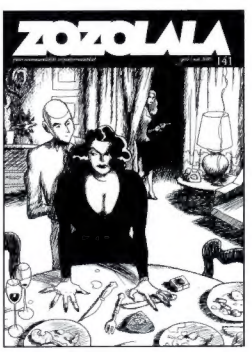

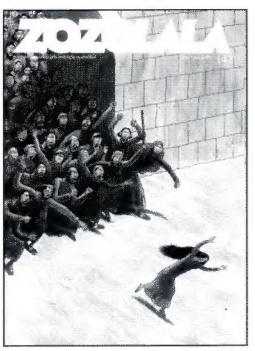

→ HARRY'S POSTZEGELHOEKJE

De Franse posterijen zagen in de veertigste verjaardag van *Asterix* een mooie gelegenheid deze held te vereeuwigen op een zegel. De oplage was met bijna 17 miljoen stuks aanzienlijk. Ter vergelijk: de oplage van de postzegel die kort daarvoor verscheen ter ere van de tentoonstelling over het culturele erfgoed uit Libanon kwam nèt boven de vijf miljoen. En daarvan was ook niet zo'n mooie extra oplage van anderhalf miljoen exemplaren verschenen: een fraai blokje dat context aan de zegel geeft en waarop Oost-Indische inkt plaats lijkt te hebben gemaakt voor zoekende potloodlijnen. Je had echt helemaal niets aan die toevoeging als je een brief naar oma wilde sturen, want dan kon je kiezen tussen voorzichtig afscheuren (met het risico dat je de zegel beschadigde) of je helemaal ongans likken. Desondanks waren stripliefhebbers en postzegelverzamelaars destijds vast blij met die nutteloze maar fraaie afbeelding van Obelix, Panoramix en Assurancetourix. HW

Land van herkomst: Frankrijk
Jaar van uitgifte: 1999
Cataloguswaarde: €1,10

STRIP SCHRIFT
Jaargang 37
Nummer 6 (371)
Oktober 2005

's Werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 8 maal per jaar en wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie.

Redactie
Teus de Kruijf, Arco van Os, Rik Sanders

Medewerkers
Ruben Acohen, Ger Apeldoorn, Niels Arts, Olav Beemer, Ben Bits, Ruud Booms, Esther Captain, Rob de Haan, Tom Heintjes, Eddie de Jong, Denis Kitchen, Johan Ligger, Rik Lok, Willard Mans, Jeroen Mirck, Richard Mook, Hans Moors, Peter Nieuwendijk, Kees Ribbens, Dik Rondeltap, Martijn Stevens, Rudy Vrooman, Harry Wibier, René Windig

Omslag
Will Eisner

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e redactie@stripschrift.nl

Abonnementen
Administratie Stripschrift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
e administratie@stripschrift.nl
Een abonnement omvat 8 nummers en wordt daarna telkens stilzwijgend verlengd. Eventueel gemiste nummers zijn te bestellen via onze Back Issue Service.
Maak het juiste bedrag over op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Nederland €40,50
België €43,00
Other countries €57,00
IBAN NL56 PSTB 0009 3475 90
SWIFT/BIC PSTBNL21
Bedragen zijn inclusief 6% BTW
Opzeggingen schriftelijk richten aan de uitgever, uiterlijk twee nummers voor het aflopen van het abonnement.

Reprorecht
Het overnemen, maar ook het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

Materiaal
Ongevraagd toegestuurd materiaal wordt niet geretourneerd.
De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opmemen met de uitgever, of e-mailen naar adverteren@stripschrift.nl

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Uitgever/Distributie
Stichting Uitgeverij Stripstift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e uitgever@stripschrift.nl
w www.stripschrift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Stripschrift wordt uitgegeven in opdracht van Het Stripschap. Leden van Het Stripschap krijgen € 1,25 korting op de abonnementsprijs.

ISSN 0165-845X

BINNENKORT

MARC SLEEN - CATALOGUS

EDITIE 2005 2006 met CATALOGUS-WAARDE

MET ONDER MEER

DE AVONTUREN VAN NERO EN CO.

?

© 2005 Standaard Uitgeverij Antwerpen Belgium
© 2005 Silhouet, Wevelgem

OFFICIËLE NEDERLANDSTALIGE CATALOGUS VOOR ELKE STRIPOFIEL
AUTEURSREEKS

WEER EEN SILHOUET-UITGAVE

silhouet@telenet.be
KLOOSTERSTRAAT 108 - 8560 WEVELGEM - BELGIE TEL/FAX 056 40 32 64